

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOJO PROCESO KATEDRA

MINDAUGAS PIEKUS
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

**LAIKINAS NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMAS BAUDŽIAMOJO PROCESO
TEISĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Asistentas
Žilvinas Mišeikis

Konsultantas -
Lektorius
Dr. Linas Belevičius

Vilnius, 2008

Turinys

ĮVADAS	3
1. LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO REGLAMENTAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. Nuosavybės samprata, nuosavybės teisės turinys	8
1.2. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata	10
1.3. Laikino nuosavybės teisės apribojimo kaip procesinės prievartos priemonės samprata, taikymo tikslai, pagrindai, subjektai	15
1.4. Laikino nuosavybės teisės apribojimo santykis ir atribojimas nuo kitų procesinės prievartos priemonių ir kardomųjų priemonių	25
2. LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO TAIKYMAS	28
2.1. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo procesinė tvarka.....	28
2.2. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo procesinė kontrolė	35
2.3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo nustatyto laikino nuosavybės teisės apribojimo teisinio reglamentavimo santykis su tarptautinės teisės normomis ir teismų sprendimais.....	40
3. LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO TAIKYMO PRAKTIKA	46
3.1. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikoje sociologinis tyrimas	46
3.2. Laikino nuosavybės teisės taikymo praktikoje sociologinio tyrimo duomenų analizė.	48
3.3. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikoje problemos.....	61
PABAIGA	65
IŠVADOS	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	69
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77
PRIEDAI	78

IVADAS

Nuosavybės teisė – viena pagrindinių žmogaus teisių, gyvenimo kokybės, saviraiškos ir realaus laisvės įgyvendinimo pagrindas.¹ Būtent nuosavybė yra viena efektyviausių priemonių, suteikiančių galimybes žmogaus teisių ir laisvių realiam įgyvendinimui, o iš kitos pusės – suteikiančių pagrindą kitų asmenų teisių ir laisvių ribojimui. Pusiausvyros tarp nuosavybės teisės apsaugos ir jos apribojimų ieškojimas yra viena didžiausių nuosavybės teisės apsaugos problemų. Šią nuosavybės teisių įgyvendinimo ir visuomenės interesų pusiausvyros problemą visų pirma sprendžia Konstitucinės teisės doktrina, kuri suformulavo, kokie tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinti nuosavybės teisės apribojimo pagrindai pripažįstami kaip būtini demokratinėje visuomenėje, atitinkantys proporcingumo principą ir užtikrinantys savininko nuosavybės teises. Teisė būti apsaugotam nuo savavališko nuosavybės teisės ribojimo yra tapusi klasikiniu nuosavybės teisės apsaugos principu, taikomu tiek nacionaliniu, tiek ir tarptautiniu lygiu. Nacionaliniu lygiu ši teisė buvo įtvirtinta 1215 m. Magna Carta 39 straipsnyje. 1789 m. Prancūzijos Žmogaus teisių deklaracijos 17 straipsnis nuosavybę įvardino kaip „šventą ir neliečiamą teisę“. Šių dokumentų nuostatas atspindi ir vėliau priimti teisės aktai, kaip antai 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 17 straipsnyje įtvirtinusi draudimą vienašališkai atimti nuosavybę, 1952 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmasis protokolas, papildęs Konvencijos ginamų teisių sąrašą, apsauga ne tik nuo nuosavybės atėmimo, bet ir kitų šios teisės suvaržymų, 1948 m. Amerikos žmogaus teisių ir pareigų deklaracija, kurios 23 straipsnis sutapatino teisę į privačią nuosavybę su priemone žmogaus orumui išsaugoti. Apibendrinant šiuolaikines nuosavybės teisės apsaugos tendencijas, galime teigti, kad šiuolaikinės teisės sistemos dažniausiai taiko dualistinę nuosavybės teisės garantijos formulę, susidedančią iš:

- apsaugos nuo valstybės teisės paimti nuosavybę visuomenės interesais realizuojant savo kaip suvereno teisę (*angl. – eminent domain*) garantija, ir
- apsaugos nuo nuosavybės teisės apribojimų, nustatomų valstybei reguliuojant visuomeninius santykius (*angl. – regulatory arba police power*) garantija.²

Žmogaus nuosavybės teisių apribojimas yra vadinamoji negatyvioji šių teisių apsaugos ir gynimo pusė. Galiojantys įstatymai nuosavybės teisės apribojimus įtvirtina kaip procesines prievartos priemones (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK) 151 str.) arba kaip baudžiamojo poveikio priemonę - turto konfiskavimą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 72 str.). Jį, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes,

¹ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas // Teisės problemos. 2006, Nr.3. P. 60-86.

² Švilpaitė E. Nuosavybės teisės apribojimai pagal 1950 m. žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S), V., 2005. P. 6.

teismas taiko privalomai arba savo nuožiūra. Būtent iš tokių pozicijų laikiną nuosavybės teisės apribojimą aiškina ir interpretuoja Lietuvos baudžiamosios (materialinės ir procesinės) teisės doktrina. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas, kaip procesinės prievartos priemonė, yra susijusi su viena svarbiausių žmogaus teisių - teise į nuosavybės neliečiamumą. Šią teisę užtikrina ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucija, bet ir daugelis tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų. Lietuvos Respublikai tapus pilnateise tarptautinės bendruomenės nare, vis daugiau dėmesio skiriant Lietuvos Respublikos ir tarptautinių bei Europos Sąjungos teisės aktų suderinamumui, svarbia užduotimi tampa tinkamai garantuoti asmenų teisę į nuosavybės neliečiamumą, o tuo pačiu ir numatyti griežtas taisykles teisėtam nuosavybės teisės apribojimui. Nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje netaikant prievartos dažniausiai yra neįmanoma. Tiriant ir nagrinėjant bylas, neretai yra būtina imtis žmogaus teises, tame tarpe ir nuosavybės teises, varžančių veiksmų. Šių teisių suvaržymas, paprastai pasirenkamas kaip mažesnė blogybė, siekiant visuomenei svarbių tikslų – atskleisti visuomenei pavojingas veikas ir nubausti jas padariusius asmenis. Kadangi valstybė privalo užtikrinti realų ir veiksmingą nuosavybės neliečiamumo teisinį režimą, o įtariamųjų (kaltinamųjų) nuosavybės teisių apribojimas yra svarbi nukentėjusiųjų ir civilinių ieškovų teisių apsaugos ir gynimo sąlyga, šie apribojimai, visų pirma, tirtini būtent žmogaus teisių apsaugos kontekste. Šiuo atveju įstatymų leidėjas privalo užtikrinti, kad žmogaus teisių suvaržymas būtų galimas tik tais atvejais, kai jo netaikant, nebūtų galima pasiekti baudžiamojo proceso tikslų. Atsižvelgiant į ypatingą žmogaus teisių instituto svarbą kiekvienoje demokratinėje valstybėje, bet koks įsibrovimas į žmogaus teisių sferą turi būti preciziškai reglamentuotas. Dėl šios priežasties, tiek LR BPK, tiek kitų demokratinių valstybių baudžiamojo proceso įstatymais, siekiama išsamiai aprašyti procesinės prievartos taikymo sąlygas ir pagrindus, pareigūnų, kurie yra įgalioti taikyti tokias prievartos priemones kompetenciją, priemonių taikymo trukmę bei skundų dėl prievartos priemonių taikymo pateikimo ir nagrinėjimo tvarką.³ Kadangi, kaip jau buvo nurodyta, laikinas nuosavybės teisės apribojimas pripažįstamas vienu iš griežčiausių žmogaus teisių suvaržymų, būtina detaliai išanalizuoti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo procedūras baudžiamajame procese, visų pirma siekiant nustatyti ir apibrėžti su tuo susijusias problemas bei suformuluoti pasiūlymus šių problemų šalinimui. Ši situacija ir apibrėžia darbo aktualumą, savalaikiškumą bei svarbą.

Nuosavybės, kaip sudėtinės žmogaus teisių sistemos dalies teisinės apsaugos tyrimams yra skirta nemažai užsienio ir Lietuvos autorių darbų. Pirmaujančiais šioje srityje laikytini tokie autoriai kaip M.O'Boyle, P. van der Broek, R. Clayton, L.Clements, J.J. Curtis, P. van Dijk, B.Emmerson, J.E.S. Fawcet, D.Gomien, D.J. Harris, G.J.H. van Hoof, F.G. Jacobs, J.G. Merrills,

³ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 221-222.

N.Mole, W.Peukert, A.H. Robertson, H.Schermers, L.Sermet, J.Simor, A.Simmons, M.Smyth, K.Starmer, H.Tomlinson, C.Warbick, R.C.A, White, ir kt. Nuosavybės teisės garantijas taip pat analizavo T.Allen, D.Hart, J.Howell, J.Kingston, P.Panel, D.Rook. A.W. Brian Simpson ir kiti.⁴ Darbo aktualumą rodo ir tai, kad prievartos priemonių samprata, atskleidžiama nagrinėjant žmogaus teisių ir laisvių suvaržymo būdus, tačiau prievartos priemonių esmė plačiai Lietuvos baudžiamojo proceso teisės moksle nenagrinėta. Nuosavybės teisės apsaugą nacionalinės ir tarptautinės konvencinės teisės kontekste nagrinėjo Lietuvos mokslininkai – E.Bieliūnas, T.Birmontienė, E.Jarašiūnas, D.Jočienė, S.Katuoka, P.Kūris, L.Meškauskaitė, A.Pumputis, K.Stungys, V.Vadapalas. Skirtingai nuo bendrųjų ir specialiųjų nuosavybės teisinės apsaugos klausimų, laikino nuosavybės teisės apribojimo tema nagrinėta mažiau. Šiuo atveju neretai pagrindinis dėmesys yra skiriamas kardomosioms priemonėms arba procesinių prievartos priemonių apskritai analizei, o ne teisės į nuosavybę ribojimui konkrečiai, tyrimui. Pastarąją temą savo darbuose analizavo K.Jovaišas, P.Kuconis, M.Kazlauskas. Šie autoriai nagrinėjo procesines prievartos priemones, atskleidė laikino nuosavybės teisės apribojimo sampratą, jo vietą ir santykį su kitomis procesinėmis prievartos priemonėmis, analizavo visų kardomųjų ir kitų procesinių prievartos priemonių svarbą ir vietą baudžiamojo proceso teisėje. Didžiausią indėlį Lietuvos baudžiamojo proceso teisės moksle, nagrinėjant procesines prievartos priemones, padarė doc. Dr. Gintaras Goda, daktaro disertacijoje bei moksliniuose straipsniuose, kuriuose nagrinėjo baudžiamojo proceso prievartos priemones apskritai⁵, bei laikiną nuosavybės teisės apribojimą, kaip procesinės prievartos priemonę, konkrečiai. Nepaisant aptarto, paminėtina, kad laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymas, jo reglamentavimo ir taikymo praktikoje problematika, plačiau tirti ir nagrinėti nebuvo. Todėl šiame darbe bus kreipiamas dėmesys būtent į *laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo procedūras, galimus žmogaus teisių pažeidimus taikant šią procesinę prievartos priemonę, bei priemones, galinčias užkirsti kelią tokių pažeidimų atsiradimui. Darbu siekiama išanalizuoti laikino nuosavybės teisės apribojimo reglamentavimą Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso teisėje, nuosavybės teisės ribojimo procedūros ypatumus ir problemas, taip pat nustatyti, kokia apimtimi ir tvarka gali būti taikomi ir yra taikomi nuosavybės teisės apribojimai bei suvaržymai. Šiam tikslui pasiekti, bus įgyvendinami sekantys uždaviniai:*

⁴ Švilpaitė E. Nuosavybės teisės apribojimai pagal 1950 m. žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S), V., 2005. P. 8.

⁵ Goda G. Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsauga // Teisė. 1993, Nr. 26; Goda G. Baudžiamasis procesas teisinėje valstybėje // Teisės problemos. 1994, Nr. 3; Goda G. Kardomojo kalinimo trukmė // Teisė. 1996, Nr. 30; Goda G. Procesinės prievartos baudžiamajame procese ribos // Teisė. 1997, Nr. 37; Goda G. Procesinės prievartos samprata // Teisė. 1998, Nr. 32; Goda G. Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys // Teisė. 2000, Nr. 35.

➤ Aptarti nuosavybės teisės sampratą ir turinį šiuolaikinėje civilinėje bei baudžiamojoje teisėje;

➤ Aptarti baudžiamojo proceso prievartos priemonių bei laikino nuosavybės teisės apribojimo, kaip baudžiamojo proceso prievartos priemonės sampratą ir santykį, šios procesinės prievartos priemonės taikymo reglamentavimą Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje;

➤ Išanalizuoti laikino nuosavybės teisės apribojimo vykdant baudžiamąjį persekiojimą taikymo procedūrą - taikomų suvaržymų tikslus, apimtis, tvarką, bei šios priemonės taikymo procesinę kontrolę;

➤ Išsiaiškinti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo teorines ir praktines problemas;

➤ Pateikti galimus laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo problemų sprendimo būdus.

Tokiu būdu pateikiamo darbo **objektas** yra *laikinas nuosavybės teisės apribojimas*, o **dalykas** – *laikino nuosavybės teisės apribojimo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso teisėje norminis reglamentavimas ir praktinis taikymas*.

Tyrimo metodika. Išskirti uždaviniai darbo eigoje įgyvendinami taikant literatūros šaltinių ir teisės norminių aktų analizės, lyginamosios analizės, anketavimo, duomenų sisteminimo bei apibendrinimo, taip pat matematinės statistikos bei aprašomosios statistikos metodus.

Literatūros ir teisės norminių aktų analizės metodas naudojamas siekiant išanalizuoti ir aptarti analizuojamos problemos iširtumą Lietuvos ir užsienio autorių darbuose, taip pat nuosekliai iširti ir apibendrinti laikino nuosavybės teisės apribojimo teisinį pagrindimą, praktinį taikymą, jo efektyvumą bei problematiškumą visų pirma žmogaus teisių apsaugos kontekste.

Anketavimas darbe naudojamas siekiant išsiaiškinti praktinius laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo vykdant baudžiamąjį persekiojimą aspektus, pagrindu imant duomenis gautus atliekant tyrimą Klaipėdos apygardos prokuratūroje ir Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūroje.

Duomenų sisteminimo ir apibendrinimo metodas taikomas siekiant išskirti laikino nuosavybės teisės apribojimo teisinio reglamentavimo ir praktinio taikymo problemas.

Matematinės statistikos metodas taikomas nustatyti ir suformuoti generalines bei atrankines tyrimo respondentų visumas, nustatant statistiškai reikšmingas priklausomybes. Aprašomosios statistikos metodas panaudotas apdorojant gautus tyrimo metu duomenis bei juos pavaizduojant grafiškai.

Probleminis klausimas - ar tinkamai reglamentuotas ir taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas?

Darbo metu surinktais duomenimis siekiama patikrinti prielaidą, kad neišsamus, netikslus laikino nuosavybės teisės apribojimo baudžiamojo proceso teisėje reglamentavimas sąlygoja mažesnę šios priemonės efektyvumą bei žmogaus teisių nuosavybės apsaugos srityje pažeidimus.

Darbo struktūra. Magistrinį darbą sudaro 3 skyriai. Pirmajame skyriuje pateikiama teorinė medžiaga laikino nuosavybės teisės apribojimo reglamentavimo klausimais. Antrajame - atskleidžiama laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo tvarka ir procesinė kontrolė. Trečiajame skyriuje analizuojamas laikino nuosavybės teisės apribojimo santykis tiek su nacionaliniame, tiek su tarptautiniame kontekste įtvirtinta asmens nuosavybės teisių apsauga, nagrinėjami empiriniai duomenys, surinkti anketinės apklausos būdu.

Darbas rašytas sekančiais **etapais**: parengti darbo ir praktinio sociologinio tyrimo planai; atlikta literatūros šaltinių analizė parengiant teorinę darbo dalį; techninis praktinio sociologinio tyrimo organizavimas ir atlikimas; pirminių duomenų sisteminimas ir analizavimas; empirinės dalies projektavimas; išvadų formulavimas bei rekomendacijų pateikimas.

1. LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO REGLAMENTAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Nuosavybės samprata, nuosavybės teisės turinys

Valstybė privalo užtikrinti realų ir veiksmingą nuosavybės neliečiamumo teisinį režimą, o įtariamųjų (kaltinamųjų) nuosavybės teisių apribojimas yra svarbi nukentėjusių ir civilinių ieškovų teisių apsaugos ir gynimo sąlyga, šiuos apribojimus aktualu iširti žmogaus nuosavybės teisių apsaugos kontekste. Nuosavybė nėra tik neliečiama, ji įpareigoja - tai Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio, įtvirtinančio nuosavybės neliečiamumą ir principinę jo apribojimo galimybę, leitmotyvas.⁶ Galimybė atimti ar apriboti nuosavybės teisę yra saistoma įstatyme įtvirtintais pagrindais bei tvarka.⁷ Taigi nuosavybė nėra laikoma „šventa“ ir besąlygiškai neliečiama. Kalbant apie nuosavybę, visų pirma būtina aptarti pačios nuosavybės, kaip teisinės kategorijos sampratą. Nuosavybės teisinis režimas paprastai analizuojamas nuosavybę laikant tokia kategorija, kurios apibrėžti ir atskleisti jos turinį nėra jokio reikalo, tačiau įdėmiau tai paanalizavus, tampa akivaizdu, kad taip nėra. Šiuolaikinėje visuomenėje nuosavybės teisės turinys kinta ir yra susijęs su šios teisės įgyvendinimu. Kitaip tariant - nuosavybės teisė - tai ne tiek asmens santykis su daiktais ar kitu turtu, kiek asmenų tarpusavio santykiai dėl tam tikro turto. Nuosavybė bendriausia, buitine prasme suprantama vienprasmiskai - kaip savininko teisė elgtis su nuosavu daiktu savo nuožiūra. Teisės mokslas apibrėžia nuosavybės sąvoką ir atskleidžia jos turinį. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 4.37 straipsnio 1 dalį „nuosavybės teisė - tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti“.⁸ Toks nuosavybės apibrėžimas grindžiamas vadinamąja triada - teise valdyti turtą, juo naudotis ir disponuoti, kartais teisinėje literatūroje kritikuojamas.⁹ Motyvai: triada naudojama tik Rusijoje, ji neatskleidžia tikrosios nuosavybės teisės esmės, šios teisės kintamumo šiuolaikinėje visuomenėje ir yra nesuderinama su Europoje vyraujančia prigimtinė nuosavybės teisės doktrina, pagal kurią įstatymas gali tik apriboti konkrečias savininko teises, o ne jas nustatyti.¹⁰ Kai kurių autorių teigimu, tokia kritika gali būti laikoma pagrįsta teoriniu požiūriu, tačiau praktiniu - ne.¹¹ Visuotinai pripažįstama, kad valdymo teisinės prigimties esmė yra objektyvus, faktinis, materialus asmens ryšys su daiktu. Nuosavybės objektas yra ne tik

⁶ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 251-252.

⁷ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 40-987.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁹ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas // Teisės problemos. 2006, Nr.3, P. 64.

¹⁰ Pakalniškis V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija. Mokslo darbai. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2002, Nr. 28 (20). P. 77.

¹¹ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas // Teisės problemos. 2006, Nr.3, P. 65.

daiktai, bet ir turtinės teisės, todėl svarbiu nuosavybės teisės komponentu laikomos ir kitos triadą sudarančios teisės - naudojimo ir disponavimo turtu. Neatsitiktinai ta aplinkybė, kad „triada naudojama tik Rusijoje“, netrukdo remiantis būtent triada atskleisti nuosavybės teisės turinį taip ir neišsigaliojusioje Europos Konstitucijoje: „kiekvienas turi teisę valdyti teisėtai įgytą nuosavybę, ja naudotis, disponuoti ir palikti paveldėtoji“.¹² Panašiai nuosavybės teisę suvokia ir Lietuvos civilinės teisės specialistai V.Mikelėnas, P.Rasimavičius, A.Taminskas, kurie nuosavybės teisę supranta ir vertina subjektyviaja (kaip savininko teisės savo nuožiūra, bet nepažeidžiant kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti daiktą, jį naudoti bei juo disponuoti) ir objektyviaja (kaip visumą teisės normų, reguliuojančių ekonominius santykius dėl daiktų valdymo, naudojimo bei disponavimo jais) prasmėmis.¹³ Esminis nuosavybės teisės turinio komponentas yra šios teisės objektas. Viskas priklauso nuo to, iš kokių pozicijų vienas ar kitas objektas vertinamas. Daiktai ir kitas turtas, kaip nuosavybės teisės objektas, yra ne fizinė, bet juridinė sąvoka. Nuosavybės teisės prasme, kai akcentuojama daikto teisinė prigimtis, „daiktu laikomas bet koks materialus (kūniškas) objektas, kuris nėra asmuo (subjektas)“. Pateikdamas šį apibrėžimą K.Sklovskis remiasi vokiečių mokslininku - L.Enekcerusu. Jo nuomone, į klausimą, kas yra kūniškas daiktas, atsako ne fizikos mokslas, bet apyvarta.¹⁴ Apyvartoje gali būti nesvarbu materialus (kūniškas) ar tokiu nelaikomas turtas (pvz., reikalavimo teisė), svarbu, kad apyvartoje gali būti kam nors nuosavybės teise priklausantis, o ne bešeimininkis turtas. Teisine prasme turtu laikoma daiktų, turtinių teisių ir pareigų visuma arba asmens turtinių aktyvų ir pasyvų visuma.¹⁵ Savo ruožtu nuosavybės teisės objektai, be materialių daiktų, yra nematerialūs objektai - turtinės teisės, reikalavimo teisės ir turtiniai įsipareigojimai, informacija ir pagal tai, iš kokių pozicijų vertintina, netgi asmeninės neturtinės teisės. Nuosavybės teisės objektų specifika ta, kad jie ne visada yra tik materialūs arba ne. Kartais jie lengvai pereina iš vienos būsenos į kitą. Pavyzdžiui, pagal LR CK 1.101 straipsnio 1 dalį, vertybinis popierius, kaip civilinių teisių objektas, yra dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio asmens (emitento) įsipareigojimus šio dokumento turėtoji.¹⁶ Taigi, minėtu objektu laikomas pats vertybinis popierius, o ne juo patvirtinta reikalavimo teisė. Tačiau tokiu objektu, t.y. dokumentu tradicine prasme, negali būti laikomi nematerialūs (dematerializuoti) vertybiniai popieriai, kurie neturi objektyvios, materialios išraiškos ir fiksuojami įrašais asmeninių vertybinių popierių sąskaitose, kurios atidaromos jų savininkų vardu. Tokie įrašai laikomi tiesioginiu nuosavybės teisių į jame nurodytus vertybinius popierius įrodymu. Vadinasi, šiuo atveju nuosavybės teisės ir civilinės apyvartos objektas yra reikalavimo teisė, patvirtinta nematerialiais vertybiniais popieriais, o ne

¹² Sutartis dėl Konstitucijos Europai (Europos Sąjungos Konstitucija ir priedai). Vilnius: 2004. 4.77 str. 1 d.

¹³ Mikelėnas V., Rasimavičius P., Taminskas A. Civilinė teisė. Kaunas: 1997. P. 249-250.

¹⁴ Скловский К.И. Собственность в гражданском праве. Москва, издательство «Дело»: 2000. Стр. 428.

¹⁵ Шершеневич Т.Ф. Учебник русского гражданского права. Санкт Петербург, 1998. Стр. 128.

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

patys popieriai.¹⁷ Nuosavybės vertybiniai popieriai (pvz., akcijos) patvirtina tiek jų savininko turtines teises - teisę į įmonės kapitalo idealiąją dalį, išreikštą procentais, bei į dalį pelno, tiek ir neturtines teises - akcininko teisę dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, gauti informaciją apie bendrovės ūkinę veiklą ir kitas su jos valdymu susijusias teises. Specifinis civilinių teisių objektas - įmonė, kuri yra sudėtinga turto ir turtinių bei neturtinių teisių, skolų ir kitokių pareigų, t.y. aktyvų ir pasyvų, visuma. Įmonė yra laikoma nekilnojamuoju turto.¹⁸ Tokie nuosavybės teisės objekto sampratos ribas peržengiantys veiksniai yra ne virtualūs, o realūs ir vis reikšmingesni.

1.2. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata

Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata yra baudžiamojo proceso teisės mokslo objektas. Procesinių prievartos priemonių samprata baudžiamojo proceso moksle formuojama sisteminės baudžiamojo proceso įstatymo ir jame įtvirtintų procesinių veiksmų analizės pagrindu, atsižvelgiant į mokslininkų nusistatytus analizės kriterijus (procesinių veiksmų pobūdį (prievartinis ar neprievartinis), konkrečios priemonės taikymo negatyvų poveikį atitinkamoms žmogaus teisėms bei laisvėms ir kt.) nustatant bendrąsias procesinėms prievartos priemonėms būdingas savybes, elementus. Prievarta baudžiamajame procese apibrėžiama kaip įvairiomis priemonėmis ir būdais pasireiškiantis elementas, padedantis vykdyti įstatymą tais atvejais, kai baudžiamojo proceso dalyviai nevykdo ar netinkamai vykdo nustatytas procesines pareigas.¹⁹ Ji yra reakcija į teisės pažeidimą, atsakas į iškilusius nukrypimus nuo jo normalaus funkcionavimo, siekiant išvengti šių nukrypimų ateityje.²⁰ Iš to seka, kad baudžiamojo proceso prievartos priemonėms būdingi tam tikri sankcijos elementai. T.y. ji taikoma nukrypus nuo baudžiamojo proceso teisės normomis nustatyto elgesio ar dėl galimo nukrypimo nuo jo ateityje (prevencinis tikslas). Tačiau baudžiamojo proceso prievartos priemonių tikslai neatitinka pagrindinio sankcijos tikslo - nubausti teisės normas pažeidusius asmenis. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių pagrindinis *tikslas* - užtikrinti netrukdomą baudžiamąjį procesą. Autoriai, nagrinėjantys prievartos priemonių sampratą, nurodo tam tikrus bendruosius baudžiamojo proceso prievartos priemonių požymius: a) prievartos priemonė turi būti įtvirtinta baudžiamojo proceso įstatyme; b) prievartos priemonę parenka ir taiko tik tam įgalioti baudžiamojo proceso subjektai; c) prievartos priemonė taikoma esant įstatyminiam pagrindui, siekiant baudžiamojo proceso tikslų.²¹ Tačiau analizuojant teisės moksle suformuotas procesinių prievartos priemonių sampratą, pastebimos skirtingos mokslinės nuomonės, vertinant konkrečius procesinius veiksmus kaip prievartos priemones. Galima teigti, kad moksle vyrauja dvi pagrindinės

¹⁷ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas // Teisės problemos. 2006, Nr.3, P. 60-86.

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262. 1.110 str. 1 d.

¹⁹ Громов Н.А., Полунин С.А. Санкции в уголовном процессуальном праве России. Городец: 1998. P. 4.

²⁰ Ten pat, P. 9.

²¹ Goda G. Procesinės prievartos samprata // Teisė. 1998, Nr. 32. P. 58-59.

procesinių prievartos priemonių sampratos. Pirmoji prievartos priemonių samprata formuojama M. E. Tokariovos ir S. Valtošo (Waltoš). Ja remiantis procesinės prievartos priemonės apibrėžiamos kaip „baudžiamojo proceso įstatymo numatytos prievartinio pobūdžio priemonės, kurias esant įstatyminiams pagrindams, įstatymo nustatyta tvarka taiko įgaliotos valstybės institucijos ir asmenys baudžiamojo proceso dalyvių atžvilgiu, kuriomis siekiama užkardyti ir nutraukti proceso dalyvių veiksmus, trukdančius ikiteisminiam tyrimui, bylos nagrinėjimui teisme ir sprendimo vykdymui“.²² Procesiniai veiksmai duomenims (įrodymams) surasti ir rinkti apibrėžiami kaip „prievartinio pobūdžio tyrimo veiksmai“, nepriskiriami prievartos priemonėms. Šiuo požiūriu tyrimo veiksmai nepriskiriami procesinėms prievartos priemonėms argumentuojant tuo, kad pagrindinis šių procesinių veiksmų tikslas yra duomenų (įrodymų) rinkimas, patikrinimas, o ne netrukdomo baudžiamojo proceso užtikrinimas, varžant žmogaus teises ir laisves. Šie procesiniai veiksmai vertintini ne kaip prievartos priemonės, tačiau kaip procesiniai veiksmai užtikrinami prievarta, t.y. prievarta naudojama tik tais atvejais ir tiek, kiek reikia tinkamai įvykdyti procesinį veiksma. Taigi, vadovaujantis šia samprata prioritetą teikiamas procesinio veiksmo tikslui pasiekti, o žmogaus teisių ir laisvių apsaugai teikiamas antraeilis dėmesys.²³ Ši prievartos priemonių samprata būdinga sovietinio laikotarpio teisės mokslui, kai konkretūs veiksmai (priemonės) buvo vertinami atsižvelgiant į tikslus, neanalizuojant jų esmės, poveikio baudžiamojo proceso dalyvių teisėms ir laisvėms. Vadovaujantis šia samprata prievartos priemonės yra materializuotos Rusijos ir Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksuose, kaip prievartos priemonės vertinant tik procesinius veiksmus, reglamentuotus skyriuose „procesinės prievartos priemonės“. Iš to seka, kad šių valstybių įstatyminis prievartos priemonių suvokimas neapima tyrimo veiksmų įrodymams byloje rinkti (krata, poėmis, telefoninių pokalbių klausymasis, pavyzdžių lyginamiesiems tyrimams paėmimas ir kt.). Iki 2003 m. galiojusiam LR BPK, vadovaujantis šia procesinių prievartos priemonių samprata kaip procesinės prievartos priemonės taip pat buvo traktuojamos tik skyriaus „Bendrieji nuostatai“ 8 skirsnyje reglamentuotos kardomosios priemonės. Dabartiniame LR BPK „Kitomis procesinėmis prievartos priemonėmis“ įvardyti procesiniai veiksmai, vadovaujantis sovietine baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata reglamentuoti skyriuje „Kvota ir parengtinis tardymas“. Tai rodo, kad šie procesiniai veiksmai buvo laikomi tyrimo veiksmiais.²⁴

Mokslininkai M. Strogovičius, V. A. Michailovas, Z. Z. Zinatulinas, I. L. Petrūchinas, V. V. Vandyševs, S. J. Viktoriskis, P. Hofmanskis, Z. Lukaševičius, V. I. Kaminskaja, atstovauja kitai grupei tyrinėtojų, kurie formuoja antrąją prievartos priemonių sampratą, grindžiamą

²² Токарева М.Е., Буланова Н.В., Букова и другие. Меры процессуального принуждения в досудебном производстве по уголовным делам. Москва: 2005. P. 10-11.

²³ Losis E. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata // Jurisprudencija. 2008, Nr. 6 (108). P. 77.

²⁴ Danisevičius P., Kazlauskas M., Palskys E. Lietuvos TSR baudžiamasis procesas. Vilnius: 1978. P. 184.

prioritetiniu žmogaus teisių ir laisvių apsaugos principu, kuria remiantis prievartos priemonėmis laikomi visi procesiniai veiksmai varžantys žmogaus teises ir laisves. Remiantis šia prievartos priemonių samprata, prievartos priemonėms, kaip turinčioms objektyviai prievartinių požymių, priskiriami atskiri procesiniai veiksmai: poėmis, krata, pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas, atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą ir kt. Realiai šie procesiniai veiksmai susiję su asmens teisių ir laisvių varžymu (asmens neliečiamumo, susirašinėjimo ir susižinojimo slaptumo, būsto neliečiamumo, teise į privatų gyvenimą), ir šis kriterijus vertintinas kaip esminis formuojant prievartos priemonių sampratą. Tuo remdamiesi autoriai baudžiamojo proceso prievartos priemones apibrėžia kaip „baudžiamojo proceso įstatymu nustatytas priemonės ir būdus riboti žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, taikomas valstybės įgaliotų valstybės institucijų ir asmenų, nurodytų baudžiamajame procese tik įstatymų nustatyta tvarka ir esant sąlygoms bei pagrindams nurodytiems baudžiamojo proceso įstatyme, tikslu užkirsti kelią ir nutraukti baudžiamojo proceso dalyvių procesinius pažeidimus, siekiant užtikrinti netrukdomą baudžiamojo proceso eigą“.²⁵ Pateiktų procesinių prievartos priemonių sampratų esminis skirtumas yra kriterijus, kuriuo vadovaujantis viena ar kita priemonė vertintina kaip prievartos priemonė. Pirmuoju atveju tai procesinių veiksmų tikslai, antruoju - proceso dalyvių teisių ir laisvių varžymas. Būtent pastaroji samprata dominuoja Vokietijos, Prancūzijos teisės moksle. Procesinėmis prievartos priemonėmis laikytini visi procesiniai veiksmai, varžantys atitinkamas žmogaus teises ir laisves.²⁶ Vokietijos ir Prancūzijos baudžiamojo proceso kodeksuose²⁷ procesinės prievartos priemonės, priešingai nei Lenkijos, Rusijos ar Lietuvos baudžiamojo proceso kodeksuose, nėra reglamentuotos viename atskirame skyriuje „Procesinės prievartos priemonės“. Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse prievartos priemonės išdėstytos VIII skyriuje „Poėmis, telefoninių pokalbių klausymasis, kompiuterizuota paieška, techninių priemonių naudojimas ir paieška“ ir IX skyriuje „Suėmimas ir laikinas sulaikymas“. Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekse prievartos priemonės išdėstytos atskirose baudžiamojo proceso kodekso dalyse, kuriose numatyta atitinkamų institucijų kompetencija (policijos, teismo ir kt.). Iš to seka, kad Vokietijos ir Prancūzijos įstatymuose nėra nurodyta, kuri konkreti priemonė laikytina prievartos priemone, kuri ne. Suformuoti prievartos priemonių sampratą pavesta baudžiamojo proceso teisės mokslui, todėl šiuo atveju įstatyminė prievartos priemonių samprata visuomet sutaps su mokslu.²⁸

²⁵ Strogovičius M. Baudžiamasis procesas. Vadovėlis juridinėms mokykloms. Vilnius: 1947. P. 184-185.

²⁶ Losis E. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata // Jurisprudencija. 2008, Nr. 6 (108). P. 78.

²⁷ German Code of criminal procedure <http://www.iuscomp.org/glalstatutes/StPO.htm>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

France Code of criminal procedure <http://www.legislationline.org/upload/legislations/ac/a6/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

²⁸ Losis E. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata // Jurisprudencija. 2008, Nr. 6 (108). P. 78.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso prievartos priemonių įstatyminė (nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiame LR BPK) ir mokslinė sampratos sutampa. Gintaras Goda, nagrinėdamas prievartos priemonių sampratą, nurodo, kad „procesinės prievartos priemonės - įstatyme numatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų“.²⁹ Remiantis šia samprata, baudžiamojo proceso prievartos priemonėmis taip pat laikomi visi įstatymų leidėjo LR BPK III dalyje numatyti baudžiamojo proceso dalyvių žmogaus teisėms ir laisvėms neigiamą poveikį darantys būdai ir priemonės, tarp jų ir tyrimo veiksmai, kurių tikslas yra rinkti duomenis (įrodymus). Atsižvelgiant į Lietuvos valstybės demokratinį pobūdį, įsipareigojimą gerbti ir saugoti žmogaus teises ir laisves, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos kriterijus vertintinas kaip esminis, formuojant prievartos priemonių sampratą. Prievartos priemonių kaip procesinių veiksmų, darančių neigiamą poveikį atitinkamoms žmogaus teisėms ir laisvėms, suvokimas yra priimtinausias Lietuvos Respublikai ir kitoms demokratinėms valstybėms, nes užtikrina, kad parenkant ir taikant veiksmus, turinčius prievartos elementų, jie būtų įvertinti atsižvelgiant į žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugą. Ši procesinių prievartos priemonių samprata lemia, kad teisėsaugos institucijų pareigūnai ypatingą dėmesį skiria parinkdami ir taikydami žmogaus teises ir laisves varžančias priemones. Antai prievartos priemonių samprata, kuria remiantis atliekant procesinius veiksmus, varžančias žmogaus teises, nelaikytinus prievartos priemonėmis, žmogaus teisių ir laisvių apsaugai skiriamas antraeilis vaidmuo, prioritetą teikiant prievartos veiksmų tikslams pasiekti. Čia prievartos priemonių samprata atskleidžiama vadovaujantis šių procesinių veiksmų tikslais.

Atitinkamų žmogaus teisių ir laisvių varžymo kriterijumi pagrįstos procesinių prievartos priemonių sampratos. Analizei atlikti būtina apibrėžti, ką reiškia „žmogaus teisių varžymo“ sąvoka. Vertimas ką daryti prieš asmens valią dažnai susijęs su žmogaus teisių ir laisvių varžymu. LR BPK įtvirtintų procesinių prievartos priemonių loginė analizė leidžia teigti, kad procesinės prievartos priemonės - žmogaus teisių ir laisvių varžymo priemonės, siekiant surinkti bylai reikšmingus duomenis ar modeliuoti asmens elgesį, kad būtų užtikrintas baudžiamojo proceso paskirties įgyvendinimas. LR BPK įtvirtintų prievartos priemonių analizė rodo, kad prievarta yra įgyvendinama dviem atitinkamais žmogaus teises ir laisves varžančiais būdais. Šie būdai naudojami siekiant pakreipti (modeliuoti) žmogaus elgesį reikiama baudžiamojo proceso paskirčiai įgyvendinti linkme ar bylai reikšmingiems duomenims (įrodymams) surinkti, patikrinti:

²⁹ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 56.

1) pirmojo žmogaus teisių ir laisvių varžymo būdo (prievartos) esmė - visiškai ar iš dalies apriboti konkrečias žmogaus teises ir laisves, siekiant užtikrinti netrukdomą baudžiamojo proceso eigą ir sudaryti prielaidas pasiekti baudžiamojo proceso tikslus (suėmimas (LR BPK 122 str.), užstatas (LR BPK 133 str.), dokumentų paėmimas (LR BPK 134 str.), karinio dalinio vadovybės stebėjimas (LR BPK 137 str.), nepilnamečio atidavimas prižiūrėti (LR BPK 138 str.), laikinas sulaikymas (LR BPK 140 str.), atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą (LR BPK 141 str.), atvesdinimas (LR BPK 142 str.), asmens apžiūra (LR BPK 143 str.), pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas (LR BPK 144 str.), krata (LR BPK 145 str.), asmens krata (LR BPK 146 str.), poėmis (LR BPK 147 str.), pašto siuntų poėmis (LR BPK 148 str.), laikinas nuosavybės teisės apribojimas (LR BPK 151 str.), telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolė bei įrašų darymas (LR BPK 154 str.), prokuroro teisės susipažinti su informacija (LR BPK 155 str.), fotografavimas, filmavimas, matavimas, rankų atspaudų ir pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimas (LR BPK 156 str.), laikinas nušalinimas nuo pareigų arba laikinas teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymas (LR BPK 157 str.), savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai (LR BPK 158 str.), leidimas atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus (LR BPK 159 str.), slaptas sekimas (LR BPK 160 str.), teisėtų ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nurodymų nevykdantiems asmenims taikomos prievartos priemonės (LR BPK 163 str.).

2) antrojo būdo esmė - asmens įpareigojimas nesinaudoti atitinkamomis teisėmis ir laisvėmis. Šiuo būdu asmenys įpareigojami nesinaudoti savo teisėmis ir laisvėmis (namų areštas (LR BPK 132 str.), įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo (LR BPK 132¹ str.), įtariamojo įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje (BPK 135 str.).³⁰ Pateiktų prievartos priemonių sąrašai nėra baigtiniai, juos papildant procesiniais veiksmais, kurie, atsižvelgiant į jų pobūdį ir esmę, atitinka prievartos priemonių sampratą, tačiau įstatymų leidėjo nepriskirti procesinėms prievartos priemonėms (pavyzdžiui, LR BPK 97 str. Daiktų ir dokumentų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, išreikalavimas). Įpareigojančiomis prievartos priemonėmis taip pat laikytinos laikinosios procesinės prievartos priemonės, taikomos juridiniams asmenims (LR BPK 389 str.).³¹ Abu minėtieji būdai nukreipti varžyti atitinkamas žmogaus teises ir laisves, siekiant surinkti, patikrinti bylai reikšmingus duomenis arba užsitikrinti tokį asmens elgesį, kuris leistų pasiekti procesinius tikslus. Esminis šių dviejų procesinėms prievartos priemonėms žmogaus teisių ir laisvių varžymo būdų skirtumas, kad pirmuoju atveju asmuo neturi galimybės įgyvendinti savo teisių ir laisvių. Žmogaus teisės ir laisvės varžomos neatsižvelgiant į asmens valią, o antruoju atveju - asmuo turi

³⁰ Losis E. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata // Jurisprudencija. 2008, Nr. 6 (108). P. 79.

³¹ Ten pat.

galimybę pasinaudoti savo teisėmis ir laisvėmis, tačiau, būdamas įpareigotas, jomis nesinaudoja.³² Baudžiamojo proceso teisės moksle išsakoma nuomonė, kad baudžiamojo proceso prievartos bendrasis bruožas yra asmens, kuriam taikomos procesinės prievartos priemonės, valios nepaisymas.³³ Tačiau paminėtina, kad tai būdinga tik toms prievartos priemonėms, kuriomis iš žmogaus atimamos jo teisės ir laisvės. Pavyzdžiui, asmuo, kuriam pritaikyta procesinė prievartos priemonė - suėmimas, negali pasinaudoti teise į laisvę. Prievartos priemonių, kurių esmė yra asmens įpareigojimas nesinaudoti atitinkamomis teisėmis ir laisvėmis, taikymas suponuoja būtinybę atsižvelgti į asmens valią jas vykdyti: taip procesinės prievartos priemonės - užstato esmė yra asmens valia sumokėti užstatą ir laikytis nustatytų įsipareigojimų taip apsiribojant savo nuosavybės (turtinę) teise. Be asmens valios įvykdyti įpareigojimą ši prievartos priemonė neveiksminga, nes procesinis įstatymas nenumato pritaikyti prievartinį užstatą, kaip prievartos priemonę. Procesinė prievartos priemonė – laikinas nuosavybės teisės apribojimas priskirta kategorijai tų, kurių vykdymas nepriklauso nuo asmens valios.

1.3. Laikino nuosavybės teisės apribojimo kaip procesinės prievartos priemonės samprata, taikymo tikslai, pagrindai, subjektai

Nuosavybė – tai ne tik teisė, bet ir pareiga, o įpareigojimas veiksmingas, kai jo įgyvendinimas kontroliuojamas.³⁴ Nuosavybės naudojimo kontrolės bei tokio naudojimo reguliavimo įstatymais esmė - savininko teisių įtvirtinimas pareigų ir atsakomybės kontekste. Pareigos apibrėžia teisių ribas. Nuosavybės teisės apribojimų pagrindas yra: a) nuosavybės objektų pobūdis, jų pavojingumas (potenciali grėsmė) žmonių gyvybei, sveikatai ir visuomenės saugumui; b) teisės pažeidimai ar nusikalstamos veikos, nesvarbu ar susijusios su turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, ar ne; c) visuomenei būtini ir konstituciškai pagrįsti poreikiai.³⁵ Kai yra tokie pagrindai, nuosavybės teisės apribojimai gali būti taikomi: a) remiantis įstatymu; b) kai jie būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes ir (arba) konstituciškai svarbius tikslus; c) laikantis proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose numatytos priemonės turi atitikti siekiamus visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus.³⁶ Visi nuosavybės teisės varžymai esti ne tiek daikto ar kito turto, kiek šio turto savininko atžvilgiu, kadangi jie apriboja juridiskai reikšmingą teisinių santykių elementą - asmens valią valdyti nuosavą turtą, juo naudotis ir disponuoti. Dėl to nepagrįstais ir neproporcingais laikomi tie apribojimai, kuriuos taikant

³² Losis E. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata // Jurisprudencija. 2008, Nr. 6 (108). P. 80.

³³ Goda G. Procesinės prievartos samprata // Teisė. 1998, Nr. 32. P. 65.

³⁴ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas // Teisės problemos. 2006, Nr.3, P. 60-86.

³⁵ Ten pat, P. 68.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 str. 2 d., 8 str. 1, 9, 10 d., 13 str. 2 d., 18 str. 7 d. ir 22 str. 3, 6, 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 63-2235.

pasidaro neįmanoma įgyvendinti nuosavybės teisės, peržengiamos protingai suvokiamos jos ribos arba neužtikrinamas nuosavybės teisinis gynimas. Tokio pobūdžio ir apimties apribojimais, pažeidžiama nuosavybės teisės esmė, o tai tolygu šios teisės neigimui.³⁷

Nuosavybės teisės apribojimai yra aiškūs, tiksliai suformuluoti, įtvirtinti aukščiausios juridinės galios teisės aktuose, juos interpretuoja ir jų atitiktį šiems aktams konkrečiais atvejais nustato tie teismai, kurių sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Šie apribojimai, kaip ir teisės principai, patys savaime nekelia klausimų. Problemos kyla, kai juos reikia taikyti praktikoje ir nustatyti, kokie būtent apribojimai yra būtini, proporcingi ir užtikrinantys savininko nuosavybės teisių ir visuomenės interesų pusiausvyrą. Baudžiamojo proceso metu gali būti taikomos tik proceso įstatymuose numatytos prievartos priemonės. Proceso teisėje šios priemonės yra vadinamos procesinėmis prievartos priemonėmis, o jas taikant suvaržomos pripažintos teisėje žmogaus teisės. Priemonės, kurių taikymo proceso įstatymai nenumato, ar kurias taikyti draudžia, yra vadinamos neprocesinėmis prievartos priemonėmis (smurtas, grasinimai ir pan.). Neprocesinių prievartos priemonių taikymas visada sąlygoja žmogaus teisių pažeidimus, tačiau šios teisės gali būti pažeidžiamos taikant ir procesines prievartos priemones. Iš to seka, kad svarbu yra atskirti teisėto *žmogaus teisių suvaržymo* ir *žmogaus teisių pažeidimo* sąvokas. Žmogaus teisės gali būti pažeistos ne tik taikant įstatyme nenumatytas ar įstatymo uždraustas (neprocesines priemones), bet ir taikant LR BPK įtvirtintas priemones. Taip atsitinka, kai tam tikra procesinė prievartos priemonė taikoma nesilaikant įstatyme nustatytų tos prievartos priemonės taikymo taisyklių. Tokiu atveju žmogaus teisių suvaržymas gali peraugti į žmogaus teisių pažeidimą, kas yra ir neleistina. Iš aptarto seka, kad *procesinės prievartos priemonės yra įstatyme nustatytos priemonės (jų visuma) pasireiškiančios žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės įgalioti subjektai taiko siekdami baudžiamojo proceso numatytų tikslų*.³⁸

Procesinių prievartos priemonių sistemą sudaro LR BPK III dalyje (119-163 straipsniai) išvardintos priemonės. Jas visas galima suskirstyti į dvi grupes:

- kardomosios priemonės;
- kitos procesinės prievartos priemonės.

Prie antrosios grupės priskirtina ir procesinė prievartos priemonė – laikinas nuosavybės teisės apribojimas, numatyta LR BPK 151 str. Taikant pastarąją procesinės prievartos priemonę, visų pirma pažeidžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniu garantuojama asmens teisė į nuosavybės neliečiamumą, tačiau nei Konstitucija, nei tarptautinės teisės aktai nepaneigia

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 str. 2 d., 8 str. 1, 9, 10 d., 13 str. 2 d., 18 str. 7 d. ir 22 str. 3, 6, 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 63-2235.

³⁸ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 222.

galimybės įstatymais nustatytomis sąlygomis ir tvarka ne tik apriboti visas arba atskiras nuosavybės teisės turinį sudarančias teises (valdymą, naudojimą ar disponavimą turtu), bet ir nusavinti turtą. Todėl, aptariant laikino nuosavybės teisės apribojimo sampratą, būtina šias nuosavybės teisės „pažeidimo“ formas atskirti viena nuo kitos. Baudžiamojo proceso metu, taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą gali būti apribotos tiek visos nuosavybės teisės turinį sudarančios teisės, tiek ir atskiros jų. Nuosavybės nusavinimas, siekiant baudžiamojo proceso tikslų – negalimas, nes prieštarautų procesinių prievartos priemonių taikymu siekiamiems tikslams ir peraugtų į LR BK numatytą baudžiamojo poveikio priemonę, kurią taikyti įstatymo numatytais atvejais gali tik teismas. Laikino nuosavybės teisės apribojimo esmę, procesinį tikslą ir svarbą baudžiamajame procese galima tirti taikant istorinį lyginamąjį metodą, trumpai apžvelgiant šios procesinės prievartos priemonės evoliuciją nacionalinėje baudžiamojo proceso teisėje. 1961 m. baudžiamojo proceso kodeksas, o taip pat ir teisės mokslas, didelio dėmesio procesinės prievartos priemonių institutui neskyrė. Plačiau aptarinėtas ir analizuotas kardomųjų priemonių institutas, o kitos procesinės prievartos priemonės buvo analizuojamos ir vertinamos kaip tardymo veiksmai.³⁹ 1961 m. LR BPK atskiro skyriaus ar skirsnio, sudarančio procesinių prievartos priemonių normų institutą, nebuvo. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas buvo reglamentuojamas 194¹ ir 194² Baudžiamojo proceso kodekso straipsniuose.⁴⁰ Šios procesinės prievartos priemonės taikymu buvo siekiama užtikrinti civilinį ieškinį, galimą turto konfiskavimą ir baudos išieškojimą. Tokia priemonė galėjo būti taikoma tiek remiantis patikrinimo medžiaga, tiek ir baudžiamojoje byloje surinktais duomenimis, turint pakankamą pagrindą įtarti, kad asmuo turtą įgijo nusikalstamu būdu ir gali jį išiekvoti, paslėpti arba perleisti tretiesiems asmenims. Dabartinis kodeksas procesinių tikslų, kurių siekiant gali būti taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas ratą susiaurino, nustatant, kad ši procesinė prievartos priemonė gali būti taikoma tik siekiant užtikrinti civilinį ieškinį arba siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą. Tiksliau ir viena ir kita, nors šių tikslų užtikrinimas baudžiamojo proceso įstatyme yra sujungtas ne konjunkciniu ir disjunkciniu jungtukais „ir (ar)“, bet tik disjunkciniu „ar“. Taip yra todėl, kad abu šie tikslai laikomi reikšmingi ir pakankami patys savaime. Todėl skiriant tokį apribojimą, ikiteisminio tyrimo metu nereikia rinkti duomenų, ar asmuo rengiasi disponuoti turtu savo nuožiūra arba paslėpti jį, išiekvoti, perleisti teisę į jį kitiems. Siekiant užtikrinti civilinį ieškinį laikinas nuosavybės teisės apribojimas gali būti skiriamas, kai: a) procese yra ar gali būti pareiškiamas civilinis ieškiny, b) tikėtina, kad nepritaikius šios prievartos priemonės lėšos, iš kurių būtų galima atlyginti civiliniam ieškovui žalą, bus paslėptos,

³⁹ Danisevičius P., Kazlauskas M., Palskys E. Lietuvos TSR baudžiamasis procesas. Vilnius, 1978. P. 125.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-148. Neteko galios LR 2002-10-29 įstatymu Nr. IX-1162 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4970.

iššvaistytos, perleistos tretiesiems asmenims ir pan.⁴¹

Turto konfiskavimas yra baudžiamojo poveikio priemonė, numatyta LR BK 72 straipsnyje. Siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą laikinas nuosavybės teisės apribojimas gali būti skiriamas kai: a) yra pagrindas manyti, kad nuosavybės teisės objektas yra turtas, kuris buvo nusikaltimo įrankis, priemonė ar nusikalstamos veikos rezultatas; b) tas turtas, pasibaigus procesui, teismo nuosprendžiu turi būti konfiskuojamas, paimant jį valstybės nuosavybėn; c) iki įsiteisėjant nuosprendžiui tas turtas gali būti paslėptas, iššvaistytas ir pan.⁴²

Įstatyme įtvirtintas pagrindų sąrašas yra išsamus ir nesuteikia nei prokurorui, nei teismui pasirinkimo laisvės patiems spręsti, kokiais dar pagrindais gali būti taikomas laikinas nuosavybės teisių apribojimas. Įstatymų leidėjas bandė šių pagrindų sąrašą papildyti trečiuoju - siekiant apsaugoti asmenis nuo patirto arba gresiančio smurto.⁴³ Pastaroji pataisa nebuvo priimta motyvuojant tuo, kad LR BPK 151 straipsnis leidžia laikinai riboti asmens konstitucinę teisę į nuosavybės neliečiamumą, siekiant dviejų tikslų – užtikrinti nukentėjusiajam nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą bei užtikrinti priverstinį konfiskuotino turto paėmimą valstybės nuosavybėn. Remiantis tuo teigta, kad papildžius minėtą straipsnį projekte teikiamu nauju punktu, būtų iškreipta laikino nuosavybės teisės apribojimo instituto esmė. Be to, projektas buvo kritikuojamas ir dėl to, kad nebuvo aišku, kodėl siūlyta numatyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą siekiant apsaugoti asmenis nuo patirto arba gresiančio smurto būtent juridiniams asmenims. Nebuvo aišku ir tai, kaip laikino nuosavybės teisės apribojimo pritaikymas galės „apsaugoti asmenis nuo patirto smurto“.⁴⁴

Laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas nėra savarankiškas teisių ir pažeistų interesų gynimo būdas, tačiau jis visada susijęs su vienu iš teisių gynimo būdų - civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje pareiškimu, galimu turto konfiskavimu ir yra papildomo pobūdžio, t.y. laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas yra papildomas procesas pagrindinės bylos proceso atžvilgiu. Jis negali būti taikomas nepareiškus ar neturint tikslo pareikšti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje arba jei nesiekama užtikrinti galimą turto konfiskavimą. Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tiek Europos žmogaus teisių ir

⁴¹ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 266.

⁴² Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma // Teisė. 2004. Nr. 50. P. 48.

⁴³ Baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Projekto Nr. IXP-3517(3SP) lyginamasis variantas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341; 2003, Nr. 38-1734, Nr. 68-3070; 2004, Nr. 25-761.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2004-06-21 posėdžio dėl pasiūlymų Baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui IXP-3517 protokolas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getfmt?C1=e&C2=235977>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje yra įtvirtintas nuosavybės neliečiamumo principas - iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisės principais. Kaip matyti, pastarosios nuostatos, neribojia valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, reikalingi, kad valstybė galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą, tačiau tai darant negalima pamiršti, jog riboti nuosavybės teises yra būtina ne visais atvejais. Prokuroras turi teisę, bet ne pareigą taikyti laikiną nuosavybės teisių apribojimą, esant LR BPK 151 straipsnyje numatytiems pagrindams. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintas proporcingumo principas, kuris reiškia pareigą priimant kiekvieną sprendimą, susijusį su žmogaus teisių suvaržymu, kruopščiai tikrinti, ar toks suvaržymas nebus per griežtas. Atliekant tokį tikrinimą būtina nustatyti:

- ar taikant kokią nors priemonę, pavyzdžiui laikiną nuosavybės teisių apribojimą, gali būti pasiekti tikslai, kurių siekiant buvo nuspręsta taikyti šią priemonę;
- ar tie patys tikslai negali būti pasiekti taikant kitokias, švelnesnes, priemones;
- ar rezultatas, kuris bus pasiektas, pritaikius šią priemonę, bus pakankamai reikšmingas palyginus su suvaržymais, kuriuos patirs asmuo, kurio atžvilgiu ta priemonė bus pritaikyta.

Jei aišku, kad ir netaikant šios procesinės prievartos priemonės, bus įmanoma normaliai tirti baudžiamąją bylą, užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą, prokurorai ir teismas neturėtų taikyti šios priemonės, kadangi jos tikslas ne nubausti asmenį (šis tikslas būdingas skiriamai teismo sprendimu bausmei), bet užtikrinti aukščiau aptartus proceso tikslus.

LR BPK suteikia teisę asmeniui, patyrusiam žalą dėl nusikalstamos veikos padarymo, pareikšti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje. Civilinis ieškinys gali būti pareiškiamas įtariamajam, kaltinamajam ar už kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims (LR BPK 109 str.). Baudžiamajame procese civilinis ieškinys suprantamas kaip kartu su baudžiamąja byla pareiškiamas ir išsprendžiamas dėl nusikalstamos veikos turėjusio žalos asmens reikalavimas atlyginti tą žalą. Civilinio ieškinio dalyku gali būti:

- turtinė žala;
- neturtinė žala.

Iki 2003 m. galiojusiam LR BPK civilinio ieškinio dalyku galėjo būti tik materialinė (turtinė) žala. Dabartinis kodeksas, siekiant efektyviau apginti nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų asmenų interesus bei padidinti kaltinamųjų materialinę atsakomybę už nusikalstamų veikų padarymą, išplėtė žalos sąvoką baudžiamojoje byloje. Be to, negalima neatsižvelgti į LR CK 6.249 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, jog žala yra ne tik asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos, bet ir negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs jei nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Turtinės žalos baudžiamosiose bylose turinys yra pakankamai gerai išgvildentas.

Žymiai sudėtingesnė problema yra neturtinė žala, nors turtinės ir neturtinės žalos atskyrimas, tiek teorijoje, tiek ir praktikoje yra pakankamai aiškus: turtinė žala yra materialinių dalykų netektis, o neturtinė - fizinio ar moralinio pobūdžio nuostoliai. Problema šioje vietoje yra ta, kad neturtinės žalos ir negautų pajamų dydį nustato nukentėjusysis, pareikšdamas ieškinį. Teismas tik teismo nagrinėjimo metu gali nustatyti, ar nukentėjusiojo nurodytos žalos (turtinė ir neturtinė) yra tiksliai įvertintos ir jų pinigine išraiška pagrįstai paskaičiuota. Taigi galimi atvejai, kai ikiteisminio tyrimo metu laikinas nuosavybės teisės apribojimas savo apimti gali būti neproporcingas faktiškai padarytos žalos dydžiui, taip pažeidžiant jau ne nukentėjusiojo, bet įtariamojo teises (t.y. teisę į nuosavybės neliečiamumą, bei taikomų neigiamo pobūdžio baudžiamojo proceso poveikio priemonių proporcingumą).

Imtis priemonių pareikštam ar ateityje galimam civiliniam ieškiniui užtikrinti yra ikiteisminio tyrimo įstaigos, prokuroro ir teismo pareiga. Reiškiamą nuomonę, kad kiekvienoje byloje, jeigu yra pakankamai duomenų, kad nusikalstama veika buvo padaryta turtinė ar neturtinė žala, ikiteisminio tyrimo įstaiga, prokuroras ir teismas privalo imtis priemonių civiliniam ieškiniui užtikrinti nepriklausomai nuo to, ar prašo to ieškovas, ar jau pareikštas civilinis ieškinys. Toks įstatymo nuostatų aiškinimas abejotinas žmogaus teisių apsaugos kontekste, keliant klausimą, ar toks procesinės prievartos priemonės taikymas tokiais atvejais yra tikslingas ir teisėtas įtariamojo atžvilgiu. Civilinis ieškinys baudžiamajame procese pareiškiamas ne visada, nes tai yra nukentėjusiojo teisė, o ne pareiga. Šia teise dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepasinaudojus, laikinas nuosavybės teisės apribojimas neretai turėtų neigiamos įtakos įtariamajam, ypač, jei jis, sakysim, yra juridinis asmuo, kuriam, taikant laiką nuosavybės teisių apribojimą buvo areštuotos jam priklausančios pinigines lėšos. Iš to seka, kad parenkant ir taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, kaip procesinę prievartos priemonę, ypatingai svarbu atsižvelgti į baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintą ekonomiškumo principą, įvertinant ne vien būtinumą užtikrinti civilinį ieškinį, bet ir į tai, kokias nuosavybės teises ir kokiam asmeniui (ar už jo veiksmus atsakingiems asmenims) priklausančiam turtui (ar turtinėms teisėms) tokį apribojimą taikyti. Įstatyme tai nėra imperatyviai įtvirtinta, tačiau, vadovaujantis teisingumo bei protingumo kriterijais, visada taikant laikiną nuosavybės teisių apribojimą turėtų būti siekiama tiek nukentėjusiojo, tiek įtariamojo teisių suderinamumo.

Laikinas nuosavybės teisių apribojimas neturėtų ženkliai pažeisti tiek įtariamo, tiek kitų asmenų teisių ir įstatymo saugomų teisėtų interesų. Todėl svarbu aptarti ir laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo mastą. Šioje vietoje problemiška yra tai, kad LR BPK nereglamentuoja kriterijų, kuriais vadovaujantis parinktinai įtariamajam ar kaltinamajam (už jų veiksmus atsakingiems asmenims) priklausančiam turtui, teisės į kurį gali būti apribojamos ir nustatytinas tokio apribojimo dydis (mastas) bei būdas. Prokuroras ir teismas šiuo atveju gali

naudotis įstatymo suteikta diskrecijos teise ir eiti lengviausiu keliu - apriboti visas įtariamojo ar kaltinamojo nuosavybės teises į visą jam nuosavybės ar kitų teisių pagrindu priklausančią ar jo žinioje esančią turtą. Tai sudaro prielaidas situacijoms, kai asmeniui Konstitucijos ir tarptautinių teisės aktų garantuotos teisės gali būti pažeidžiamos taikant teisėtas priemones. Kalbant apie tokius svarbius įstatymo saugomus gėrius kaip teisė į nuosavybę bei jos neliečiamumą, įstatyme turėtų būti imperatyviai nurodytas laikino nuosavybės teisių apribojimo masto nustatymo kriterijai nustatantys, kad nuosavybės teisės gali būti apribotos tik atsižvelgiant į jau pareikšto civilinio ieškinio dydį ir neviršytų civilinio ieškinio sumos.

Analizuojant antrąjį laikino nuosavybės teisių apribojimo pagrindą – galimą turto konfiskavimą, svarbu paminėti, kad šiuolaikinė baudžiamoji teisė, sprendama nusikalstamų veikų prevencijos baudžiamosiomis priemonėmis problema, realizuoja idėją, kad daryti nusikalstamą veiką „neapsimoka“ ne tik dėl gresiančios bausmės, bet ir dėl to, kad iš kaltininko paimama viskas, kas buvo tiesiogiai ar netiesiogiai gauta padarius nusikalstamą veiką. Iki 2003 m. galiojusiam baudžiamajame kodekse turto konfiskavimas buvo įtvirtintas kaip papildoma bausmė ir apibrėžiama kaip priverstinis, neatlygintinas viso ar dalies turto, kuris yra asmeninė nuteistojo nuosavybė, arba turto, kuris yra perduotas valdyti kitiems asmenims, paėmimas valstybės nuosavybėn. Dabar galiojantis Baudžiamasis kodeksas požiūrį į turto konfiskavimą pakeitė iš esmės. Lietuvoje 2003 m. įsigaliojusiam baudžiamajame kodekse⁴⁵ turto konfiskavimas neteko bausmės statuso ir tapo baudžiamojo poveikio priemone. Tokį turto konfiskavimo teisinės prigimties pokytį iš esmės lėmė jo turinio pasikeitimas, atsisakius bendrosios konfiskacijos ir turto konfiskavimą susiejus su nusikalstamu būdu gautu ar nusikalstamas veikas darant naudotu turtu (LR BK 72 str.). Tačiau nors ir pripažįstant, jog tokios apimties turto konfiskavimas neturi bausmės savybių, diskutuojama, ar priskyrus jį baudžiamojo poveikio priemonių institutui buvo tinkamai išspręsta jo teisinės prigimties problema baudžiamajame įstatyme.⁴⁶ Turto konfiskavimas tiek savo paskirtimi, tiek ir taikymo sąlygomis gerokai skiriasi nuo kitų baudžiamųjų sankcijų, o tai leidžia kalbėti apie specifinę jo vietą nusikalstamos veikos padarymo teisinių padarinių sistemoje. Pagrindžiant šią nuomonę galima paminėti, jog šio instituto savitumas bei išskirtinumas pabrėžiamas ir daugelio baudžiamosios teisės specialistų darbuose.⁴⁷ LR BK 72 straipsnyje įtvirtinta, kad turto konfiskavimas - tai priverstinis neatlygintinas konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką, jo bendrininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn. Taigi atsisakyta nuosavybės teise priklausančio turto, kuris nesusijęs su nusikalstamos veikos padarymu ar iš jos kokios nors

⁴⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymu Nr. VIII-1968 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁴⁶ Paužaitė R. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos // Jurisprudencija. 2007, Nr. 8 (98). P. 23-24.

⁴⁷ Ten pat p. 24.

naudos gavimu, konfiskavimo. Atsižvelgiant į tai, taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, nuosavybės teisės turėtu būti apribotos tik į kaltininkui ar kitiems asmenims priklausančius materialiuosius daiktus, jeigu jie įstatymo nurodytais aspektais buvo panaudoti nusikalstamos veikos darymui arba gauti padarius nusikalstamą veiką tiesioginės ar netiesioginės naudos. Įstatyme nėra aptarta, jog siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą, laikinas nuosavybės teisių apribojimas galimas tik nusikalstamu būdu gautam ir įgytam turtui. Darytina išvada, kad tai vėlgi gali sąlygoti nevienodą prokurorų ar teismo laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo praktiką. Šito išvengti, taikant minėtą procesinės prievartos priemonę, būtina vadovautis teisine sąmone, o šios priemonės taikymą vertinti tiek Baudžiamojo proceso kodekso, tiek Baudžiamojo kodekso ir kitų įstatymų sisteminio aiškinimo kontekste.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta, darytina išvada, kad sprendimui dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo priimti, pirmiausia turi būti surinkti duomenys, ar baudžiamojoje byloje yra pareikštas civilinis ieškinys ir ar iš viso jis gali būti pareikštas, be to, svarbūs ir tie duomenys, kurie patvirtintų, kad turtas yra gautas ar įsigytas nusikalstamu būdu. Baudžiamojoje byloje civilinis ieškinys gali būti pareikštas ir nagrinėjamas kartu su byla esant šioms trimis sąlygoms:

- kai yra padaryta žala fiziniam ar juridiniam asmeniui;
- kai kaltinamojo veika turi nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
- kai tarp kaltinamojo veikos ir padarytos žalos yra teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys.

Kadangi civilinis ieškinys gali būti pareikštas tik esant šioms trimis sąlygoms, prieš taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą siekiant užtikrinti civilinį ieškinį, pirmiausia būtina konstatuoti visų sąlygų egzistavimą, nes nesant nors vienos sąlygos, teisė pareikšti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje neatsiranda. Jeigu baudžiamojoje byloje civilinis ieškinys yra negalimas, netikslinga taikyti ir aptariamą procesinę prievartos priemonę.

Kai laikinas nuosavybės teisės apribojimas taikomas siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą, pirmiausia turi būti surenkami duomenys apie tai, kokie daiktai nusikalstamos veikos padarymo įrankis (daiktas ar priemonė, kuriuos kaltininkas tiesiogiai naudoja darydamas nusikalstamą veiką), priemonė (daiktas, kuris pats nenaudojamas darant nusikalstamą veiką, tačiau ją palengvina arba sudaro materialias sąlygas nusikalstamiems veiksams atlikti) ar nusikalstamos veikos rezultatas. Tai nustatyti svarbu todėl, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72 str. įvardina turtą, kuris privalo būti konfiskuotas:

- perduoti kaltininkui ar jo bendrininkui nusikalstamai veikai padaryti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai;
- darant nusikalstamą veiką panaudoti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai;

- iš nusikalstamos veikos gauti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai.

Taigi, pagal įstatymą, laikinas nuosavybės teisių apribojimas siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą turėtų būti taikomas tik aukščiau išvardinto turto atžvilgiu. Priešingu atveju, reikėtų kalbėti apie visai kitokią apriboto turto apimtį, kuri nebeatitiktų procesinės prievartos priemonės taikymo tikslų bei baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinto naujojo požiūrio. Baudžiamąjo proceso kodekso 151 str. numato ne tik išsamų laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo pagrindų sąrašą, bet ir subjektų, t.y. asmenų, kurių nuosavybės teisę (esant pagrindui) prokuroras ar teismas gali laikinai apriboti:

- įtariamasis (kaltinamasis);
- pagal įstatymus materialiai atsakingas už įtariamojo (kaltinamojo) veiksmus fizinis asmuo;
- fizinis asmuo, kuris turi nusikalstamu būdu gautą ar įgytą turtą;
- juridinis asmuo, kurio turtas Baudžiamąjo kodekso 72 straipsnyje nustatyta tvarka gali būti konfiskuojamas;
- juridinis asmuo, kuris pagal įstatymus materialiai atsako už nusikalstama įtariamojo arba kaltinamojo veika padarytą žalą, jei yra pakankamas pagrindas juridinį asmenį įtraukti civiliniu atsakovu.

Taigi siekiant užtikrinti civilinį ieškinį laikinas nuosavybės teisių apribojimas gali būti taikomas tik įtariamajam (fiziniam ar juridiniam asmeniui) ir materialiai atsakingiems už įtariamojo veiksmus asmenims (tėvams, globėjams, rūpintojams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims). Siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą laikinas nuosavybės teisių apribojimas materialiai atsakingiems už įtariamojo veiksmus asmenims negali būti taikomas, nes šiems asmenims priklausantis turtas negali būti konfiskuojamas. Kitų asmenų atžvilgiu laikinas nuosavybės teisių apribojimas siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą gali būti taikomas tik tokiu atveju, kai toks turtas buvo nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar nusikalstamos veikos rezultatas ir jeigu įgydami turtą jie žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, jog šis turtas, pinigai ar už juos įgytos vertybės yra gautos iš nusikalstamos veikos. Šioje vietoje taip pat iškyla keletas laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktinių problemų. Įstatyme yra reglamentuotas tik išsamus subjektų, kurių atžvilgiu turi būti taikoma ši procesinės prievartos priemonė, sąrašas, tačiau nėra detalizuojama, kokių konkrečiai asmenų turi būti apribotos nuosavybės teisės esant vienam ar kitam laikino nuosavybės teisės apribojimo pagrindui. Šiuo atveju derėtų atkreipti dėmesį į laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo teisėtumo ir pagrįstumo procesinių garantijų tobulinimą. Teisėtumas reiškia tai, kad būtina griežtai laikytis nuosavybės teisių apribojimo taikymą reguliuojančių normų, taip pat užtikrinti įtariamojo (kaltinamojo) teisinį statusą. Pagrįstumas suprantamas taip, kad laikinas nuosavybės teisių apribojimas turi būti

grindžiamas tokiais faktiniais duomenimis, kurie atitiktų baudžiamojo proceso įstatyme numatytus šios procesinės prievartos priemonės taikymo pagrindus, sąlygas bei subjektų ratą. Kita problema yra susijusi su šiuolaikinio nusikalstamumo tendencijomis, nusikalstamu būdu įgyto turto legalizavimo metodų tobulėjimu, turto nusikalstamos kilmės įrodinėjimo sunkumais bei kitais aspektais, su kuriais susiduriama taikant „tradicinį“ turto konfiskavimą. Tai lemia poreikį sukurti tokio masto neteisėtai gauto turto nusavinimo teisinį mechanizmą, kurio baudžiamosios teisės sfera jau negali apimti. Vis daugiau valstybių ieško būdų, kaip neatlygintinai paimti iš asmenų neteisėtai įgytą turtą ne tik nuteisus už nusikalstamą veiką, iš kurios jis įgytas, bet ir kai baudžiamasis procesas dėl įvairių priežasčių negalimas ar netgi kai jis pasibaigia išteisinamuju nuosprendžiu. Dažniausiai tokiais atvejais turto neatlygintinas paėmimas orientuotas į turto kilmės (o ne nusikalstamos veikos) tyrimą ir pasireiškia savarankiško proceso inicijavimu, kurio metu asmuo turi pats įrodyti disponuojamo turto įgijimo teisėtumą, o to nepadarius - ginčijamas turtas nusavinamas valstybės naudai. Tokiu pavyzdžiu gali būti Jungtinės Karalystės, kur 2002 m. priėmus Nusikalstamu būdu įgyto turto aktą (*angl. Proceeds of Crime Act*)⁴⁸ buvo iš esmės reformuotas turto konfiskavimo teisinis reguliavimas. Viena šiuo teisės aktu įteisintų turto konfiskavimo rūšių yra turto paėmimas civiline tvarka (*angl. civil recovery*), taikomas, kai nepavyksta konfiskuoti turto baudžiamąja tvarka. Tokiais atvejais medžiaga perduodama specialiai institucijai - Turto išieškojimo agentūrai (*angl. Assets Recovery Agency*). Ji inicijuoja civilinį procesą dėl asmens turto nusavinimo. Toks turto paėmimas nelaikomas konfiskavimu ir įvardijamas kitu terminu - turto išieškojimas (*angl. asset recovery*). Būtent tokiais atvejais ir peržengiama ta riba, kai baudžiamosios teisės galių nepakanka, kadangi baudžiamoji teisė yra nusikalstamų veikų padarymo ir jų teisinių padarinių teisė. Tuo tarpu minėtais atvejais jau nekliamas klausimas dėl nusikalstamos veikos padarymo, o tai yra esminė sąlyga turto konfiskavimo sankcijai taikyti ir, tuo pačiu, laikino nuosavybės teisės apribojimo tokiam turtui, klausimui spręsti.

Šiuo metu, pripažįstant teisinės valstybės principus bei demokratinėje valstybėje leistinas procesinių prievartos priemonių ribas, LR BPK numatyti laikino nuosavybės teisės apribojimo pagrindai ir subjektai atitinka ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos numatytus pagrindus, todėl svarbu užtikrinti, kad asmens nuosavybės teisės apribojimai nebūtų taikomi jokiems kitiems tikslams, negu tie, kuriems jie įvesti. Tai tarsi žmogaus teisių apsaugos garantija, sprendžiant asmens nuosavybės neliečiamumo klausimus. Svarbu pažymėti, kad, viena vertus, pritaikius laikiną nuosavybės teisių apribojimą užtikrinamas teisėtas esamo ar būsimo civilinio ieškovo interesas ar galimas turto konfiskavimas. Kita vertus,

⁴⁸ Proceeds of Crime Act // http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2002/ukpga_20020029_en_1; prisijungimo laikas: 2008-10-22;

įtariamasis, kurio atžvilgiu taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, gali patirti neigiamų padarinių, nes minėtos procesinės prievartos priemonės pritaikymas gali be pagrindo apriboti visas tam tikras jo nuosavybės teises ir suvaržyti jo veiksmų laisvę. Todėl, taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, būtina užtikrinti tokį teisinį režimą, kuris garantuotų abiejų proceso šalių teisių ir teisėtų interesų gynimo pusiausvyrą. Be to, būtina laikinai apriboti tokias nuosavybės teises, kurios nesutrikdytų įprastos gamybinės ūkinės asmens, ypač juridinio, veiklos. Taip pat svarbu paminėti jog tam, kad laikinas nuosavybės teisių apribojimas būtų tikslingas ir pateisinamas, turi būti nustatytos tokios aplinkybės, kurios pagrįstų tikslingumą. Šios aplinkybės gali būti apibrėžtos kaip nuosavybės teisių apribojimo motyvai. Nors tokie motyvai nėra apibrėžti įstatymu, tačiau jie turėtų paaiškinti, kodėl būtina apriboti konkrečių asmenų nuosavybės teisę ir kokių neigiamų padarinių tuo siekiama išvengti.

1.4. Laikino nuosavybės teisės apribojimo santykis ir atribojimas nuo kitų procesinės prievartos priemonių ir kardomųjų priemonių

Vakarų Europos valstybių baudžiamojo proceso teisės literatūroje ir kardomosios priemonės, ir kiti procesiniai veiksmai, kuriais suvaržomos žmogaus teisės, tyrinėjami kaip bendras procesinių prievartos priemonių institutas. Pagarba žmogaus teisėms ir šių teisių apsauga yra vienas svarbiausių teisinės valstybės požymių, tačiau neginčytina ir tai, jog žmogaus laisvė ir autonomiškumas negali būti beribiai ir absoliučiai neliečiama. Dažniausiai tam tikrų procesinių veiksmų atlikimas reiškia žmogaus teisių suvaržymą. Tiriant nusikaltimus procesinė prievarta yra dažniausiai neišvengiama, o tai visuomet reiškia tam tikrą žmogaus teisių ribojimą. Tai daroma todėl, kad neretai nepažeidus vieno ar kelių asmenų autonomiškumo, neįmanoma išsiaiškinti padaryto nusikaltimo. Atsižvelgiant į tai, kiekvienos valstybės baudžiamajame procese turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys procesinių prievartos priemonių institutui. Bet kurios iš procesinės prievartos priemonių pritaikymas reiškia didesnę ar mažesnę žmogaus teisių suvaržymą, be to, taikant visas prievartos priemones yra sprendžiami bendri procesiniai uždaviniai. LR baudžiamojo proceso kodekse tokios priemonės yra išskirtos į kardomasias ir kitas procesinės prievartos priemones.

Kalbant apie kardomųjų priemonių santykį, svarbu pažymėti, kad jos yra griežčiausios procesinės prievartos priemonės, kurias pagal savo kompetenciją skiria prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas. Kardomosios priemonės gali būti skiriamos tik siekiant įstatyme numatytų tikslų ir tik įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam. Jokiam kitam proceso dalyviui, skirtingai nuo laikino nuosavybės teisių apribojimo, kardomoji priemonė negali būti skiriama. Svarbu išskirti ir tai, kad kardomosiomis priemonėmis siekiama garantuoti, kad įtariamasis nepasislėps nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo ir tokiu būdu nesutrukdys baudžiamosios bylos

nagrinėjimui ir tyrimui, be to, jomis siekiama užkirsi kelią kitoms nusikalstamosioms veikoms. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymas kelia kitokius procesinius tikslus, nesusijusius su tinkamu bylos ištyrimu ar įtariamojo dalyvavimo ikiteisminio tyrimo metu užtikrinimu. Pirmiausia, laikinu nuosavybės teisės apribojimu siekiama užtikrinti pareikštą ar galimą civilinį ieškinį, t.y. užtikrinama nukentėjusiojo teisė į žalos atlyginimą, tai pat siekiama užtikrinti galimą turto konfiskavimą. Kardomosios priemonės daugiausiai susijusios su asmeniu ir jo judėjimo laisvės ar apskritai laisvės suvaržymu, o laikinas nuosavybės teisių apribojimas orientuotas į nuosavybę, jos neliečiamumo suvaržymą. Įstatyme taip pat įtvirtinta nuostata, jog taikyti kardomasias priemones nėra privaloma. Jeigu yra aišku, kad ir netaikant kardomųjų priemonių bus įmanoma normaliai tirti bei nagrinėti baudžiamąją bylą, vykdyti teismo priimtą nuosprendį, jei nemanoma, kad įtariamasis gali daryti naujas nusikalstamas veikas, taikyti kardomasias priemones negalima. Priešingai, Baudžiamojo proceso įstatymo nuostatos įpareigoja prokurorą ar teisną užtikrinti nusikalstama veika padarytos materialinės žalos atlyginimą ir galimą turto konfiskavimą. Imtis priemonių pareikštam ar ateityje galimam civiliniam ieškiniui ar turto konfiskavimui užtikrinti yra minėtų pareigūnų bei institucijų pareiga, nepriklausomai nuo to, ar toks ieškinyš iš vis bus pareikštas. Dar vienas svarbus aspektas tas, kad kardomosios priemonės gali būti skiriamos tik tuo atveju, kai yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką ir kad jis ketina slėptis nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo arba trukdyti atliekamam tyrimui ar baudžiamosios bylos nagrinėjimui. Taigi skiriant kardomąją priemonę itin svarbus duomenų pakankamumo ir pagrįstumo kriterijus, kuris kiekvienu atveju yra vertinamas. Taikant laikiną nuosavybės teisių apribojimą svarbu surinkti pakankamai duomenų, ar nusikalstama veika buvo padaryta turtinė ar neturtinė žala, tačiau šiuo atveju šios procesinės prievartos priemonės taikymui nebūtina ikiteisminio tyrimo metu surinkti duomenis, ar asmuo ruošiasi išekvoti, paslėpti turtą, perleisti teisę į jį kitiems asmenims. Kadangi kardomųjų priemonių, kaip ir laikino nuosavybės teisės apribojimo, paskyrimas visais atvejais reiškia žmogaus konstitucinių teisių suvaržymą, todėl jos skiriamos tik siekiant griežtai įstatyme numatytų tikslų. Nei kardomosios priemonės, nei laikinas nuosavybės teisių apribojimas, kaip procesinė prievartos priemonė, nelaikomos baudžiamosios atsakomybės priemonėmis, jomis negali būti siekiama nubaudimo ir tokių tikslų, kurių siekiama kriminalinėmis bausmėmis.

Bendrai galima būtų išskirti tris pagrindinius kitų procesinės prievartos priemonių ir kardomųjų priemonių skirtumus:

➤ taikymo tikslai - tiek kardomosios priemonės, tiek kitos procesinės prievartos priemonės yra taikomos siekiant procesinių tikslų. Kitų procesinių prievartos priemonių tikslai yra įvairesni dėl didesnės šių priemonių įvairovės. Taikant kitas procesines prievartos priemones, priešingai nei kardomasias, taip pat siekiama surinkti reikšmingus tyrimui ir bylos nagrinėjimui

teisme duomenis;

➤ proceso subjektų kurių atžvilgiu prievarta gali būti taikoma, ratas - kitos procesinės prievartos priemonės, išskyrus laikiną sulaikymą ir atidavimą į sveikatos priežiūros įstaigą, gali būti taikomos ne tik įtariamojo ir kaltinamojo atžvilgiu, bet ir bet kurio kito asmens atžvilgiu;

➤ valstybės subjektų kompetencija skiriant prievartos priemones - kai kurios kitos procesinės prievartos priemonės gali būti taikomos ne tik teismo, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar prokuroro, bet ir ikiteisminio tyrimo pareigūno sprendimu. Tuo tarpu kardomąsias priemones gali paskirti tik prokuroras ir teismas ar ikiteisminio tyrimo teisėjas.

2. LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO TAIKYMAS

2.1. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo procesinė tvarka

Demokratišnių institutų ir procesų plėtra šiuolaikinėje visuomenėje, mokslo bei technikos pažanga ir valstybės vykdoma socialiai orientuota ekonominė politika lemia tai, kad tradiciniai nuosavybės teisės komponentai - turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo yra susiję su ekonominėmis, socialinėmis, ekologinėmis, visuomenės saugumo užtikrinimo ir kitomis funkcijomis. Savo ruožtu, jos lemia valstybės pareigą nustatyti naujus, iki šiol netaikytus naudojimosi nuosavybės teise suvaržymus ir apribojimus. Neteisėtas naudojimas savo nuosavybe, nusižengimai kitų asmenų nuosavybei, turtinėms teisėms ir interesams, taip pat kitų žmogaus teisių ir laisvių, visuomenės ir valstybės teisėtų interesų pažeidimas, susijęs su nuostolių, žalos (materialinės ar moralinės) atlyginimu ir (ar) sankcijų taikymu, lemia nuosavybės teisės suvaržymus ir apribojimus. Nuosekliai įgyvendindama nuosavybės neliečiamumą, valstybė privalo ne tik susilaikyti nuo aktyvių savo institucijų veiksmų, apribojančių asmenų teisę savo nuožiūra valdyti turta, naudotis ir disponuoti juo, bet prireikus ir imtis tokių veiksmų, kurie pavojingo kėsinosi į nuosavybę atveju būtų adekvatūs ir proporcingi tokio kėsinosi pobūdžiui bei pavojingumui. Dėl to negatyvus valstybės įsipareigojimas yra neatsiejamas nuo pozityvios jos pareigos užtikrinti realią ir veiksmingą nuosavybės teisių apsaugą ir gynimą, įskaitant nusikalstamu būdu įgyto turto ir lėšų identifikavimą, išaldymą, areštą, siekiant laiduoti civilinį ieškinį ir (ar) galimą turto konfiskavimą.⁴⁹

Tokie apribojimai ir suvaržymai galimi tik tuo atveju, jeigu surinkta ir užfiksuota pakankamai reikšmingų duomenų (įkalčių) pareikšti įtarimams arba pateikti kaltinimą dėl nusikaltimo padarymo. Savo ruožtu tai yra susiję su neišvengiama, bet pagrįsta ir teisėta valstybės institucijų intervencija į žmogaus privatų gyvenimą (asmens stebėjimą, sekimą, telekomunikacijos ryšiais perduodamos informacijos kontrolę, priėjimą prie kompiuterinių sistemų, poėmių, kratų atlikimą ir pan.). Šis apribojimas - tai procesinės prievartos priemonė, taikoma tik tais atvejais, kai yra neišvengiamai būtina demokratinėje visuomenėje siekiant konstituciškai pagrįstų ir teisėtų tikslų. Pagal savo griežtumą bei žmogaus teisių suvaržymų pobūdį, ši priemonė yra adekvati tokiam tikslui. Aptartųjų sąlygų laikymasis atskleidžia *proporcingumo principo* esmę ir turinį.⁵⁰ Laikinas įtariamųjų, kaltinamųjų nuosavybės teisių apribojimas yra nukentėjusiųjų, civilinių ieškovų nuosavybės teisių gynimo ir apsaugos būtina sąlyga. Šis apribojimas gali būti taikomas prokuroro nutarimu tik pradėjus ikiteisminį tyrimą.

⁴⁹ Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas // Teisės problemos. 2006, Nr.3, P. 69.

⁵⁰ Ten pat, P. 70.

Atsižvelgiant į įtariamojo nekaltumo prezumpciją, kol įsiteisėjusiu apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu neįrodyta priešingai, aptariamasis apribojimas remiasi subjektyviu ikiteisminio tyrimo pareigūnų įsitikinimu dėl įtariamojo kaltės, iš esmės prognostinėmis prielaidomis dėl bylos teisminės perspektyvos. Tačiau šį subjektyvų elementą turinti prognozė grindžiama objektyviu pagrindu - išsamiais ir nešališkais bylos aplinkybes patvirtinančiais duomenimis. Įtariamasis (kaltinamasis) nėra vienintelis subjektas, kuriam gali būti taikoma aptariamoji procesinė prievartos priemonė. Ji gali būti skiriama fiziniams (pvz., tėvams, globėjams, rūpintojams) ir juridiniams asmenims, materialiai atsakingiems už įtariamojo veiksmus. Ji gali būti skiriama ir asmenims, kurie turi nusikalstamu būdu gauto turto, jeigu ikiteisminio tyrimo metu ar nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme surinkta ši aplinkybę patvirtinančių duomenų, nuosavybės teisė gali būti apribota į bet kokią nekilnojamąjį turtą (pvz., žemės sklypus, miškus, butus, gyvenamuosius namus, statinius), kilnojamąjį turtą (pvz., visų rūšių transporto priemonės, buitės technika, buitinės paskirties daiktus, meno kūrinius), pinigus (pvz., grynuosius, lėšas bankų sąskaitose), vertybinius popierius (pvz., akcijas, obligacijas, čekius). Apribota gali būti ir įtariamojo (kaltinamojo) nuosavybės teisė į jo turto dalį bendrojoje (dalinėje ar jungtinėje) nuosavybėje ir kas labai svarbu, siekiant pakirsti nusikalstamų grupuočių ekonominį pagrindą, į piniginių lėšų banko sąskaitoje ar vertybinių popierių dalį toje įtariamojo (kaltinamojo) įmonėje, kurią jis kontroliuoja ar kurioje turi akcijų. Sistemiškai analizuojant LR BPK ir LR CPK darytina išvada, kad LR BPK nustatyta tvarka negali būti apribojamos nuosavybės teisės į turtą, į kurį negali būti nukreiptas išieškojimas. Vykdam išieškojimą iš fizinių asmenų, išieškojimas negali būti nukreiptas į būtinus drabužius, namų apstatymo ir namų apyvokos reikmenis. Išieškojimas taip pat negali būti nukreiptas į visus vaiko reikmenis, vieną radijo imtuvą, vienam šildymo sezonui reikalingą kurą, šeimos pragyvenimui reikalingus maisto produktus, pinigų sumą, neviršijančią Vyriausybės nustatytos vienos minimalios mėnesio algos,⁵¹ asmeninius nebrangius darbo įrankius, reikalingus asmens profesiniam darbui. Vykdam išieškojimą iš asmenų, su kuriais gyvena nepilnamečiai vaikai, išieškojimas taip pat negali būti nukreiptas į vienintelį televizorių ir šaldytuvą. Verčiantis žemės ūkio verslu, išieškojimas negali būti nukreiptas į žiemos laikotarpiui reikalingą pašarą gyvuliams, į kuriuos išieškojimas nenukreipiamas, sėklą, reikalingą eilinei sėjai, vieną karvę ar telyčią. Įstatymas taip pat nustato, kad išieškojimas iš valstybės ar biudžetinių įstaigų gali būti nukreiptas tik į šioms institucijoms priklausančias pinigines lėšas.⁵²

Laikinas nuosavybės teisės apribojimas veiksmingas tais atvejais, jeigu operatyviai

⁵¹ Sutinkamai su LR Vyriausybės nutarimu (2007 m. gruodžio 17 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1368 "Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo // Valstybės žinios. 2007, 137-5592) minimalios mėnesio algos dydis darbo rašymo metu sudarė 800 litų.

⁵² Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-743. 668 str.

surandamas aprašytinas turtas, užtikrinama, kad jis nebus paslėptas, sunaudotas, realizuotas ar sunaikintas. Todėl toks apribojimas gali būti, o praktikoje paprastai skiriamas kartu su poėmiu ir krata.⁵³ Pastarosios procesinės prievartos priemonės yra susijusios su žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo suvaržymu, todėl, skirtingai negu prokuroro nutarimu taikomas laikinas nuosavybės apribojimas, gali būti atliekamos tik motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Neatidėliotinais atvejais, kai faktinis pagrindas kratai daryti atsiranda tuoj pat po nusikalstamos veikos padarymo arba objektyvūs duomenys leidžia spręsti, kad įtariamasis gali paslėpti ar sunaikinti nusikaltimo įrankius, priemones, taip pat nusikalstamu būdu gautus daiktus ar už pinigus naujai įgytas vertybes, krata ir poėmis gali būti daromi ir prokuroro nutarimu, kurio teisėtumas, tačiau ne vėliau kaip per 3 dienas turi būti patvirtintas ikiteisminio tyrimo teisėjo. Jei teisėjo patvirtinimas per šį terminą nėra gaunamas, visi daiktai, vertybės ir dokumentai turi būti grąžinami asmenims iš kurių buvo paimti, o tokios kratos rezultatais tolimesniame procese negali būti remiamasi kaip įtariamojo ar kaltinamojo kaltumą pagrindžiančiais duomenimis.⁵⁴ Nutarimas, kurį priima prokuroras dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo, yra procesinės prievartos priemonės taikymo pagrindas.⁵⁵ Kadangi laikino nuosavybės teisės apribojimo tikslas yra ne tik užtikrinti civilinį ieškinį baudžiamajame procese ar galimą turto konfiskavimą, bet ir išsaugoti turtą, kad jis nebūtų paslėptas, sunaudotas ar sunaikintas, todėl įstatymas įpareigoja prokurorą nutarime dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo nurodyti ne tik duomenis, susijusius su apribojamu turtu, bet ir šio veiksmo atlikimo pagrindą, informaciją apie aprašytino turto savininką, teisinį turto režimą, apriboto turto saugotoją ar administratorių, nutarimo vykdymo ir apskundimo tvarką (žr. priede Nr. 7, Nr. 10). Ieškodamas aprašytino turto pareigūnas ne visada tiksliai žino tokį turtą apibūdinančius duomenis, todėl įstatyme yra numatyta galimybė nutarime dėl turto laikino apribojimo konkrečios informacijos apie turtą nenurodyti, o nustačius tokius duomenis prokuroras turi priimti papildomą nutarimą (žr. priede Nr. 8). Prokuroro nutarimo dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo turinį reglamentuoja Baudžiamojo proceso kodekso 152 straipsnis, kuriame išsamiai numatyta, kas prokuroro nutarime dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo turi būti nurodyta. Kadangi laikinas nuosavybės teisės apribojimas, kaip ir kitos procesinės prievartos priemonės, turi būti taikomas laikantis operatyvumo principo, be to ši procesinė priemonė suvaržo ne tik asmens, kurio nuosavybės teisė apribojama, bet ir kito šio turto savininko (bendraturčio) teises, toks prokuroro nutarimas nedelsiant ir ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo jo priėmimo įteikiamas visiems šiems asmenims. Nesant tokios galimybės, laikoma, kad

⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341. 145 str., 147 str.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341. 145 str. 3 d.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. T. I. P.383.

nutarimas paskelbtas, kai yra įregistruojamas Turto arešto aktų registre. Turto arešto aktų registras - tai viešas kompiuteriais tvarkomas valstybės registras, kuriame registruojami įstatymų nustatyta tvarka valstybės institucijų (pareigūnų) priimti turto arešto aktai.⁵⁶ Laikino nuosavybės teisės apribojimo registracija atliekama prokurorui išsiunčiant Registrų centrui nutarimą dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo, kuris vėliau patenka į turto taikymo apylinkės teismo hipotekos skyriui. Jeigu laikinai apribojama nuosavybės teisė į piniginius indėlius, paprastai visos operacijos su jais nutraukiamos, o prokuroro priimtas nutarimas yra perduodamas vykdyti finansinei įstaigai.

Paminėtina, kad siekiant pilnai įgyvendinti šios procesinės prievartos priemonės operatyvumo principą, įstatymas numato teisę prokurorui taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą ir turtui kurio sudėtis, buvimo vieta yra nežinomi. Tokiu atveju, prokuroro nutarime konkretus turtas gali būti ir nenurodomas, tačiau prokuroras privalo imtis visų įmanomų priemonių asmens, kurio nuosavybės teisė laikinai apribojama, turto sudėčiai, buvimo vietai nustatyti ir tai padaręs turi priimti papildomą nutarimą.⁵⁷

Baudžiamojo proceso įstatymas imperatyviai reglamentuoja, jog asmens, kurio nuosavybės teisė laikinai apribojama, turtas turi būti aprašytas. Turtas aprašomas dalyvaujant bent vienam iš įstatyme įvardintų asmenų, t.y. turto savininkui, nuomotojui, valdytojui, pilnamečiui jų šeimos nariui, artimam giminaičiui ar juridinio asmens atstovui. Nesant galimybės užtikrinti šių asmenų dalyvavimą, turtas turi būti aprašomas kviestinio ar savivaldybės institucijos atstovo akivaizdoje. Visas aprašomas turtas turi būti parodomas dalyvaujantiems asmenims, be to, turto apraše turi būti nurodomas aprašytų daiktų kiekis ir jų individualūs požymiai. Pagrindinis visų tyrimo veiksmų atlikimo ir rezultatų fiksavimo būdas - protokolo surašymas. Tyrimo veiksmo protokolą rašo tą veiksmą atliekantis asmuo (prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas). Protokolas turi būti surašomas tyrimo veiksmų vietoje šių veiksmų atlikimo metu arba tuoj pat juos pabaigus. Negalima atidėti protokolo surašymo vėlesniam laikui, nes taip ne tik pažeidžiamas įstatymo reikalavimas, bet ir pažeidžiamas objektyvumo principas, kadangi praėjus laikui, pildant protokolą, jo turinys gali neatitikti faktinių turto apžiūros metu nustatytų aplinkybių. Protokolas turi būti perskaitomas visiems tyrimo veiksmo dalyviams ir jų pasirašomas. Atsisakymas pasirašyti protokolą turi būti pažymimas protokole (žr. priede Nr. 11).

Dar vienas svarbus aspektas taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą yra tai, kad turtas, į kurį nuosavybės teisė laikinai apribota, paimamas arba perduodamas saugoti. Kam bus perduotas saugoti turtas, į kurį nuosavybės teisė laikinai apribota, sprendžia prokuroras,

⁵⁶ Lietuvos Respublikos turto arešto aktų registro įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 101-2897.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341. 152 str. 4 d.

priimdamas nutarimą taikyti minėtą procesinės prievartos priemonę. Turtas gali būti perduotas saugoti savivaldybės institucijos atstovui, šio turto savininkui, jo šeimos nariui, artimam giminaičiui ar kitam asmeniui. Kiekvienu atveju tai sprendžia prokuroras, siekdamas užtikrinti, kad toks turtas nebūtų paslėptas, perleistas, sunaikintas ar sugadintas. Asmeniui, kuriam turtas perduodamas saugoti, išaiškinama atsakomybė pagal LR BK 246 straipsnį už tokio turto išvaistymą ar paslėpimą, paimant rašytinį pasižadėjimą tinkamai saugoti turtą. Tai pažymima prokuroro priimtame nutarime dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo.

Nuosavybės teisės apribojimo laikinumas įgyvendinamas nustatant įstatyme terminą, kurį ši procesinė prievartos priemonė gali būti taikoma. Baudžiamojo proceso kodeksas nustato šešių mėnesių laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą. Tokiu būdu yra ginamos ne tik nukentėjusiųjų, bet ir įtariamųjų teisės. Viena jų garantijų yra įstatymo reikalavimas, kad tyrimas būtų atliktas per įmanomai trumpiausią laiką. Nuosekliai laikantis pastarojo proceso įstatymo reikalavimo, LR BPK nustato, kad ši procesinės prievartos priemonė negali trukti ilgiau kaip šešis mėnesius. Ši nuostata, kaip jau nurodyta, realizuoja baudžiamojo proceso paskirties ir atskirų principų turinį: baudžiamasis procesas turi ginti asmens teises ir laisves, o nusikalstamos veikos tyrimas turi būti atliktas per trumpiausią laiką. Praktikoje pasitaiko atveju, kad dėl sudėtingo nusikalstamos veikos tyrimo ikiteisminio tyrimo užbaigti per šešis mėnesius neįmanoma, todėl įstatymas numato galimybę laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą pratęsti. Siekiant užtikrinti objektyvumo reikalavimą ir ginant žmogaus teises, teisė spręsti klausimą dėl galimumo pratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą yra suteikta ne prokurorui, o ikiteisminio tyrimo teisėjui, kuris laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminą gali pratęsti tik du kartus po tris mėnesius. Kitokia situacija yra kalbant apie laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymą baudžiamosiose bylose dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų. Sunkių nusikaltimų pripažįstamas tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešis metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo. Labai sunkių nusikaltimų laikomas tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo.⁵⁸ Šiai nusikaltimų grupei yra priskiriami ir tie nusikaltimai, už kurių padarymą kartu su laisvės atėmimo bausme alternatyviai sankcijoje yra numatyta ir laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos. Taigi baudžiamosiose bylose dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičius neribojamas, t.y. jei laikinas nuosavybės teisės apribojimas turi būti taikomas ilgiau negu šešis mėnesius, tolimesnį apribojimo terminą tęsia ikiteisminio tyrimo teisėjas. Pastebėtina, kad šiuo atveju kyla problema dėl šios procesinės prievartos priemonės „laikinumo“ savybės išlikimo, nes apribojimo terminų

⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341. 11 str. 5 d., 6 d.

pratęsimų skaičius neberibojamas. Manytina, kad nepraranda, tačiau tokiu atveju jo trukmė sutampa su ikiteisminio tyrimo, kuris negali trukti neapibrėžtą laiką, trukmės laiku. Esamu atveju svarbia išlieka būtinybė užtikrinti, kad nesant apribojimo terminų pratęsimų skaičiaus ribojimų, būtų išsaugotas proceso objektyvumas bei operatyvumas.

Atkreiptinas dėmesys, kad galimybė neriboti laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičiaus tiriant sunkius ir labai sunkius nusikaltimus atsirado tik po baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo. Iki to laiko, tokią galimybę įstatymas numatė tikrai atvejais, kai ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas dėl labai sunkių nusikaltimų. Taip pat paminėtina, kad dabar galiojanti pakeitimo formuluotė savo pavidalą įgavo ne iš karto. Taip Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo lyginamajame variante,⁵⁹ buvo siūloma papildyti 151 straipsnio 7 dalį antru sakiniu, ją išdėstant sekančiai: „Baudžiamosiose bylose dėl labai sunkių nusikaltimų laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičius neribojamas. Bylose dėl sunkių nusikaltimų laikino nuosavybės teisių apribojimo terminų pratęsimo skaičius neribojamas tuo atveju, jei ikiteisminis tyrimas nenutraukiamas šio Kodekso 215 straipsnio tvarka.“ Įstatymo pakeitimo projekto svarstymo eigoje pastaroji straipsnio formuluotė buvo sukritikuota, motyvuojant tuo, jog ši nuostata yra perteklinė, kadangi nutraukiant ikiteisminį tyrimą, pagal LR BPK 216 straipsnį civilinio ieškinio bei turto konfiskavimo užtikrinimo priemonės yra visuomet panaikinamos.⁶⁰ Paminėtina, kad teikdamas išvadą dėl pastarojo įstatymo pakeitimo, Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komitetas išdėstė ir abejonę, ar toks laikino nuosavybės teisių apribojimų maksimalaus trukmės termino ikiteisminio tyrimo dėl sunkių nusikaltimų metu panaikinimas atitiktų konstitucinę teisę į nuosavybę bei proporcingumo principą.⁶¹ Teikdama nuomonę dėl pastarojo pakeitimo projekto Teisingumo ministerija nurodė, kad siūlyta LR BPK 151 str. 7 d. antrojo sakinio konstrukcija leidžia manyti, kad galimi atvejai, kai ikiteisminį tyrimą nutraukus pagal LR BPK 215 str. laikinas nuosavybės teisių apribojimas tęsiasi toliau. Tačiau LR BPK 216 str. nurodoma, kad nutraukiant ikiteisminį tyrimą visuomet panaikinamos civilinio ieškinio ir turto konfiskavimo užtikrinimo priemonės. Atsižvelgiant į tai, buvo pasiūlyta arba nurodyti, kad laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičius neribojamas ir dėl sunkių nusikaltimų, arba tikslinti sąlyginę šios

⁵⁹ Valstybės Žinios. 2002, Nr. 37-1341. 2003, Nr. 38-1734.

⁶⁰ Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto, 2003-06-05 Nr. IXP-2607 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=211893; prisijungimo laikas 2008-10-28.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto, 2003 m. birželio 11 d. išvada Nr. 22 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. IXP-2607 // IXP-2607 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2493893; prisijungimo laikas 2008-10-28.

formuluotės konstrukciją.⁶²

Dabartinė įstatymo redakcija taip pat numato, kad laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičius yra neribojamas ir atvejais, kai įtariamasis yra pasislėpęs. Pastarasis pakeitimas buvo padarytas siekiant geriau realizuoti baudžiamojo proceso įstatymo tikslą užtikrinti nukentėjusiajam nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą bei užtikrinti priverstinį neatlygintino konfiskuotino turto paėmimą valstybės nuosavybėn, padiktuotas gyvenimo praktikos, todėl nesukėlė daug diskusijų jį priimant. Dabar galiojantis baudžiamojo proceso kodeksas, realizuoja maksimaliai spartaus ir nepertraukiamo baudžiamojo persekiojimo idėją, todėl, skirtingai nuo ankstesniojo baudžiamojo proceso kodekso, nenumato proceso sustabdymo galimybės, todėl, esant fiksuotam įstatymo laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičiui, būdavo galima situacija, kai dėl tyčinių nusikalstamos veikos padarymu įtariamo asmens veiksmų, užbaigti ikiteisminį tyrimą dėl, sakysim, nesunkaus nusikaltimo, iki pasibaigs laikinas nuosavybės teisės apribojimo terminas, nebūtų galimybės, o šito nepadarius, laikinas nuosavybės teisės apribojimas turėtų būti panaikinamas. Tai galėjo sąlygoti netinkamą dėl nusikaltimo nukentėjusių asmenų teisių užtikrinimą. Atkreiptinas dėmesys, kad įtariamojo pasislėpimas yra pagrindas neriboti laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičiaus ne tik tiriant labai sunkius ir sunkius nusikaltimus, bet ir pastarosioms kategorijoms nepriskirtas veikas. Pagrindas taikyti šią proceso įstatymo nuostatą yra pagrįstas manymas (žinios), kad įtariamasis pasislėpė vengdamas jo atžvilgiu atliekamo baudžiamojo persekiojimo ir siekdamas išvengti galimos bausmės. Pastarojoje procesinėje nuostatoje išvelgtini du probleminiai aspektai. Pirma – baudžiamojo proceso teisės doktrinoje yra reiškiamą nuomonė, kad įtariamojo pasislėpimas nuo baudžiamojo persekiojimo turėtų būti vertinamas kaip viena gynybos priemonių, už kurios taikymą neturėtų būti taikomos neigiamo pobūdžio procesinės prievartos priemonės (juk pasislėpimas nuo baudžiamojo persekiojimo iš esmės neįtakoja absoliučiuoju apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo 15 ir 20 metų senaties terminų eigos), tuo tarpu laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičiaus nebuvimas, tokiu atveju, vėlgi kelia pagrįstą abejonę dėl tokios priemonės laikinumo pobūdžio išlikimo. Be to, jei tokia nuostata yra suprantama ir pateisinama kalbant apie laikiną nuosavybės teisės apribojimą, taikomą paties pasislėpusio įtariamojo turtui, abejonių kelia atvejis, kai ši procesinė prievartos priemonė yra taikoma už įtariamojo veiksmus atsakingiems asmenims. Apibrėžto termino tokiu atveju nebuvimas padidina tikimybę pažeisti tokių asmenų konstitucines nuosavybės apsaugos teises. Antras atvejis – situacija, kai asmuo įtariamuoju yra

⁶² Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2003 m. birželio 11 d. išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (IXP-2607) // IXP-2607 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214393; prisijungimo laikas 2008-10-28.

pripažįstamas prokuroro nutarimu. Toks nutarimas dažniausiai priimamas nežinant apie tai pačiam įtariamajam, neretai, siekiant tokių proceso tikslų, kaip paieškos paskelbimas bei išvykusio į užsienį asmens išdavimas Lietuvos Respublikai. Tokiu būdu pagrindo teigti, kad įtariamasis pasislėpė vengdamas ikiteisminio tyrimo, nėra, tačiau negalimumas nustatyti jo buvimo vietos tampa formaliu pagrindu ne tik taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, bet ir neribotai jį pratęsinėti.

Turto apribojimas nutraukiamas pasibaigus terminui, jeigu šis terminas negali būti daugiau pratęstas (žr. priedą Nr. 9). Jis nutraukiamas ir tais atvejais, kai nusikalstama veika padaryta žala atlyginama tyrimo metu, taip pat kai baudžiamoji byla nutraukiama, nesurinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę arba dėl tos įtarimo ar kaltinimo dalies, kuri susijusi su turto apribojimu ir pan.⁶³

Apibendrinant, galima teigti, jog prokuroro sprendimas asmeniui taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą privalo būti grindžiamas tokiais ikiteisminio tyrimo duomenimis, kurie atitinka baudžiamąjį proceso įstatymu numatytus laikino nuosavybės teisės apribojimo pagrindus bei sąlygas, t.y. laikinas nuosavybės teisės apribojimas turi būti teisėtas, pagrįstas ir tinkamai įformintas.

Logiškas laikino nuosavybės teisės apribojimo paskirties įgyvendinimas yra nusikalstama veika padarytos žalos, nesvarbu ikiteisminio tyrimo metu ar teismo sprendimu atlyginimas ir (ar) turto konfiskavimas.

2.2. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo procesinė kontrolė

Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso įstatymas gali būti vertinamas kaip netiesiogiai įtvirtintas tiesos nustatymo metodas. Kitaip tariant, visuma baudžiamąjį proceso normų vertintinos kaip priemonės, kurių pagrindinis tikslas - nustatyti tiesą baudžiamąjoje byloje. Šios priemonės - tai veiksmų visuma, apibrėžiama proceso įstatymu, įvardijančiu įrodymų sampratą, jų rinkimo, įforminimo ir vertinimo būdus. Baudžiamajame procese nustatyti ir įrodyti nusikalstamą veiką, ją padariusį asmenį turi valstybės institucijos. Tai daryti įpareigoja nekaltumo prezumpcijos principas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje. Nekaltumo prezumpcija yra vienas svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje principų. Šio principo esmė yra ta, kad asmuo laikomas nepažeidusiu Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų, kol neįrodoma priešingai. Tokia šio principo samprata atitinka ir tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintas nuostatas. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 11 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „kiekvienas žmogus, kaltinamas nusikaltimo

⁶³ Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. T. I. P. 381.

padarymu, laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas nebus nustatytas įstatymo nustatyta tvarka viešo teismo nagrinėjimo metu, kur jam bus sudaromos visos būtinos gynybos garantijos“. Nekaltumo prezumpcijos principas atskleistas ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnyje⁶⁴ ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje.⁶⁵ Tokiu būdu nekaltumo prezumpcija yra vienas iš garantų, saugančių žmogų nuo neteisėtos valstybės prievartos ir susidorojimo, bei kartu įpareigojantis kaltinimo, teismo ir gynybos institucijas tiesiai nustatyti naudoti griežtai baudžiamojo proceso įstatymo nustatytas, formalizuotas taisykles. Tačiau neretai gynybos ir kaltinimo galimybės nėra lygios, kadangi vienoje pusėje - žmogus, kitoje - teisinė sistema ir jos organizacinės, mokslinės ir techninės galimybės. Tokiu atveju nekaltumo prezumpcija gali netekti prasmės ir tyrimo objektu tapti ne nusikalstamos veikos požymiai, o žmogus. Kad taip nentuktų, baudžiamojo proceso įstatyme yra įtvirtinta eilė normų, sudarančių tam tikrą kontrolės sistemą.

Kalbant apie laikiną nuosavybės teisės apribojimą kaip apie pakankamai griežtą procesinę prievartos priemonę, būtina pakalbėti ir apie laikino nuosavybės teisės apribojimo teisėtumo kontrolės mechanizmą. Laikino nuosavybės teisės apribojimo svarbą ir griežtumą apibrėžia vien tai, kad taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą reikalaujama, kad tuo klausimu būtų priimamas prokuroro nutarimas ar teismo nutartis. Šios priemonės taikyti kiekvienas ikiteisminio tyrimo pareigūnas negali. Kitas svarbus šio teisėtumo kontrolės mechanizmo aspektas tas, kad laikinas nuosavybės teisės apribojimas gali būti taikomas tik pradėjus ikiteisminį tyrimą ir tik įtariamajam, pagal įstatymus materialiai atsakingam už įtariamojo veiksmus fiziniam asmeniui ir kitiems fiziniams asmenims, kurie turi nusikalstamu būdu gautą ar įgytą turtą. Vadinasi, laikinas nuosavybės teisės apribojimas gali būti taikomas tik turint pakankamai duomenų apie padarytą nusikalstamą veiką, ją padariusį asmenį ir tik pareiškus įtarimą asmeniui. Taip siekiama išvengti nepagrįsto asmens teisių suvaržymo, kad įstatyme numatytas teisėtas skverbimasis į konstitucines asmens teises nevirstų šių teisių pažeidimu.

Svarbu ir tai, kad laikino nuosavybės teisės apribojimo atveju yra rašomas nutarimas, kuriame išsamiai išdėstomos šios procesinės prievartos priemonės taikymo sąlygos ir pagrindai, be to, išaiškinama asmens teisė apskusti tokius pareigūno veiksmus bei nutarimus. Skundo pateikimo galimybė kyla ir iš bendrųjų principų, įtvirtintų tiek Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 2 straipsnio 3 dalies a) punkte, tiek Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 13 straipsnyje, užtikrinančių teisę į veiksmingą teisinę gynybą. Svarbu pabrėžti, jog tai, kad nacionalinė teisė numato galimybę ginčyti nuosavybės teisės apribojimo

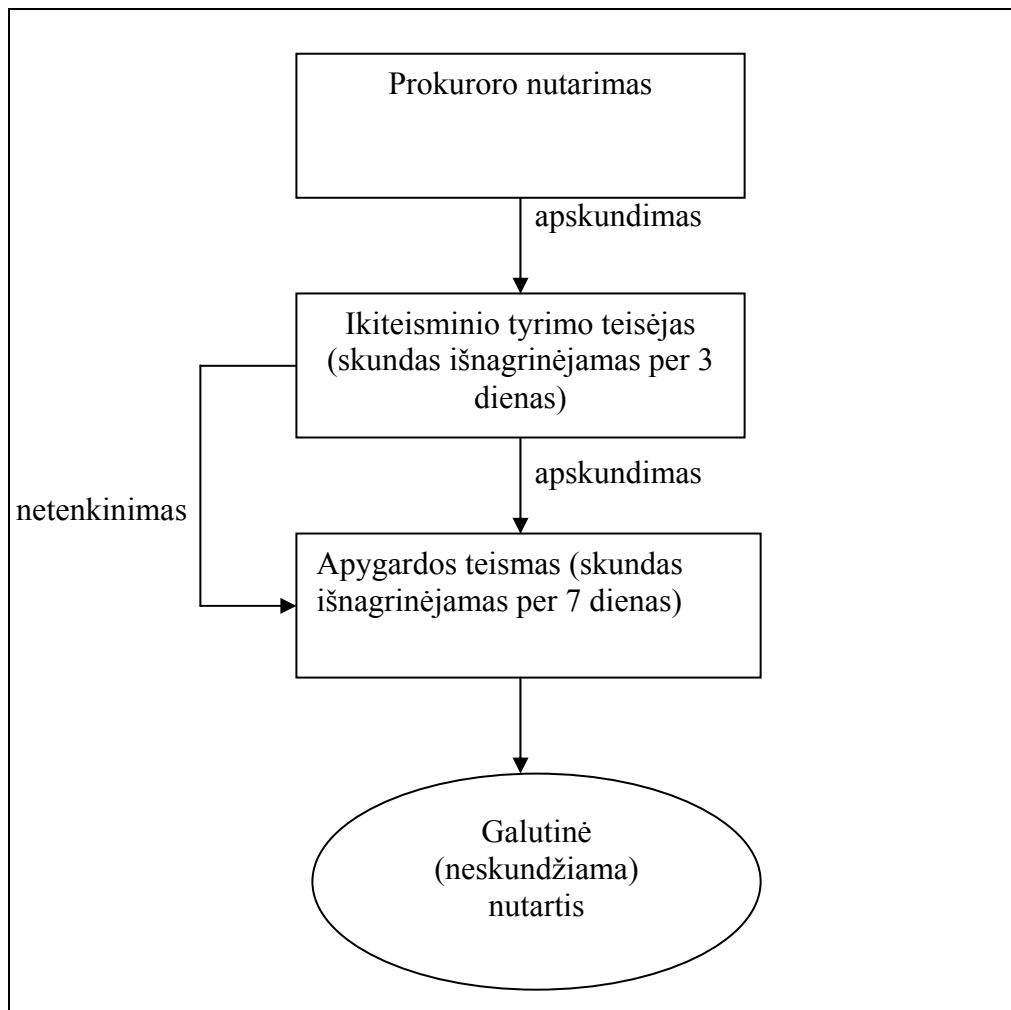
⁶⁴ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septyntojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo // Valstybės žinios, 1995, Nr. 37-913.

teisėtumą, nepakanka, kad būtų užtikrinti šios procesinės prievartos priemonės teisėtumo kontrolės reikalavimai. Kontrolės procedūra visada turi būti veiksminga, t.y. asmeniui, pateikusiam prašymą, turėtų būti suteikiamos papildomos garantijos: galimybė pasisakyti pačiam ar per savo atstovą, galimybė naudotis vertėjo paslaugomis. Vien tokių garantijų įtvirtinimas nacionaliniuose įstatymuose nėra pakankamas. Būtina, kad asmuo turėtų realią galimybę jomis pasinaudoti. Dar vienas svarbus aspektas tas, kad visi tarptautiniai teisės aktai pabrėžia tokios kontrolės procedūros skubumo būtinumą, tačiau neaišku, kokie apskundimo terminai turėtų būti nustatyti, kad tenkinti tokį reikalavimą.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas užtikrina asmens teisių apsaugą baudžiamojo proceso metu taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą. Asmuo, kurio nuosavybės teisė laikinai apribota, turi teisę apskusti prokuroro nutarimą ikiteisminio tyrimo teisėjui. Šį skundą ikiteisminio tyrimo teisėjas privalo išnagrinėti ne vėliau kaip per tris dienas nuo skundo gavimo dienos.⁶⁶ Jei asmuo, kurio nuosavybės teisės apribotos, pageidauja toliau ginti savo teises, jis turi teisę ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį skusti aukštesnės instancijos, t.y. apygardos, teismui. Apygardos teismui skundą dėl ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties gali paduoti tiek asmuo, kurio nuosavybės teisės laikinai apribotos, tiek ir prokuroras. Pastarasis tokį skundą gali paduoti tokiu atveju, jei ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi panaikintų jo priimtą nutarimą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo. Apygardos teismas tokius skundus nagrinėja Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso X dalyje, kuri reglamentuoja žemesniųjų teismų nutarčių apskundimą aukštesniesiems teismams ir skundų nagrinėjimą, nustatyta tvarka. Skundas aukštesniajam teismui turi būti perduotas per tris dienas, o jame išnagrinėtas - per septynias dienas. Aukštesniojo, t.y. apygardos, teismo priimta nutartis yra galutinė ir neskundžiama (žr. 1 paveikslą)

⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341. 151 str. 5 d.

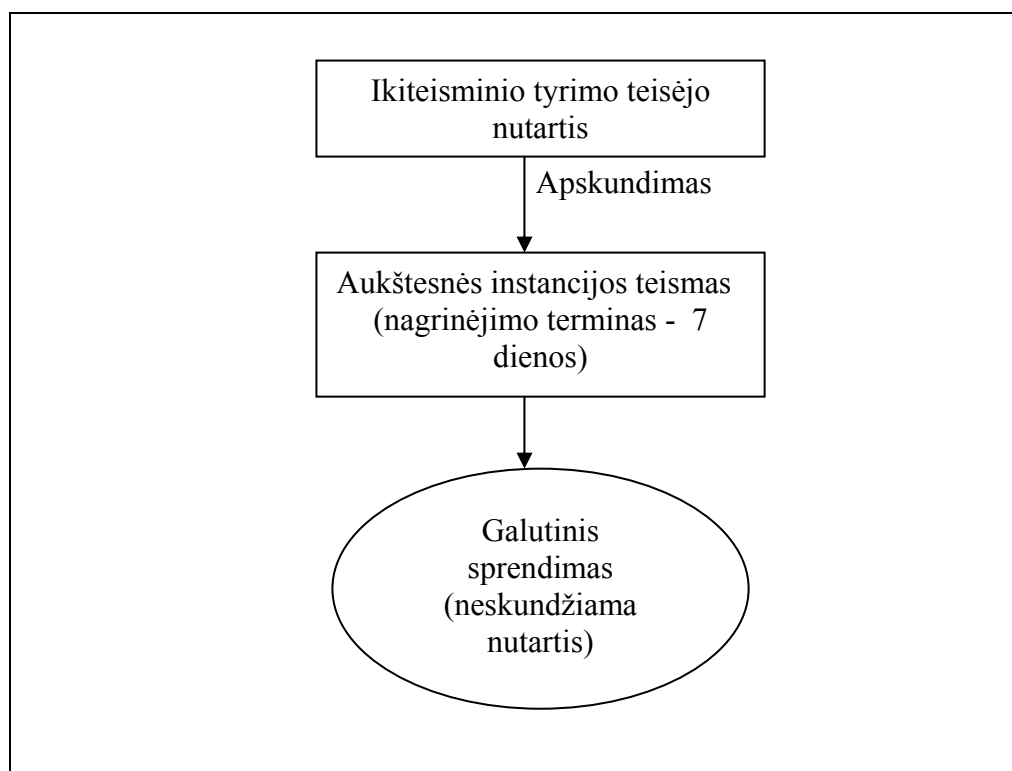
Baudžiamojo proceso įstatymas numato, jog teismo proceso metu dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo jau sprendžia ne prokuroras, bet teismas, turintis bylą savo žinioje, kuris šiuo klausimu priima nutartį. Tokiu atveju, teismo proceso metu teismo priimta nutartis dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo taip pat skundžiama aukštesniajam, t.y. apygardos teismui Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso X dalyje nustatyta tvarka. Tokiu būdu, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo ikiteisminio tyrimo metu yra nustatyta kelių pakopų, o teismo proceso metu - vienpakopė tokių veiksmų apskundimo tvarka. Toks apskundimo procesas objektyviai vertinant yra pakankamai ilgas, tačiau objektyvus ir nešališkas, kadangi šiuo atveju kalbama apie tokius procesinius veiksmus, kurie tiesiogiai liečia tiek Konstituciją, tiek tarptautiniais teisės aktais ginamas žmogaus teises, kaip nuosavybės, asmens privataus gyvenimo neliečiamumas. Todėl itin svarbu, kad tokį procesą užtikrintų nepriklausoma teisminė kontrolė. Europos žmogaus teisių teismas išaiškino, kad sprendžiant laikino nuosavybės teisės

⁶⁷ Tamošaitis K. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas: reglamentavimo ir taikymo problemos baudžiamojo proceso teisėje. Magistro baigiamasis darbas.-V., 2006. P. 26.

apribojimo teisėtumo klausimą, teisminės institucijos įsikišimas yra būtinas, kad būtų tinkamai išanalizuotos visos aplinkybės ir įtariamojo nusiskundimai ir tik tuomet galima toliau spręsti dėl tolesnio asmens nuosavybės teisių ribojimo ar jų nutraukimo.⁶⁸

Kalbant apie laikino nuosavybės teisės apribojimo procesinės kontrolės užtikrinimą, svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad, kaip jau ir buvo minėta anksčiau, ir kaip pats minėtos procesinės prievartos priemonės pavadinimas rodo, jog ji gali būti taikoma tik tam tikrą laiką. Tačiau Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą riboja tik ikiteisminio tyrimo metu. Bylos nagrinėjimo teisme metu, termino pratęsimų skaičiaus ribojimo įstatymas nebenustato. Atkreiptinas dėmesys, kad tiek termino pratęsimas, tiek ikiteisminio tyrimo teisėjo atsisakymas pratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą taip pat gali būti skundžiamas. Ikiteisminio tyrimo teisėjui pratęsus laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminą, asmuo, kurio nuosavybės teisės apribotos, tokią ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį turi teisę apskusti aukštesniajam, t.y. apygardos, teismui, kurio sprendimas (nutartis) šiuo klausimu yra galutinis ir neskundžiamas (žr. 2 paveikslą).

2 paveikslas⁶⁹

Ikiteisminio tyrimo teisėjui atsisakius pratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą, prokuroras taip pat turi teisę skusti tokią ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį. Paminėtina,

⁶⁸ Jočienė D. Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos // Teisė. 2002. Nr. 45. P. 62.

⁶⁹ Tamošaitis K. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas: reglamentavimo ir taikymo problemos baudžiamojo proceso teisėje. Magistro baigiamasis darbas.-V., 2006. P. 27.

kad iki 2007 m. birželio 28 d. įstatymo pakeitimo⁷⁰, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino nepratęsimo galėjo būti skundžiama baudžiamojo proceso kodekso 65 str. nustatyta tvarka, t.y. skundą paduodant ne aukštesnės instancijos teismui, o to apylinkės teismo, kuriame dirba ikiteisminio tyrimo teisėjas, pirmininkui. Neginčytina tai, kad tokia ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimų apskundimo apylinkės teismo pirmininkui tvarka iš vienos pusės užtikrindavo įstatymo leidėjo siektą operatyvumo principo įgyvendinimą (negaištant laiko skundo ir jo nagrinėjimui reikalingos medžiagos siuntinėjimui aukštesnės instancijos teismui), iš kitos pusės – kėlė pagrįstas abejones dėl tokių sprendimų objektyvumo ir nešališkumo jau vien dėl to, kad skundas paduotas dėl pirmininko vadovaujamo teismo teisėjo veiksmų ir sprendimų. Siekiant išspręsti pastarąją dilemą, komentuota proceso įstatymo norma buvo pakeista, nustatant, kad skundai dėl apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimo nepratęsti ar pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, nagrinėjami Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso X dalyje nustatyta tvarka.

Teismo proceso metu, kai byla jau perduota į teismą, dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimo ar jo taikymo termino pratęsimo sprendžia teismas, kurio žinioje yra byla, priimdamas nutartį. Tokia teismo nutartis taip pat gali būti skundžiama Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso X dalyje nustatyta tvarka. Tačiau svarbu tai, kad maksimalūs laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminai vykstant teismo procesui nenumatyti. Turbūt laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo teisėtumo kontrolė būtų efektyvesnė ir objektyvesnė, jei vis dėlto įstatyme būtų reglamentuoti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminai tiek teismo proceso metu, tiek ir ikiteisminio tyrimo metu dėl labai sunkių ar sunkių nusikaltimų. Tokiu atveju, būtų pasiektas tiek minėtos procesinės prievartos priemonės taikymo skaidrumas, tiek jos efektyvumas, taip pat maksimaliai sumažintos galimybės piktnaudžiauti.

2.3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo nustatyto laikino nuosavybės teisės apribojimo teisinio reglamentavimo santykis su tarptautinės teisės normomis ir teismų sprendimais

Nuosavybės teisės apsauga - svarbus konstitucinis žmogaus teisių principas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtinta teisė į nuosavybės neliečiamumą yra

⁷⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41(1), 77(2), 80(1), 374(1), 374(2), 412(1) straipsniais ir kodekso priedo papildymo // Valstybės žinios. 2007, Nr. 81-3312.

priskirtina vienai svarbiausių žmogaus teisių, be to, ji yra įtvirtinama ir daugelyje tarptautinių ir regioninių dokumentų, valstybių nacionalinėje teisėje bei tarptautinių žmogaus teisių gynimo institucijų jurisprudencijoje. Tiek tarptautiniuose dokumentuose, tiek nacionaliniuose teisės normų aktuose šiam klausimui skiriamas nemažas dėmesys. Tačiau teisė į nuosavybės neliečiamumą nėra absoliuti. Būtų neįmanoma vykdyti teisingumo administravimą ir teisės pažeidimų prevenciją, jei valstybės pareigūnams nebūtų suteikta teisė riboti asmenų nuosavybės teises. Nusikaltimais itin šiurkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės, daromas neigiamas poveikis gyvenimo sąlygoms, žmonių saugumui, kėsiniama į valstybės ir visuomenės sandaros pagrindus. Todėl valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos paskirtis - užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą bei saugumą. Vykdydama šią savo funkciją ir veikdama visos visuomenės interesais, valstybė turi užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių, kitų Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių, kiekvieno asmens ir visos visuomenės veiksmingą apsaugą nuo nusikalstamų kėsinių.⁷¹ Baudžiamajame procese ypač ryškus dviejų priešingų interesų konfliktas: visuomenės - išaiškinti ir teisingai nubausti nusikalstamas veikas padariusius asmenis ir asmenis - apginti pagrindinių įstatymų ir tarptautinių susitarimų pripažįstamų žmogaus teisių neliečiamumą. Netaikant prievartos priemonių, tai yra, nesibraunant į šiaip jau neliečiamų žmogaus teisių sferą, baudžiamąjį persekiojimą vykdyti būtų neįmanoma, arba jis taptų nepakankamai efektyvus keliamiems tikslams pasiekti. Antra vertus, neleistina, kad efektyvesnio baudžiamojo persekiojimo būtų siekiama visiškai nesiskaitant su žmogaus teisėmis. Taigi valstybė, nuosekliai įgyvendindama nuosavybės neliečiamumą, privalo ne tik susilaikyti nuo aktyvių savo institucijų veiksmų, apribojančių asmenų teisę savo nuožiūra valdyti turtą, naudotis juo ir disponuoti, bet prireikus ir imtis tokių veiksmų, kurie pavojingo kėsiniams į nuosavybę atveju būtų adekvatūs ir proporcingi tokio kėsiniams pobūdžiui bei pavojingumui. Dėl to negatyvus valstybės išipareigojimas yra neatsiejamas nuo pozityvios jos pareigos užtikrinti realią ir veiksmingą nuosavybės teisių apsaugą ir gynimą, įskaitant nusikalstamu būdu įgyto turto ir lėšų identifikavimą, išaldymą, areštą, siekiant užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą.

Analizuojant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, svarbu atsižvelgti į jo santykį su žmogaus teisėmis, nes neabejotina, jog ši procesinė prievartos priemonė yra viena iš griežčiausių procesinės prievartos priemonių. Tiek Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekse, tiek Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje yra imperatyviai reglamentuota, kada, kokių pagrindu ir kokia tvarka valstybės institucijos gali šią priemonę taikyti. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1

⁷¹ Berger Vincent. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija.-Vilnius: Pradai, 1997. P. 49.

protokolo 1 straipsnyje „Nuosavybės apsauga“ nustatyta, kad „kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais“. Tačiau, kaip jau ir buvo minėta, pastarosios nuostatos neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, yra reikalingi kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba garantuoti mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų sumokėjimą. Šia Konvencijos nuostata ginami ne tik fiziniai, bet taip pat ir juridiniai asmenys, pavyzdžiui, bendrovės. Daugeliu kitų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių gali naudotis tik individai, arba šias teises reglamentuojantys straipsniai interpretuojami, kaip netaikytini juridiniams asmenims. Todėl minėtojo Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio aspektas yra labai reikšmingas, nes valstybių narių ekonominės sistemos yra pagrįstos privačia nuosavybe ir laisve steigti juridinius asmenis. Europos žmogaus teisių teismas yra plačiau interpretavęs „asmens“ sąvoką pagal Konvenciją. Jis suformavo nuostatą, kad, pavyzdžiui bažnyčia, kaip nevyriausybinė organizacija, nebūdama ekonominiu juridiniu asmeniu, gali teikti reikalavimus pagal 1 protokolo 1 straipsnį (*sprendimas byloje Holy Monasteries vs Graikija*). Tai ypač svarbu kalbant apie laikiną nuosavybės teisės apribojimą, nes šios procesinės prievartos priemonės subjektai yra tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Be to, šios priemonės taikymas įpareigoja vadovautis ne tik nacionalinėje teisėje įtvirtintais elgesio standartais, bet taip pat atsižvelgti ir į tarptautinės teisės nuostatas, kad teisėtus asmens teisių suvaržymas nebūtų prilyginamas visuotinai ginamų asmens teisių ir teisėtų interesų pažeidimui. Šiuo klausimu Europos žmogaus teisių teismas yra išaiškinęs, kad Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis nustato tris taisykles (*sprendimas byloje James ir kiti vs Jungtinės Karalystės*):

- pirmoji taisyklė yra bendrojo pobūdžio ir skirta netrukdomo disponavimo savo nuosavybe įgyvendinimo principui;
- antroji taisyklė numato nuosavybės atėmimą bei nustato atitinkamas sąlygas šiai prielaidai įgyvendinti (visuomenės interesais, remiantis įstatymu);
- trečioji taisyklė pripažįsta, kad susitariančios šalys turi teisę kontroliuoti, ar nuosavybės naudojimas atitinka bendrus interesus.

Antroji ir trečioji taisyklės, kai jos taikomos konkrečiais atvejais, turi būti aiškinamos atsižvelgiant į bendrąjį interesą, numatytą pirmojoje taisyklėje. Vadinasi, valstybė gali riboti teisės į nuosavybę įgyvendinimą, tačiau naudojamos priemonės visada turi būti adekvačios siekiamiems tikslams. Todėl analizuojant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, akivaizdu, kodėl įstatyme įtvirtinti tiek asmens, tiek valstybės institucijų (prokuroro, teismo) elgesio standartai, laisvės bei apribojimai. Tiek prokuroras, tiek teismas, taikydamas analizuojamą ar

kitas procesines prievartos priemonės, turi vadovautis įstatymu, jame įtvirtintomis taisyklėmis, pagrindais bei terminais. Todėl ir daugelyje savo sprendimų Europos žmogaus teisių teismas yra pabrėžęs, kad įsikišimas į naudojimąsi nuosavybės teise turi pasiekti „teisingą balansą“ tarp visuomenės bendrojo intereso ir būtinumo apsaugoti asmens pagrindinę teisę. Tam turi būti užtikrintas priežastinis ryšys bei proporcingumo balansas tarp priemonių, kurių imtasi, ir siekiamo tikslo. Ir nors valstybėms suteikiama plati vertinimo teisė, nustatant sąlygas, pagal kurias gali būti atimta nuosavybė ar apribojamos teisės į ją, tačiau Konvencijoje yra preziumuojama teisė į kompensaciją, jei ji reikalinga, kad būtų išsaugotas tinkamas proporcingumo santykis tarp valstybės įsikišimo ir „viešojo intereso“. Todėl Europos žmogaus teisių teismas, nagrinėdamas, ar Konvencijos protokolo 1 straipsnyje numatyta naudojimosi nuosavybe valstybės kontrolė buvo teisėta, sprendžia du klausimus: pirma, ar kontrolę numatantis įstatymas siekia teisėto „bendrujų interesų“ tikslo, ir antra, ar vykdoma kontrolė yra proporcinga numatytam teisėtam tikslui. Nemažai bylų Europos žmogaus teisių teismas svarstė naudojimosi nuosavybe kontrolės klausimus, susijusius su baudžiamojo proceso normomis. *Vendittelli vs Italija* byloje, buvo konstatuota, kad iškėlus baudžiamąją bylą dėl miestų statybos normų pažeidimo, buvo areštuotas pareiškėjo butas. Nors vėliau baudžiamoji byla buvo nutraukta, sprendimas panaikinti areštą nebuvo priimtas keletą mėnesių. Teismas pažymėjo, kad areštu buvo siekiama dviejų tikslų: pirma, išsaugoti inkriminuojamos veikos įrodymus, antra, išvengti sunkesnio pažeidimo. Teismas pripažino, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis, pareiškęs, kad po to, kai buvo nutraukta baudžiamoji byla, nacionalinis teismas privalėjo nedelsiant priimti sprendimą panaikinti areštą, nes teisėto pagrindo jį tęsti nebeliko. Šia byla Europos žmogaus teismas priėmė visoms valstybėms labai aktualų precedentą, kurį vertinant daroma išvada, kad ši procesinės prievartos priemonė privalo būti panaikinta nedelsiant po to, kai ji tampa nebereikalinga (pvz., ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, išnyksta aplinkybės, kurių pagrindu ji buvo taikoma). Tačiau Baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „laikinas nuosavybės teisių apribojimas panaikinamas prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi, jeigu ši priemonė tampa nebereikalinga“, taip ir lieka neaiški. Įstatyme nėra įtvirtinta, kad priemonė turėtų būti panaikinama „nedelsiant“, todėl lieka vietos vertinimui ir teisės normos interpretacijai. Džiugu tik tai, kad iki šiol priimtas tik vienas sprendimas (2003-03-06) byloje prieš Lietuvą dėl nuosavybės apsaugos pagal S.Jasiūnienės peticiją dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo. Taip ir lieka neaišku, ar mūsų įstatymuose priemonės, ribojančios asmens nuosavybės teises, yra išsamiai reglamentuotos, ar nėra vietos piktnaudžiavimams, netinkamam vertinimui ar interpretacijoms, ar paprasčiausiai, asmenys, nors jų teisės ir yra pažeidžiamos, yra per daug pasyvūs ginti savo teises teisme. Toliau analizuojant laikino nuosavybės teisės apribojimo santykį su įstatymuose ir

tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinta nuosavybės teisių apsauga, būtina palyginti ankstesniuose šio darbo skyriuose pateiktą nacionalinę „nuosavybės“ teisės sampratą su tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinta samprata, paanalizuoti sąvokos „nuosavybė“ sampratą tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose. Sąvokos „nuosavybė“ materiali išraiška, LR baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnio (kuriame nėra imperatyviai įtvirtinta, į kokį turtą nuosavybės teisės gali būti apribotos) prasme yra:

- nekilnojamasis turtas - žemės sklypai, butai, gyvenamieji namai, pastatus, statiniai, kiti objektai, kurie pagal paskirtį ir prigimtį yra nekilnojamieji (pvz., miškas, vandens telkinys ir pan.);
- kilnojamasis turtas - visų rūšių transporto priemonės, buitinės paskirties daiktai (baldai, rūbai, buitinė technika, meno kūriniai, tauriųjų metalų dirbiniai, brangakmeniai ir t.t.);
- piniginės lėšos bankų sąskaitose ar grynieji pinigai, nacionaline ar užsienio valiuta, kurie yra teisėta atsiskaitymo priemonė;
- vertybiniai popieriai - akcijos, obligacijos, čekiai, vekseliai ir pan.

Svarbu pažymėti, kad Konvencijoje ir Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje sąvoka „nuosavybė“ yra aiškinama plačiau nei samprata, sekanti iš LR baudžiamojo proceso kodekso normų. Bylose *Handyside vs Jungtinės Karalystės*⁷² ir *Marckx prieš Belgiją*⁷³ teismas patikslino skirtingų terminų sampratą, siedamas ją su įprastu nuosavybės esmės suvokimu. Nuosavybė pirmiausia suvokiama kaip privati nuosavybė, t.y. kilnojamas ar nekilnojamas turtas. Kai kuriais atvejais nuosavybė aiškinama ir kaip teisėtai asmeniui suteiktos teisės, kurias jis gali nustatyti. Nors ir nebūdamas nuosavybe fizine (materialia) prasme, toks private teise pagrįstas turtas, kaip akcijos arba su sutartimi ar deliktu susiję piniginiai reikalavimai taip pat patenka į taikytiną nuosavybės sampratą. Teisė netrukdomai naudotis nuosavybe apima ir tam tikrus ekonominius reikalavimus, pagrįstus viešąja teise, pavyzdžiui į išmokas pagal privalomojo draudimo arba pensijinio aprūpinimo sistemas, kurios taip pat saugotinos Konvencijos 1 protokolo 1 straipsniu, bent tokiu lygiu, kokiu asmuo mokėjo įmokas. Tokią nuostatą Europos žmogaus teisių teismas yra patvirtinęs byloje *Gaygusuz vs Austrija*, taip pat byloje *Willis vs Jungtinė Karalystė*.⁷⁴ Teismas pažymėjo, kad teisė į būtinąją paramą, pagrįstą įmokomis į nedarbo draudimo fondą, reiškia turtinę teisę Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio prasme. Vadinasi, Konvencijoje nuosavybė suprantama plačiau nei tai reglamentuota LR

⁷² *Handyside vs the United Kingdom* - (24 (7.12.76) // <http://www.echr.coe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2008-09-22.

⁷³ *Marckx vs Belgium* - 31 (13.6.79) // <http://www.echr.coe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2008-09-22.

⁷⁴ *Willis vs the United Kingdom*, no. 36042/97 (Sect, 4) (bil.), ECHR 2002-IV-(11.6.02) // <http://www.echr.coe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2008-09-22.

baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnio, taip pat ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatomis. Čia galime išvelgti tam tikrą įstatymo spragą, nes įstatyme nėra konkrečiai išvardinta, į kokį turtą gali būti apribojamos nuosavybės teisės, taip pat neaišku, ar turto sąvoka turėtų būti aiškinama plačiau nei tai aptariama Baudžiamojo proceso kodekso komentare.⁷⁵ Tai itin svarbu kalbant apie tokias nuosavybės formas ar turtą kaip privatūs pensijų kaupimo fondai, gyvybės draudimas, kaupiamasis draudimas. Ar į tokį turtą gali būti apribotos nuosavybės teisės? Praktikoje nepasitaiko atveju, kad būtų apribotos nuosavybės teisės būtent į tokį turtą. Pirmiausia, matyt, dėl to, kad tokį turtą būtų sunku aprašyti. Pavyzdžiui, jei būtų areštuojamas kaupiamojo draudimo polisas, tai neįmanoma būtų nustatyti, kokiai sumai galima taikyti areštą, nes realiai įmokėtos įmokos neegzistuoja jokioje banko sąskaitoje. Visa draudimo suma išmokama iš kaupiamųjų fondų, pasibaigus draudimo terminui, o paprastai, tie pinigai yra investuojamai. Kalbant apie gyvybės draudimo polisus, taip pat iškiltų tam tikrų keblumų, nes dažniausiai naudos gavėju yra įvardijamas visai kitas asmuo, todėl areštavus tokį draudimo polisą būtų pažeidžiamos kito asmens teisės. Keletas pastebėjimų pasakytina ir dėl lėšų, sukauptų pensijų fonduose, mat įmokėtos įmokos realiai neegzistuoja jokioje banko sąskaitoje, yra investuojamos. Be to, pasinaudoti pensijų fonde sukauptais pinigais galima tik sulaukus tam tikro amžiaus. Todėl būtų praktiškai neįmanoma nustatyti areštuojamo turto sumos. Taip atsitiktų dar ir dėl to, kad mokant mėnesines ar metines įmokas, tos sumos nuolat kinta, nėra pastovios. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad LR baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnio prasme, pateisinamas praktikoje taikomas siauresnis turto sąvokos aiškinimas, padedantis išvengti nepagrįsto nuosavybės teisių apribojimo bei su tuo nesusijusių asmenų teisių ir teisėtų interesų pažeidimų.

Apibendrinant išdėstytą konstatuotina, kad žmogaus teisių suvaržymas visada yra blogybė, tačiau kartais ši blogybė yra pasirenkama siekiant itin svarbių visuomenei tikslų - atskleisti nusikalstamą veiką ir išsiaiškinti tiesą baudžiamojoje byloje. Tačiau, kad prievartos priemonių taikymu nebūtų nepagrįstai suvaržomos asmens teisės ir laisvės, Konvencijoje ir Baudžiamojo proceso įstatyme yra įtvirtinta nuostata, kad procesinę prievartą galima taikyti tik jei tai būtina ir griežtai laikantis įstatymo nustatytos tvarkos. Ši norma yra skirta žmogaus nuosavybės teisės neliečiamumo apsaugai nuo savavališko, nepagrįsto valstybės kišimosi į žmogaus teises.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. T. I. P.380.

3. LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO TAIKYMO PRAKTIKA

3.1. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikoje sociologinis tyrimas

Laikino nuosavybės taikymo praktikos bei praktinio taikymo problemų nustatymui, šiame darbe buvo pasirinktas sociologinės apklausos metodas (forma – anketavimas), kuris leidžia geriausiai užtikrinti analizei būtinų duomenų gavimą. Tyrimas atliktas 2008 m. rugpjūčio – rugsėjo mėnesiais. Tyrimo objektas – Klaipėdos apygardos ir Klaipėdos m. apylinkės prokuratūrų prokurorai, tyrimo dalykas – procesinės prievartos priemonės – laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo atliekant ikiteisminį tyrimą praktika. Pasirenkant ir apibrėžiant tyrimo objektą (bei, tuo pačiu, atrankinei tyrimo visumai nustatyti būtiną generalinę visumą) buvo atsižvelgta į tyrimu bei darbu siekiamus tikslus, taip pat magistro baigiamojo darbo turiniui, apimčiai bei analizės gilumui ir patikimumui keliamus reikalavimus. Tuo pačiu siekta užtikrinti, kad apsibrėžtas objektas tinkamai atspindėtų generalinę visumą, kurią, šiuo atveju, sudarė Lietuvos Respublikos prokuratūros sistema, bei, kad tyrimo metu gauti duomenys būtų galimai statistiškai patikimi, o tyrimo rezultatai ir išvados galėtų būti taikomi visai generalinei visumai.

Kaip jau buvo aptarta ankstesniuose darbo skyriuose, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas teisę taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą suteikia tik prokurorui ir teismui. Ikiteisminio tyrimo metu teisę taikyti šią procesinę prievartos priemonę įstatymo nustatytą laiką turi tik prokuroras. Teismas, nagrinėdamas asmenų skundus tik vykdo šios procesinės prievartos priemonės taikymo teisėtumą bei, įstatymo nustatytais atvejais sprendžia klausimą dėl jos termino pratęsimo. Iš to seka, kad tikslingiausia duomenis apie laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo atliekant ikiteisminį tyrimą praktiką yra rinkti būtent prokuratūrose, apklausiant šių institucijų pareigūnus.

Lietuvos Respublikos prokuratūros sistemą sudaro Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra bei apygardų (5) ir miestų bei rajonų apylinkių prokuratūros (viso 51). Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, be kito, vadovauja teritorinėms prokuratūroms ir kontroliuoja jų veiklą, formuoja vienodą nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo proceso veiksmų kontrolės praktiką, formuoja vienodą valstybinio kaltinimo baudžiamosiose bylose palaikymo praktiką ir t.t.⁷⁶ Vienodos praktikos taikant įstatymų, tame tarpe ir baudžiamojo proceso įstatymo, nuostatų svarbą apsprendžia tai, kad Lietuva priklauso vadinamosios pozityviosios, arba rašytinės (statutinės) teisės sistemos valstybėms, kuriose, dažniausiai, vienodas galiojančių įstatymų normų taikymas yra užtikrinamas vykdant administracinę kontrolę bei įgyvendinant vadinamuosius horizontalųjų ir vertikalų teismo

⁷⁶ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. 2003-04-22 įstatymo Nr. IX-1518 redakcija // Valstybės žinios. 2003, Nr. 42-1919 (2003-05-01).

precedento principus.⁷⁷ Remiantis tuo daroma išvada, kad normų, reglamentuojančių laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymą, praktika nepriklauso nuo vietos, kurioje yra atliekamas ikiteisminis tyrimas. Tuo pačiu, tyrimu patikrintina prielaida, kad laikino nuosavybės teisės apribojimo praktika gali priklausyti nuo tokių aplinkybių, kaip ikiteisminio tyrimo pobūdis (tiriama nusikaltimo rūšis ir sunkumas), prokuroro teisinio darbo stažas, kompetencijos „lygmuo“ (apylinkės ar apygardos prokuratūra) ir pan. Atsižvelgiant į pateiktą išvadą buvo nuspręsta kaip tyrimo objektą pasirinkti Klaipėdos apygardos ir Klaipėdos m. apylinkės prokuratūros prokurorus, laikant, kad pritaikius statistiniuose tyrimuose taikomus atrankos formavimo metodus pavyks suformuoti atrankinę visumą, galinčią reprezentuoti generalinę visumą, t.y. visą Lietuvos Respublikos prokuratūros sistemą.

Klaipėdos apygardos ir Klaipėdos m. apylinkės prokuratūrose, sutinkamai su turėtais tyrimo metu duomenimis, dirbo 58 prokurorai, kurie, atsižvelgiant į aptariamo tyrimo objektą, sudaro generalinę tiriamojo objekto visumą. Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūroje tyrimo atlikimo metu dirbo 43 prokurorai, iš kurių 3 prokurorės tyrimo atlikimo metu buvo tikslinėse atostogose. Klaipėdos apygardos prokuratūroje tyrimo metu dirbo 29 prokurorai. Tokiu būdu generalinę atliekamo tyrimo visumą sudarė 72 asmenys. Atrankinė tyrimo visuma paskaičiuota pagal formulę:

$$n = \frac{1}{V^2 + \frac{1}{N}}$$

čia: n – imties dydis;

N – generalinės visumos dydis;

V - leidžiamos imties paklaidos dydis (0,05).⁷⁸

Atitinkamai planuoto atlikti tyrimo atrankinę visumą sudarė 61 respondentas. Siekiant užtikrinti, kad atrankinė visuma tinkamai reprezentuotų generalinę visumą (prokurorų pasiskirstymą pagal tarnybos vietas - apylinkės ar apygardos prokuratūra), buvo pasirinktas proporcinio atstovavimo atrankos būdas. Nustatyta, kad Klaipėdos m. apylinkės prokuratūros prokurorai sudaro 59,7 % generalinės visumos, o Klaipėdos apygardos prokurorai – 40,3 %. Tokiu būdu paskaičiuota, kad atrankinę apklausos respondentų visumą sudarė 36 Klaipėdos m. apylinkės prokuratūros prokurorai ir atitinkamai 25 Klaipėdos apygardos prokuratūros prokurorai.

Atlikus apklausos metu gautų duomenų analizę buvo siekiama išsiaiškinti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktiką Klaipėdos apygardos bei Klaipėdos m. apylinkės

⁷⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 2008-11-15 redakcija // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.

⁷⁸ Čekanavičius V., Murauskas G. Statistika ir jos taikymai 1. Vilnius: TEV, 2000. P. 19.

prokuratūrose. Įgyvendinant tikslą siekta:

- išsiaiškinti pagrindus, kuriais remiantis praktikoje dažniausiai taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas;
- nustatyti dažniausiai taikomą nuosavybės teisės apribojimo apimtį bei dažniausiai apribojamas teises;
- išsiaiškinti veiksmus, kurių imamasi ikiteisminio tyrimo metu siekiant nustatyti turto sudėtį bei buvimo vietą;
- išsiaiškinti nuomonę dėl sprendimo paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą ir pratęsti arba nepratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą apskundimo tvarkos efektyvumo;
- išsiaiškinti nuomonę dėl nuosavybės teisės apsaugos taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, efektyvumo.

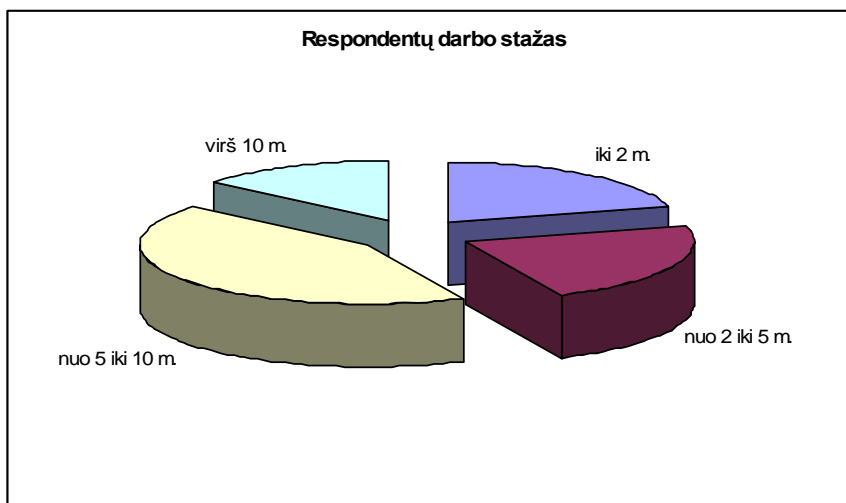
Uždaviniams įgyvendinti naudoti metodai - sociologinė apklausa (forma – anketa), apklausos būdu gautų duomenų sisteminimas ir analizė. Gautų rezultatų pateikimui - aprašomosios statistikos metodas.

Anketos respondentams buvo išdalintos asmeniškai, užpildžius – surinktos. Buvo gražintos užpildytos 58 anketos, kas sudaro 95,1% visų išdalintų anketų. Sugadintų anketų nebuvo. Neužpildytų ar užpildytų nepilnai – nebuvo.

3.2. Laikino nuosavybės teisės taikymo praktikoje sociologinio tyrimo duomenų analizė

Išanalizavus tyrimo duomenis nustatyta, kad apklausoje dalyvavo 20,7% respondentų, kurių darbo prokuroru stažas buvo iki 2 metų, 22,4% respondentų, kurių darbo prokuratūroje stažas sudarė nuo 2 iki 5 metų, 43,1% respondentų, kurių darbo stažas nuo 5 iki 10 metų ir 13,8% respondentų, dirbančių prokuratūros sistemoje daugiau kaip 10 metų (žr. 3 paveikslą).

3 paveikslas

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokiais pagrindais praktikoje, prokurorai dažniausiai

taiko laikiną nuosavybės teisės apribojimą. Atsakydami į pastarąjį klausimą respondentai galėjo pasirinkti taikymo dažnumą (anketoje apibrėžta vertinimais „labai dažnai“, „dažnai“, „retai“ ir „niekada“) bei pagrindą. Pastarieji buvo suformuluoti sekančiai: „siekiant užtikrinti pareikštą civilinį ieškinį“, „siekiant užtikrinti galimą civilinį ieškinį“, bei „siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą“. Analizuojant LR BPK 151 str. konstrukciją gramatiškai, sektų, kad norma numato galimybę taikyti tik laikiną apribojimą užtikrinti jau pareikštą civilinį ieškinį („civiliniam ieškiniui ar galimam turto konfiskavimui <...>“⁷⁹). Taip šią normą aiškina ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras.⁸⁰ Tačiau baudžiamojo proceso teisės vadovėlio autoriai teigia, kad „siekiant užtikrinti civilinį ieškinį laikinas nuosavybės teisės apribojimas gali būti skiriamas tuo atveju, kai procese yra ar gali būti pareikštas civilinis ieškiny s <...>“.⁸¹ Atsižvelgiant į tai, rengiant anketą „civilinio ieškinio pagrindas“ buvo padalintas, siekiant tuo pačiu išsiaiškinti, kaip kodekso normą supranta ir praktikoje taiko prokurorai.

Atsakymo į šį klausimą rezultatai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo pagrindai				
	Labai dažnai (4)	Dažnai (3)	Retai (2)	Niekada (1)
Siekiant užtikrinti pareikštą civilinį ieškinį baudžiamajame procese;	28,1%	47,4%	22,8%	1,7%
Siekiant užtikrinti galimą ieškinį baudžiamajame procese;	5,6%	47,2%	32,1%	15,1%
Siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą;	5,5%	21,8%	54,5%	18,2%

Gauti rezultatai rodo, kad dažniausiai respondentai laikiną nuosavybės teisės apribojimą taiko siekdami užtikrinti jau pareikštą byloje civilinį ieškinį (įverčiai „labai dažnai“ ir „dažnai“ respondentų atsakymuose sudarė 75,5%, kai, tuo tarpu, „retai“ ir „niekada“ – tik 24,5%). Siekiant užtikrinti galimą, tačiau dar nepareikštą civilinį ieškinį, laikiną nuosavybės teisės apribojimą prokurorai taiko kiek rečiau - įverčiai „labai dažnai“ ir „dažnai“ respondentų atsakymuose šiuo atveju sudarė atitinkamai 52,8%, kai, tuo tarpu, „retai“ ir „niekada“ – 47,2%). Laikiną nuosavybės teisės apribojimą siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą prokurorai taiko rečiausiai: įverčiai „retai“ ir „niekada“ šiuo atveju sudarė 72,7%, kai tuo tarpu „labai dažnai“ ir „dažnai“ – tik 27,3%. Paminėtina, kad tyrimo duomenys statistiškai reikšmingos priklausomybės (koreliacijos) tarp laikino nuosavybės teisės apribojimo pagrindų taikymo dažnumo bei respondentų darbo vietos (apygardos ar apylinkės prokuratūra) neparodė. Tas pats

⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341. 151 str. 1 d.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras, I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, T. 1. P. 379.

⁸¹ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 266.

pasakytina ir apie taikomų pagrindų dažnumo priklausomybę nuo respondentų tarnybos prokuratūroje stažo.

Atsižvelgiant į Lietuvos teisėje įtvirtintą, šio darbo 1.1. skyriuje aptartą sudėtinį nuosavybės teisės turinį (valdymas, naudojimas bei disponavimas), taip pat į LR BPK 152 str. 1 d. 8 p. numatytą reikalavimą nutarime laikinai apriboti nuosavybės teisę nurodyti laikino nuosavybės teisės apribojimo būdus, tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, kokios nuosavybės teisės sudėtinės dalys (ar visą nuosavybės teisę) praktikoje dažniausiai apribojamos. Šiuo atveju dažnumo įverčių skalė, siekiant tikslumo, buvo papildyta kategorija „visada“ ir anketoje atrodė sekančiai: „visada“, „labai dažnai“, „dažnai“, „retai“ bei „niekada“. Tyrimo šiuo klausimu rezultatai pateikiami lentelėje 2.

2 lentelė

Dažniausiai apribojamos nuosavybės teisės sudedamosios dalys					
	Visada (5)	Labai dažnai (4)	Dažnai (3)	Retai (2)	Niekada (1)
Valdymas	14,3%	14,3%	8,2%	44,9%	18,3%
Naudojimas	8,3%	10,4%	14,6%	43,8%	22,9%
Disponavimas	48,3%	27,6%	10,3%	12,1%	1,7%

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad dažniausiai, taikydami laikiną nuosavybės teisės apribojimą, tirtų prokuratūrų prokurorai apriboja teisę disponuoti turtu. Savo atsakymuose šį variantą, taikydami įverčius „visada“, „labai dažnai“ ir „dažnai“ pasirinko net 86,2% respondentų. Rečiau yra apribojamas valdymas, kurį pagal nurodytas įverčių skales pasirinko 36,8% respondentų, ir rečiausiai – naudojimas, kurio apribojimus taiko 33,3% respondentų.

Atsižvelgiant į LR BPK 152 str. 1 d. 8 p. numatytą reikalavimą nutarime laikinai apriboti nuosavybės teisę nurodyti laikino nuosavybės teisės apribojimo mastą, tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, koku mastu praktikoje prokurorai dažniausiai riboja nuosavybės teisę, bei kuo remdamiesi tą mastą nustato. Įgyvendinti šį uždavinį buvo siekiama analizuojant atsakymą į 3-įjį anketos klausimą, kuriuo respondentai buvo prašomi nurodyti, kokia apimtimi jie taiko laikiną nuosavybės teisės apribojimą. Gauti rezultatai parodė, kad 22,4% respondentų laikinai apriboja teisę į nuosavybę padarytos nusikalstama veika žalos ribose, 25,9% - ieškinyje nurodytos turtinės žalos ribose, 12,1% respondentų nurodė, kad apribojimo mastą nustato atsižvelgdami į padarytos turtinės ir neturtinės žalos dydį, 22,4% - vadovaujasi ieškinyje nurodytu turtinės ir neturtinės žalos dydžiu, 17,2% respondentų laikiną nuosavybės teisės apribojimą taiko visam įtariamajam arba už jo veiksmus materialiai atsakingo asmens (-ų) turtui. Šie duomenys rodo, kad respondentų tarpe nėra nusistovėjusi vieninga praktika, kuria vadovaujantis būtų nustatomas laikino nuosavybės teisės apribojimo mastas ir kiekvienas prokuroras, taikydamas laikiną nuosavybės teisės apribojimą, jo mastą nustato remdamasis vidiniu įsitikinimu. Probleminiu aspektu šiuo atveju įvardintina aplinkybė, kad tik pakankamai

nedidelė dalis respondentų, nustatydami laikino nuosavybės teisės apribojimo mastą, atsižvelgia į nusikalstama veika padarytą neturtinę žalą (atitinkamai 12,1% padarytą turtinės ir neturtinės žalos dydį, ir 22,4% - ieškinyje nurodytą turtinės ir neturtinės žalos dydį).

Laikinu nuosavybės teisės apribojimu siekiami tikslai dažniausiai gali būti pasiekiami tik tais atvejais, kai ši procesinė prievartos priemonė yra taikoma maksimaliai operatyviai. Atsižvelgiant į tai, įstatymų leidėjas numato, kad laikinas nuosavybės teisės apribojimas gali būti skiriamas ir tuo atveju, kai nutarimo priėmimo metu nėra žinoma asmens, kurio nuosavybės teisė laikinai apribojama, turto sudėtis bei buvimo vieta⁸². Numatydamas tokią galimybę, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas nustato pareigą prokurorui imtis visų priemonių asmens, kurio nuosavybės teisė laikinai apribojama, turto sudėčiai bei buvimo vietai nustatyti. Tai padarius, priimamas papildomas nutarimas. Apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti ir pastarosios baudžiamojo proceso įstatymo nuostatos taikymą praktikoje. Rezultatai parodė, kad atvejais, kai atsiradus pagrindui taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą nežinoma viso asmens, kurio nuosavybės teisė gali būti laikinai apribojama, turto sudėtis ir (arba) buvimo vieta, 63,8% respondentų laikiną nuosavybės teisės apribojimą taiko tik tam asmens turtui, kurio sudėtis ir buvimo vieta nutarimo priėmimo metu yra žinoma, 15,5% respondentų laikiną nuosavybės teisės apribojimą taiko visam įtariamajam ar už jo veiksmus materialiai atsakingo (-ų) asmenų turtui, jo neįvardindami, likusieji 20,7% respondentų nurodė, kad laikino nuosavybės teisės apribojimo netaiko, iki bus nustatyta turto sudėtis ir buvimo vieta. Pastarieji duomenys leidžia teigti, kad neretai prokurorai, taikydami laikiną nuosavybės teisės apribojimą yra linke „apsidrausti“, nuosavybės teisę apriboja turtui, kurio sudėtis ir buvimo vieta nutarimo priėmimo metu yra žinomi ir neskuba taikyti šios procesinės prievartos priemonės neapibrėžtam turtui, iki bus tiksliai nustatytas įtariamajam arba už jo veiksmus atsakingo (-ų) asmenų turtas ir jo buvimo vieta. Tokia situacija vertintina dvejopai: iš vienos pusės tokiu būdu užtikrinama asmens, kurio nuosavybės teisė laikinai apribojama bei, galimai, kitų asmenų teisės į nuosavybės neliečiamumą, iš kitos pusės – tokia praktika prieštarauja būtinumui taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą (idant pasiekti šia procesine prievartos priemone siekiamų tikslų), kaip galima operatyviau, ypač, kai tokią galimybę numato įstatymas.

Tampriai su prieš tai aptartu yra susijęs anketos klausimas, kuriuo siekta išsiaiškinti, kokių priemonių prokurorai imasi siekdami nustatyti turto, į kurį nuosavybės teisės gali būti laikinai apribotos, sudėtį bei jo buvimo vietą. Paaiškėjo, kad 58,6% respondentų paveda tai padaryti ikiteisminį tyrimą atliekančiam pareigūnui. Visais atvejais tai daro pats tik 1,7% respondentų (1 atsakymas), atvejais, kai pats atlikinėja ikiteisminį tyrimą – 17,2%. 37,9% respondentų nurodė, kad sprendimas šiuo klausimu dažniausiai priklauso nuo konkrečios bylos

⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341. 152 str. 4 d.

aplinkybių. Pastarieji rezultatai iš esmės atspindi dabartinę situaciją Lietuvos Respublikos prokuratūroje. Nepaisant to, kad baudžiamojo proceso kodeksas numato teisę prokurorui pačiam atlikti dalį ikiteisminio tyrimo veiksmų arba visą ikiteisminį tyrimą⁸³, praktikoje prokurorų atliekami ikiteisminiai tyrimai sudaro tik nedidelę bendro ikiteisminių tyrimų dalį. Be to, prokuratūros sistemoje prokurorams iki šiol nėra suteikiama galimybė lengvai prieiti prie pvz. registrų centro, bei kitų institucijų duomenų bazių, kurių duomenis būtų galima panaudoti nustatant turto, nuosavybės teisę į kurią gali būti apribojama, sudėtį bei buvimo vietą (tirtose prokuratūrose galimybę pasinaudoti šiais duomenimis turėjo tik skyrių vyriausieji prokurorai, kai tuo tarpu ikiteisminio tyrimo institucijose tokią galimybę turi bet kuris tyrėjas).

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis taip pat nustatyta, kad dažniausiai, nustatinėjant turto, nuosavybės teisės į kurią yra laikinai apribojamos, sudėtį ir buvimo vietą, tirtų prokuratūrų prokurorai naudojami VI „Registrų centras“ duomenimis (62,1%), bei kredito ir finansų, taip pat kitų įstaigų pateikiamais duomenimis (atitinkamai 50%). Liudytojų parodymus, kaip duomenis šioms aplinkybėms nustatyti, naudojantys nurodė 17,2% respondentų. Visus aukščiau nurodytus būdus – 37,9% respondentų. Šie duomenys rodo, kad prokurorai iš esmės naudojami visomis priemonėmis, leidžiančiomis efektyviai ir per maksimaliai trumpą laiką nustatyti turto, nuosavybės teisės į kurią gali būti laikinai apribojamos sudėtį bei buvimo vietą. Kiek rečiau naudojami duomenys, gauti liudytojų apklausų pagalba, tačiau tai yra objektyviai paaiškinama galimu tokių duomenų subjektyvumu bei dokumentų nepagrįstumu. Iš to seka, kad naudojant tokius duomenis, tam tikrais atvejais gali būti pažeidžiamos asmenų turtinės teisės atvejais, kai laikinas nuosavybės teisės apribojimas pritaikomas ne subjektams, numatytiems baudžiamojo proceso kodekse. Kita vertus, nereti tokie atvejai, kai turto, įgyto, tarkim, iš neteisėtai vykdomos veiklos, remiantis vien dokumentiniais įrodymais tiksliai identifikuoti negalima, kadangi jį slepiant, neretai net kelis kartus yra keičiama tokio turto teisinė padėtis. Teigtina, kad tokiais atvejais liudytojų parodymai gali būti svarbiu įrodymu nustatant tokį turtą, identifikuojant jo sudėtį bei buvimo vietą.

Procesinių prievartos priemonių baudžiamajame procese taikymas, kaip jau buvo aptarta aukščiau, visuomet yra susijęs su žmogaus teisių suvaržymu. Tokio suvaržymo teisėtumą iš esmės apsprendžia ne kas kita, o tikslų, kurių siekiama tokiais suvaržymais pozityvumas, lyginant jį su dėl tokių priemonių taikymo atsirandančiu negatyvumu (žmogaus teisių suvaržymu). Natūralu, kad aiškiausiai procesinių prievartos priemonių taikymo pagrįstumą iliustruoja atvejais, kai proceso metu yra pasiekiami tikslai, kurių buvo siekta taikant procesines prievartos priemones. Laikino nuosavybės teisės apribojimo atveju – kai turtas, nuosavybės teisės į kurią buvo laikinai apribotas, yra panaudojamas padarytai nusikalstama veika turtinei ir

⁸³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341. 170 str. 1 d.

neturtinei žalai atlyginti arba yra konfiskuojamas. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai ikiteisminis tyrimas, kurio metu buvo taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, neužbaigiamas apkaltinamuoju nuosprendžiu, o yra nutraukiamas, arba yra priimamas išteisinamasis nuosprendis. Tokiais atvejais visuomet iškyla taikytų baudžiamojo proceso eigoje procesinių prievartos priemonių ir konkrečiai – laikino nuosavybės teisės apribojimo teisėtumo, pagrįstumo bei proporcingumo, lyginant su šios priemonės taikymu pažeistomis žmogaus teisėmis, problema. Siekiant išsiaiškinti pastarosios problemos mastą, apklausa tai pat buvo siekiama išsiaiškinti, kiek dažnai prokurorų praktikoje pasitaiko atvejų, kai ikiteisminiai tyrimai, kuriuose buvo taikyta laikino nuosavybės teisės apribojimo procesinė prievartos priemonė, nepasiekia teismo ir yra nutraukiami. Pripažintina, kad apklausa nėra visiškai tinkamas metodas gauti statistikai patikimus duomenis šiuo klausimu, žymiai efektyvesnis metodas būtų nutrauktų ikiteisminių tyrimų statistinė analizė, tačiau konstatuoti tokios problemos buvimą (arba paneigti tokią galimybę) apklausos metodas laikytinas tinkamu.

Tyrimo metu 58,6% apklaustų respondentų išreiškė nuomonę, kad yra nutraukiama iki 5% ikiteisminių tyrimų, kuriuose buvo taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas. 10,3% išreiškė nuomonę, kad tokių tyrimų yra nuo 5% iki 10%. 5,2% teigė, kad jų praktikoje tokių tyrimų būna nuo 10% iki 20%. Paminėtina, kad nors anketoje toks atsakymo variantas nebuvo numatytas (kas vertintina kaip anketos trūkumas, neįtakojęs tyrimo rezultato), tačiau 25,9% respondentų nurodė, kad nutraukti ikiteisminių tyrimų, kuriuose buvo taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, jiems neteko. Pastarieji duomenys, nors ir negali būti laikomi statistiškai patikimi, leidžia daryti prielaidą, kad praktikoje pasitaiko pakankamai nemaža dalis atvejų, kada laikinas nuosavybės teisės apribojimas, atsižvelgiant į ikiteisminio tyrimo baigtį – nutraukimą, turi „padidintą tikimybę“ būti įvertintas kaip neatitinkantis proceso proporcingumo principo bei pažeidžiantis asmens teisę į nuosavybės neliečiamumą.

Apklausos metu taip pat siekta išsiaiškinti, kaip dažnai praktikoje prokurorams tenka kreiptis į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo. Kaip jau buvo minėta anksčiau, šios procesinės priemonės taikymo laikinumas yra viena iš žmogaus teisės į nuosavybės neliečiamumą garantas. Dabartinis baudžiamojo proceso kodeksas nenustato konkrečių terminų, per kuriuos ikiteisminis tyrimas turėtų būti užbaigtas, tačiau maksimaliai trumpo tyrimo reikalavimas yra įtvirtintas principinėmis nuostatomis, išdėstytomis LR BPK 1 str., 2 str., 176 str. Tirtų prokuratūrų vidaus teisės aktų analizė rodo, kad įgyvendinant LR BPK 2 str. ir 176 str. nuostatą per kuo trumpiausią laiką atlikti ikiteisminius tyrimus ir atskleisti nusikalstamas veikas, kai tyrimus organizuoja ir kontroliuoja, arba atlieka Klaipėdos apygardos bei apylinkės prokuratūrų prokurorai, buvo priimta eilė normų, kurių pagrindinis tikslas – padidinti ikiteisminių tyrimų kontrolės efektyvumą, siekiant maksimalios jų spartos. Taip

Klaipėdos apygardos vyriausiasis prokuroras 2007-10-29 priėmė įsakymą Nr. V-18 „Dėl ikiteisminių tyrimų terminų kontrolės pagerinimo“, o 2007-11-09 kartu su Klaipėdos m. VPK viršininku priėmė įsakymą Nr. V-21 / 30-V-379 „Pagerinti ikiteisminio tyrimo organizavimą, atlikimą ir kontrolę“, dėl Lietuvos Respublikos BPK 1, 2 ir 176 str. nuostatų – greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas, įgyvendinimo. 2007-12-10 įsakymu Nr. V-40, Klaipėdos m. apylinkės prokuratūros vyriausiasis prokuroras, patvirtino nurodymą „Dėl ikiteisminių tyrimų organizavimo ir vadovavimo jiems, ikiteisminių tyrimų atlikimo terminų ir prokurorinės kontrolės gerinimo“. Šie nurodymai reikalauja paprastai užbaigti ikiteisminį tyrimą per 2 mėnesius arba per trumpesnę, prokuroro nustatytą terminą. Šito nepadarius, priežastims nustatyti, medžiaga pirmiausiai pristatoma ikiteisminio tyrimo įstaigos padalinio vadovui, po to – ikiteisminį tyrimą organizuojančiam ir jį kontroliuojančiam prokurorui, kuris įvertina pareigūno veiksmus dėl laiku nebaigto ikiteisminio tyrimo ir nustato terminą, iki kada ikiteisminis tyrimas turi būti užbaigtas. Jeigu ikiteisminis tyrimas nebaigiamas per 4 mėnesius nuo pirmosios įtariamojo apklausos, reikalaujami rašytiniai ikiteisminio tyrimo pareigūnų paaiškinimai. Dalyvaujant tyrėjui, ikiteisminio tyrimo įstaigos padalinio vadovui, tyrimą kontroliuojančiam prokurorui ir skyriaus vyriausiajam prokurorui, tokio ikiteisminio tyrimo eiga apsvarstoma pas miesto apylinkės vyriausiąjį prokurorą (jo pavaduotoją). Jeigu ikiteisminis tyrimas nebaigiamas per 6 mėnesius nuo pirmosios įtariamojo apklausos, dalyvaujant tyrėjui, ikiteisminio tyrimo įstaigos padalinio vadovui, tyrimą kontroliuojančiam prokurorui ir skyriaus vyriausiajam prokurorui, tokio užsitęsusio ikiteisminio tyrimo eiga apsvarstoma pas miesto apylinkės vyriausiąjį prokurorą, išanalizuojant priežastis, reikalui esant – priimant sprendimą dėl kaltų pareigūnų patraukimo drausminėn atsakomybėn. Iš to sektų, kad baudžiamojo proceso įstatymo numatyta galimybė teismui pratęsti ilgiau kaip 6 mėnesius trunkantį prokuroro nutarimu laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą, praktikoje turėtų būti naudojamasi pakankamai retai. Tai įvertinti ir buvo paprašyti respondentai. Gauti rezultatai parodė, kad 1-ą kartą į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo teko kreiptis 74,1% respondentų. Iš jų 62,8% respondentų pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą 1 kartą į teismą kreipėsi iki 5% laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo atvejų, 16,3% - nuo 5% iki 10% atvejų, 6,9% - nuo 10% iki 20% atvejų, 9,3% - nuo 20% iki 30% atvejų bei 4,7% daugiau nei 30% atvejų. Tęsiant atsakymų į šį anketos klausimą analizę, nustatyta, kad 2-ą kartą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo teko kreiptis tik 27,8% apklausoje dalyvavusių respondentų. Iš jų 68,8% respondentų pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą 2-ą kartą į teismą kreipėsi iki 5% jiems tekusių laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo atvejų, 12,5% – nuo 5% iki 10% atvejų, 12,5% - nuo 10% iki 20% laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo atvejų, 6,2% - daugiau nei 30% atvejų. Apklauskos metu gauti duomenys leidžia daryti

preliminarią išvadą, kad baudžiamojo proceso įstatymo nustatyti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminai yra pakankami šios procesinės priemonės panaudojimu siekiamiems tikslams pasiekti. Tai rodo žymus skirtumas tarp respondentų, kurie į teismą dėl termino pratęsimo kreipiasi 1 kartą ir respondentų, kurie į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo kreipiasi pakartotinai, skaičių.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas nenustato, prieš kiek laiko iki laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pasibaigimo prokuroras turėtų pateikti prašymą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo ir bylą teismui. Vadovaujantis bendrais terminų skaičiavimo baudžiamojoje teisėje principais sektų, kad terminas nebūtų pažeistas ir atveju, jei prokuroras tokį prašymą pateiktų paskutinę termino dieną, tačiau akivaizdu, kad praktikoje tai sukeltų sunkumų, kadangi teismas termino pratęsimo klausimą nagrinėja posėdyje, o suorganizuoti tokį posėdį reikia laiko. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras nurodo, kad toks prokuroro prašymas turėtų būti pateikiamas ne mažiau, kaip likus vienai savaitei iki termino pasibaigimo, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas nuspręstų ar pratęsti terminą iki anksčiau nustatyto termino pasibaigimo.⁸⁴ Atsižvelgiant į tai, apklausos metu buvo pabandyta išsiaiškinti, prieš kiek laiko iki laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pasibaigimo, tirtų prokuratūrų prokurorai pateikia prašymą pratęsti terminą teismui. Rezultatų analizė parodė, kad 60,2% respondentų, kuriems teko kreiptis į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo, pasirinko intervalą nuo 7 iki 10 dienų. 30,1% - nuo 5 iki 10 dienų, 9,7% respondentų pasirinko kitus terminų intervalus, tarp kurių – „nuo 3 iki 7 dienų“, „prieš 3 dienas“, „nuo 2 iki 10 dienų“. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad ne visais atvejais prokurorai savalaikiai kreipiasi į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo, kas galimai sukelia sunkumų teismui organizuojant posėdį bei gali sąlygoti asmenų, kurių nuosavybės teisės laikinai apribotos teisių pažeidimą.

Baudžiamojo proceso įstatymas neaptaria atvejo, kaip turėtų elgtis prokuroras tuo atveju, kai dėl vienokių ar kitokių priežasčių, terminas kreiptis į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo buvo praleistas. Siekiant tai išsiaiškinti, apklausos metu respondentai buvo paprašyti atsakyti, kokių procesinių veiksmų jie imasi tokiais atvejais. Nustatyta, kad 48,3% respondentų su tokia procesine problema nėra susidūrę. Likusieji respondentai pasiskirstė sekančiai: 50% respondentų nurodė, kad tokiu atveju kreipėsi į teismą su prašymu laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą pratęsti, neatsižvelgiant į tai, kad prašymo padavimo teismui metu apribojimo terminas jau buvo pasibaigęs. 40% respondentų nurodė, kad tais atvejais jie kreipėsi su prašymu į teismą laikiną nuosavybės teisės apribojimą paskirti iš naujo. 10% su tokia situacija

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras, I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. T. 1. P. 587.

susidūrusių respondentų nurodė, kad susiklosčius tokioms aplinkybėms, jie paskirtą laikiną nuosavybės teisės apribojimą panaikino nutarimu. Siekiant detaliau išanalizuoti pastarąją situaciją, buvo atliktas papildomas tyrimas, kurio metu surinkti ir išanalizuoti Klaipėdos apygardos ir Klaipėdos miesto apylinkės teismų sprendimai dėl prokurorų prašymų pratęsti laikiną nuosavybės teisių apribojimą, pateiktų po to kai laikino nuosavybės teisės apribojimo terminas jau buvo pasibaigęs. Viso buvo nustatyti 5 atvejai, kurių metu teismai sprendė klausimus dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo. 3 sprendimai buvo priimti Klaipėdos miesto apylinkės teisme ir 2 - Klaipėdos apygardos teisme. Priimtų sprendimų analizė rodo nevienodą teismų praktiką, sprendžiant situacijas, kai prokuroro prašymas pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą buvo paduotas pasibaigus laikino nuosavybės teisės apribojimo terminui. Taip Klaipėdos m. apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas ikiteisminio tyrimo medžiagoje Nr. 30-1-00754-06, prokuroro prašymo pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, paduotą pasibaigus šios procesinės prievartos priemonės galiojimo terminui, netenkino. Savo sprendimą teisėjas motyvavo tuo, kad procesinių terminų laikymasis yra būtina sąlyga proceso veiksmų efektyvumui. Skiriant laikiną nuosavybės teisės apribojimą yra suvaržomos asmens konstitucinės teisės, todėl ši procesinės prievartos priemonė taikoma griežtai laikantis įstatymo reikalavimų. Pasibaigus terminui, kuriam buvo paskirtas laikinas nuosavybės teisės apribojimas ir nepratęsus jos termino, baigiasi jos galiojimas, t.y. išnyksta teisių apribojimai ir suvaržymai, o pasibaigus terminui, kuriam buvo paskirta procesinė prievartos priemonė, jos pratęsti nebegalima, kadangi procesinės prievartos priemonės galiojimo laikas yra pasibaigęs.⁸⁵ Analizės metu nustatyta, kad ne visais atvejais, netgi tas pats teisėjas (!) susiklosčius analogiškai situacijai priima tokį patį sprendimą. Taip 2008 m. sausio 4 d. nutartimi ikiteisminio tyrimo Nr. 05-1-2006-07 medžiagoje, Klaipėdos m. apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas prokuroro prašymą pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, paduotą pasibaigus laikino nuosavybės teisės apribojimo terminui, tenkino iš dalies ir laikinai apribojo nuosavybės teises, nustatydamas 3 mėnesių terminą. Savo sprendimą teisėjas motyvavo bendraisiais baudžiamojo proceso principais, kuriais remiantis padarė išvadą, kad proceso dalyvis, galintis pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, gali jį ir paskirti, t.y. ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi gali ne tik pratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą, bet ir paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą.⁸⁶ Vadovaujantis analogiškais motyvais laikinas nuosavybės teisės apribojimas buvo iš naujo paskirtas ir ikiteisminio tyrimo

⁸⁵ 2007-07-31 Klaipėdos m. apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis ikiteisminio tyrimo medžiagoje Nr. 30-1-00754-06 (Priedas Nr. 2);

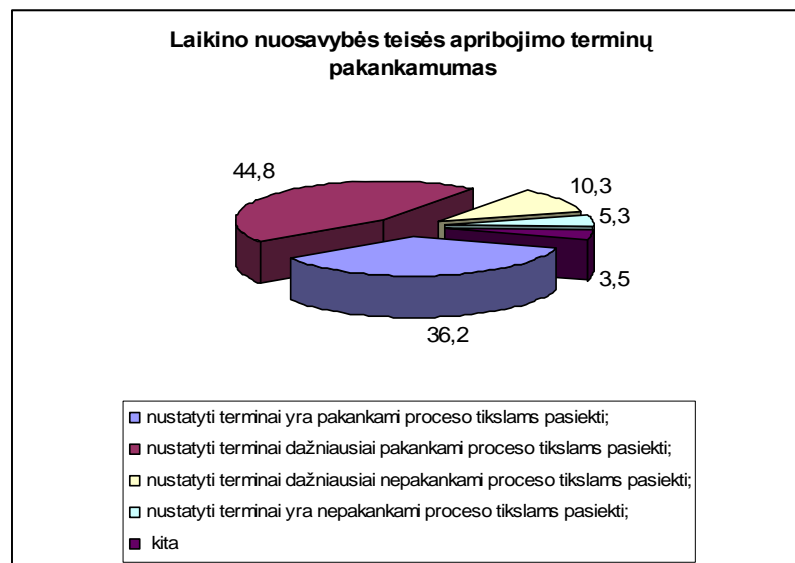
⁸⁶ 2008-01-04 Klaipėdos m. apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis ikiteisminio tyrimo medžiagoje Nr. 05-1-2006-07 (Priedas Nr. 6);

Nr. 33-1-00774-06 medžiagoje.⁸⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad abiem aptartais atvejais, prokurorai pateikę prašymus teismui pavėluotai, prašė terminus pratęsti, tuo tarpu teismas savo iniciatyva išsprendė ne laikino nuosavybės teisės apribojimo, praleidus terminą, pratęsimo klausimą, o naujo laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimą, t.y. išėjo už prokuroro prašymo nustatytų klausimo nagrinėjimo ribų. Analizės metu paaiškėjo, kad susiklosčius aplinkybėms, kai laikinas nuosavybės teisės apribojimo terminas pasibaigia, o prokuroras nesuskumba savalaikiai kreiptis į teismą jį pratęsti, yra sprendžiami ir kitokiu būdu. Taip ikiteisminio tyrimo Nr. 68-1-0379-05 medžiagoje, Klaipėdos apygardos teismas panaikino prokuroro nutarimu, praleidus terminą pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, iš naujo paskirtą laikiną nuosavybės teisės apribojimą. Prokuroras kreipėsi į apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėją su prašymu iš naujo paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, o apylinkės teismas vėlgi vadovaudamasis „bendraisiais baudžiamojo proceso principais“ šį prokuroro prašymą tenkino ir laikiną nuosavybės teisės apribojimą paskyrė.⁸⁸ Pateikti pavyzdžiai rodo, kad teismai nevienodai sprendžia klausimą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo atvejais, kai prašymas pratęsti šį terminą yra pateikiamas pavėluotai. Vienodos teismų praktikos nebuvimas, tokiais atvejais sąlygoja teisinio neaiškumo atsiradimą, kuris savo ruožtu gali tapti konstitucinės žmogaus teisės į nuosavybės neliečiamumą bei sąžiningo ir nešališko baudžiamojo proceso principo pažeidimu.

Analizuojant laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminų problemą, apklausos metu buvo siekta išsiaiškinti ir respondentų nuomonę apie tai, ar baudžiamojo proceso įstatyme nustatyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminai yra pakankami šios procesinės prievartos priemonės taikymu siekiamiems tikslams pasiekti. Atsakydami į pastarąjį klausimą 36,2% respondentų teigė maną, kad baudžiamojo proceso įstatymo nustatyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminai yra pakankami šios procesinės prievartos priemonės taikymu siekiamiems tikslams pasiekti. 44,8% respondentų pareiškė, kad šie terminai yra dažniausiai pakankami, 10,3% respondentų nurodė, kad nustatyti terminai yra dažniausiai nepakankami tikslams pasiekti, o 5,3% respondentų teigė, kad įstatymo nustatyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminai šios procesinės prievartos priemonės taikymu siekiamiems tikslams pasiekti yra nepakankami. 3,4% respondentų išsakė anketoje pateiktuose atsakymuose nenurodytą nuomonės variantą, teigdami, kad tai priklauso nuo konkrečios bylos sudėtingumo (žr. 4 paveikslą).

⁸⁷ 2007-11-26 Klaipėdos m. apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis ikiteisminio tyrimo medžiagoje Nr. 33-1-00774-06 (Priedas Nr. 5);

⁸⁸ 2007-11-21 Klaipėdos m. apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis ikiteisminio tyrimo medžiagoje Nr. 68-1-0379-05 (Priedas Nr. 3);

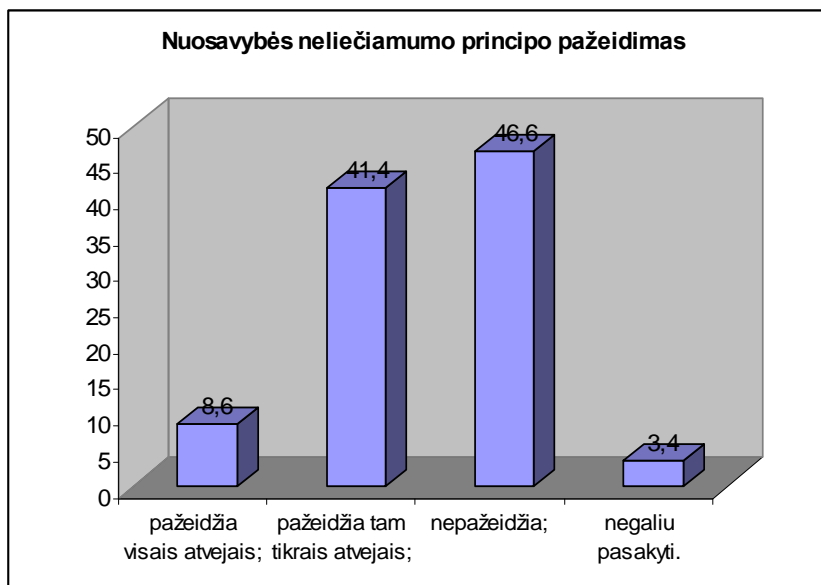

Svarbi laikino nuosavybės teisės apribojimo teisėtumo ir tuo pačiu LR Konstitucijos numatytos nuosavybės neliečiamumo teisės įgyvendinimo garantija yra savalaikis nuosavybės teisės laikino apribojimo, kaip procesinės prievartos priemonės, panaikinimas. LR BPK 151 str. 8 d. nustato, kad laikinas nuosavybės teisės apribojimas panaikinamas prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi, jeigu ši priemonė tampa nebereikalinga. Siekiant išsiaiškinti šios normos taikymo praktiką, respondentai buvo paprašyti atsakyti į klausimą, kada jie priima sprendimą panaikinti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, jei pagrindai jį taikyti išnyko. 73,1% respondentų nurodė, kad tai padaro nedelsiant, paaiškėjus aplinkybei, kad pagrindas taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą išnyko, 8,6% respondentų nurodė, kad tokį sprendimą priima asmeniui, kurio nuosavybės teisės buvo laikinai apribotos, pateikus prašymą, 16,7% respondentų nurodė, kad laikinojo nuosavybės teisės apribojimo taikymo klausimą jie išsprendžia priimdami galutinį procesinį sprendimą byloje, 1 respondentas (1,6%) nurodė, kad praktikoje taiko visus 3 išvardintus variantus, nes tai priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių.

Atsižvelgiant į tai, kad prokuratūros sistemoje dirbantys asmenys yra profesionalūs teisininkai, galintys kvalifikuotai vertinti vienos ar kitos normos santykį su žmogaus teisės užtikrinančiomis teisės normomis, apklausos tyrimu buvo pabandyta išsiaiškinti ir jų nuomonę apie tai, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso reglamentuotas laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimas bei termino pratęsimas nepažeidžia įstatymu garantuojamą nuosavybės teisės neliečiamumo principą. Rezultatai parodė, kad 8,6% respondentų mano, kad tokios procesinės prievartos priemonės taikymas asmens turto neliečiamumo principą pažeidžia visais atvejais, 41,4% respondentų nuomone, šios procesinės prievartos priemonės paskyrimo ir pratęsimo tvarka įstatymų garantuojamą asmens nuosavybės neliečiamumo principą pažeidžia tik tam tikrais atvejais, 46,6% respondentų teigimu, tokia

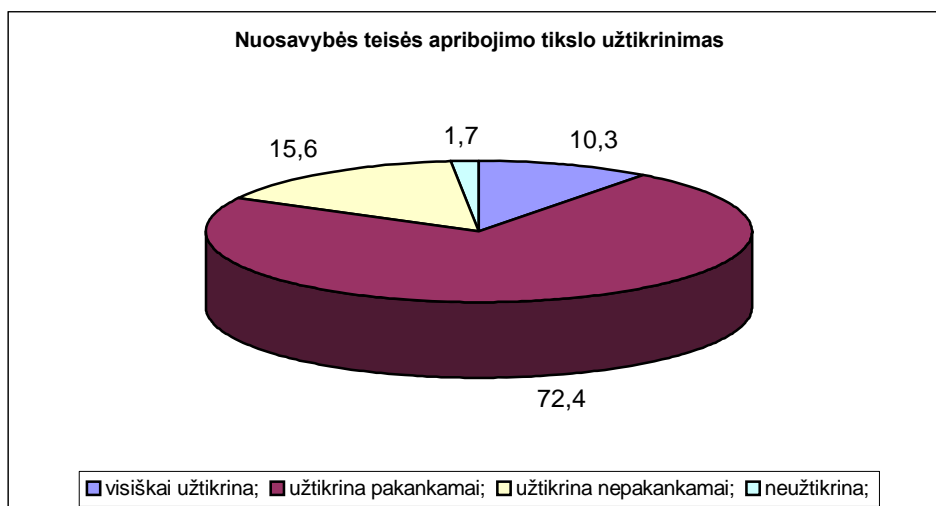
nustatyta tvarka asmens nuosavybės neliečiamumo principo nepažeidžia, likusieji 3,4% respondentų atsakyti į šitą klausimą negalėjo (žr. 5 paveikslą).

5 paveikslas

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytą ir teisės teorijoje plačiai aptariamą nuostatą, kad procesinėmis prievartos priemonėmis visais atvejais yra daromas negatyvus poveikis žmogaus teisėms bei laisvėms, o tokių poveikio priemonių taikymas visų pirma dažniausiai yra sąlygotas siekimo apsaugoti „didesnį asmens bei visuomenės teisinį gėrį“, tyrimo metu taip pat buvo siekiama nustatyti respondentų nuomonę dėl to, ar laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimo ir termino pratęsimo tvarka leidžia pasiekti (užtikrinti) šios procesinės prievartos priemonės taikymu siekiamų tikslų – užtikrinti nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą bei užtikrinti galimą turto konfiskavimą. Rezultatų analizė parodė, kad 10,3% respondentų mano, kad šios procesinės priemonės paskyrimo bei termino pratęsimo tvarka visiškai užtikrina jos taikymu siekiamus tikslus. 72,4% respondentų pareiškė kiek nuosaikesnę nuomonę, teigdami, kad siekiami šios procesinės prievartos priemonės taikymu tikslai yra užtikrinami pakankamai. 15,6% respondentų nuomone, laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimo ir termino pratęsimo tvarka šios procesinės prievartos priemonės taikymu siekiamus tikslus užtikrina nepakankamai ir galiausiai tik 1 respondentas (1,7%) pareiškė nuomonę, kad tokie tikslai galiojančia analizuojamos procesinės prievartos priemonės paskyrimo ir termino pratęsimo tvarka užtikrinami nėra (žr. 6 paveikslą).

Apibendrinant šiuos rezultatus, darytina išvada, kad dabartinio baudžiamojo proceso kodekso normos, reglamentuojančios laikiną nuosavybės teisės apribojimo paskyrimą bei apribojimo termino pratęsimo tvarką leidžia užtikrinti, kad būtų pasiekti šios procesinės prievartos priemonės taikymu siekiami tikslai.

Paskutinis klausimas, į kurį buvo bandyta atsakyti tyrimo metu, susijęs su laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo apskundimo tvarka. Iš esmės tyrimui įdomus tik laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimas ir tai, kaip dabartinę tvarką vertina respondentai, kadangi, kaip jau buvo minėta, iki 2007 m. birželio 28 d. įstatymo pakeitimo⁸⁹, prokuroro skundas dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino nepratęsimo galėjo būti skundžiamas baudžiamojo proceso kodekso 65 str. nustatyta tvarka, t.y. skundą paduodant ne aukštesnės instancijos teismui, o to apylinkės teismo, kuriame dirba ikiteisminio tyrimo teisėjas, pirmininkui. Tokia ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimų apskundimo tvarka iš vienos pusės užtikrindavo įstatymo leidėjo siektą operatyvumo principo įgyvendinimą (negaištant laiko skundo ir jo nagrinėjimui reikalingos medžiagos siuntinėjimui aukštesnės instancijos teismui), iš kitos pusės – kėlė pagrįstas abejones dėl tokių sprendimų objektyvumo ir nešališkumo jau vien dėl to, kad skundas paduotas dėl pirmininko vadovaujamo teismo teisėjo veiksmų ir sprendimų. Siekiant išspręsti pastarąją dilemą, komentuota proceso įstatymo norma buvo pakeista, nustatant, kad skundai dėl apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimo nepratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo, nagrinėjami baudžiamojo proceso kodekso X dalyje nustatyta tvarka. Taigi termino nepratęsimo apskundimo tvarka pasikeitė iš esmės, tuo tarpu nuosavybės teisės laikino apribojimo paskyrimo apskundimo tvarka išliko nepakitusi – prokuroro nutarimas skundžiamas apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjui, o pastarojo nutartis – aukštesniajam teismui, kurio sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas. Išanalizavus apklausos metu gautus duomenis paaiškėjo, kad absoliuti dauguma apklaustų respondentų mano, kad dabartinė termino

⁸⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41(1), 77(2), 80(1), 374(1), 374(2), 412(1) straipsniais ir kodekso priedo papildymo // Valstybės žinios. 2007, Nr. 81-3312.

nepratęsimo apskundimo tvarka yra efektyvesnė. Tokią nuomonę pareiškė 84,5% respondentų. 10,3% respondentų mano, jog efektyvesnė buvo anksčiau galiojusi termino nepratęsimo apskundimo tvarka. 5,2% apklaustųjų nuomonės (atsakymo variantas „kita“) išdėstytos sekančiai: anksčiau galiojusi tvarka buvo spartesnė, dabartinė – objektyvesnė”, bei „abi apskundimo tvarkos efektyvios”. Atžvelgiant į tai, kad tyrimo metu vertinant atsakymus į šį klausimą nebuvo nustatyta statistiškai reikšminga pasirinktų atsakymų priklausomybė nei nuo respondentų tarnybos vietos (apylinkės ar apygardos prokuratūra), nei nuo darbo prokuratūroje stažo, daroma išvada, kad dabartiniu metu galiojanti laikino nuosavybės teisės apribojimo termino nepratęsimo tvarka yra efektyvesnė bei leidžianti geriau užtikrinti priimamų teisme procesinių sprendimų objektyvumo bei nešališkumo principus.

3.3. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikoje problemos

Nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje netaikant prievartos dažniausiai yra neįmanoma. Tiriant ir nagrinėjant bylas, neretai yra būtina imtis žmogaus teises, tame tarpe ir nuosavybės teises, varžančių veiksmų. Šių teisių suvaržymas vertintinas kaip mažesnė blogybė, siekiant visuomenei svarbių tikslų – atskleisti visuomenei pavojingas veikas ir nubausti jas padariusius asmenis. Valstybė privalo užtikrinti realų ir veiksmingą nuosavybės neliečiamumo teisinį režimą, o įtariamųjų (kaltinamųjų) nuosavybės teisių apribojimas yra svarbi nukentėjusiųjų ir civilinių ieškovų teisių apsaugos ir gynimo sąlyga, todėl įstatymų leidėjas privalo užtikrinti, kad žmogaus nuosavybės teisės suvaržymas būtų galimas tik tais atvejais, kai jo netaikant, nebūtų galima pasiekti baudžiamojo proceso tikslų, griežtai nustatant tokių priemonių panaudojimo procesinius tikslus, pagrindus bei tvarką. Darbe atlikto sociologinio tyrimo pagalba buvo siekta išsiaiškinti problemas, iškylančias taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą praktikoje. Susisteminius ir apibendrinus tyrimo duomenis, galima išskirti tokias laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikoje problemas:

Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo tikslai. Baudžiamojo proceso įstatyme yra nustatytas išsamus sąrašas pagrindų, sekančių iš procesinių tikslų, kurių siekiama taikant vienas ar kitas procesinės prievartos priemones, kuriais remdamasi valstybė gali riboti žmogaus teisę į nuosavybės neliečiamumą. Įstatymas taip pat numato tokio ribojimo formas, tvarką bei teisėtumo garantijas. Išanalizavus anketinės apklausos duomenis paaiškėjo, kad prokurorai, taikydami laikiną nuosavybės teisės apribojimą, neretai šios procesinės prievartos priemonės neindividualizuoja, o ją dažniausiai taiko tik vienam įstatymo numatytam tikslui pasiekti – užtikrinti pareikštą byloje civilinį ieškinį. Tokią išvadą daryti leidžia tyrimo metu nustatyta aplinkybė, kad laikinas nuosavybės teisės apribojimas, siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą taikomas palyginti retai. Tas pats pasakytina ir apie galimą, tačiau dar nepareikštą

civilinį ieškinį, kurį, kaip buvo aptarta darbe, baudžiamojo proceso kodekso normos taip pat leidžia siekti užtikrinti taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą.

Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymas nesant pakankamo pagrindo. Apklaustos metu nustatyta, kad praktikoje, nors ir nedažnai, tačiau pasitaiko atveju, kai ikiteisminis tyrimas, kurio metu buvo taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, yra nutraukiamas. Asmens nuosavybės teisės neliečiamumo apsaugos prasme, mažesnių problemų kelia atvejai, kai ikiteisminis tyrimas nutraukiamas nesurinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę, įtariamajam mirus ir pan. Didesnį susirūpinimą kelia atvejai, kai ikiteisminis tyrimas nutraukiamas LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. pagrindu, t.y. nenustačius, kad buvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Tokiais atvejais neretai gali paaiškėti, kad asmeniui nuosavybės teisė ikiteisminio tyrimo metu buvo apribota be pagrindo. Siekiant išvengti tokių situacijų, didelis dėmesys turėtų būti skiriamas procesinės prievartos priemonės pagrindu individualizavimui ir pagrindimui, t.y. duomenų dėl nusikalstamos veikos buvimo ir dėl asmens kaltumo nusikalstamos veikos padarymu, nustatymui ir pakankamumo įvertinimui. Tokia situacija galima ir atvejais, kai laikinas nuosavybės teisės apribojimas yra taikomas galimam civiliniam ieškiniui užtikrinti, tačiau civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje taip ir nepareiškiamas, t.y. taip ir nepasiekiamas procesinės prievartos priemonės taikymu siektas tikslas.

Laikino nuosavybės teisės apribojimo apimtis. Civilinis ieškinys – ikiteisminio tyrimo metu arba bylos nagrinėjimo teisme metu pareiškiamas ir išsprendžiamas dėl nusikalstamos veikos turėjusio žalos asmens reikalavimas atlyginti patirtą dėl nusikalstamos veikos žalą. Tokios žalos dydis dažniausiai yra išreikštas konkrečia pinigų suma ir dažniausiai yra žinomas. Atsižvelgiant į tai, ikiteisminio tyrimo metu laikiną nuosavybės teisės apribojimą, kai siekiama užtikrinti civilinį ieškinį, tikslingiausia taikyti pareikšto ar galimo pareikšti civilinio ieškinio dydžio ribose ir vengti atveju, kai laikinas nuosavybės teisės apribojimas taikomas žymiai pareikštą ar galimą pareikšti ieškinį viršijančia apimtimi. Kitas probleminis aspektas - palyginti nedažnas prokurorų siekimas taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą užtikrinti ne tik padarytos turtinės, bet ir neturtinės žalos atlyginimą bei atsižvelgti į pastarosios galimą dydį taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą. LR civiliniame kodekse įtvirtinta, jog neturtinės žalos dydį nustato tik teismas, tačiau akivaizdu, kad ir ikiteisminio tyrimo metu, pareigūnams, taikantiems laikiną nuosavybės teisės apribojimą, būtina įvertinti neturtinės žalos dydį ir šio dydžio apimtimi taikyti minėtą procesinės prievartos priemonę. Kad išvengti galimo tokiomis atvejais „pervertinimo“ ir „nepakankamo įvertinimo“, tikslinga laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo apimtį imperatyviai įtvirtinti įstatyme, nustatant kriterijus, kuriais vadovaujantis būtų nustatoma turto, kuriam taikytinas laikinas nuosavybės teisės apribojimas,

apimtis.

Kreipimasis į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nors ir nedažnai, tačiau pasitaiko atveju, kai prokurorai į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo kreipiasi likus per trumpam laiko tarpui iki šios prievartos priemonės termino pasibaigimo, kas sukelia teismams sunkumų organizuojant posėdį bei apsunkina galimybę priimti sprendimą iki šis terminas pasibaigs. Siekiant išvengti tokių nesusipratimų, galima baudžiamojo proceso įstatyme nustatyti konkretų terminą iki laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pasibaigimo, kada prokuroras privalo kreiptis į teismą su prašymu šį terminą pratęsti.

Laikino nuosavybės teisės apribojimo panaikinimas, išnykus aplinkybėms, dėl kurių jis buvo taikomas. Tai dar viena problema, kurią sąlygoja nepakankamai aiški įstatymo nuostata. LR baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinta, kad laikinas nuosavybės teisės apribojimas panaikinamas, jeigu jis tampa nebereikalingas. Kaip jau ne kartą minėta, laikinas nuosavybės teisės apribojimas susijęs su viena iš asmens konstitucinių teisių - teise į nuosavybės neliečiamumą, todėl šio veiksmo taikymas turėtų būti įstatyme išsamiai reglamentuotas, numatant procese dalyvaujančių asmenų teisių užtikrinimo garantijas. Iš tokios formuluotės seka išvada, kad įstatymas turi garantuoti taip pat ir įtariamojo, kurio atžvilgiu taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, teisių užtikrinimą. Todėl būtina, kad išnykus aplinkybėms, dėl kurių buvo taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, ši procesinė prievartos priemonė turėtų būti panaikinama nedelsiant. Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad prokurorai laikosi skirtingos laikino nuosavybės teisės apribojimo panaikinimo, išnykus aplinkybėms, dėl kurių jis buvo taikomas, praktikos. Praktikoje pasitaiko atveju, kai pareigūnai net ir išnykus aplinkybėms, dėl kurių buvo taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, šios priemonės panaikinimo klausimo spręsti neskuba: laukia iki bus gautas suinteresuoto asmens prašymas arba bus priimtas galutinis procesinis sprendimas byloje. Kadangi teisė į nuosavybės neliečiamumą yra viena pagrindinių asmens teisių, kurią gina tiek nacionaliniai įstatymai, tiek tarptautiniai teisės aktai, būtina užtikrinti, kad išnykus aplinkybėms ar pagrindams, dėl kurių yra varžomos asmens teisės ir laisvės, tokie suvaržymai turėtų būti panaikinti nedelsiant. Atsižvelgiant į tai siūlytina įstatyme imperatyviai įtvirtinti tokią nuostata, nepaliekant pareigūnams, taikantiems minėtą procesinės prievartos priemonę, teisės patiems spręsti ir vertinti, kada laikinas nuosavybės teisės apribojimas tampa nebereikalingu ir jį būtina panaikinti.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad teismai nevienodai sprendžia klausimą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo atvejais, kai prašymas pratęsti šį terminą yra pateikiamas pavėluotai. Vienais atvejais tokie prokuroro pateikti prašymai yra atmetami, kitais atvejais, išnagrinėjami peržengiant prokuroro prašyme nustatytas nagrinėjimo ribas ir priimant

sprendimą ne pratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą, bet paskirti naują. Vienodos teismų praktikos nebuvimas, tokiais atvejais visuomet sąlygoja teisinio neaiškumo atsiradimą, kuris savo ruožtu gali tapti konstitucinės žmogaus teisės į nuosavybės neliečiamumą bei sąžiningo ir nešališko baudžiamojo proceso principo pažeidimu. Siekiant išvengti tokių situacijų, baudžiamojo proceso įstatyme tikslinga numatyti normas, reglamentuojančias atvejus, kai prašymas teismui pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimą yra pateikiamas pavėluotai (t.y. pasibaigus laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminui) ir tokių atvejų sprendimo būdus.

PABAIGA

Baigiamasis magistro darbas Laikinas nuosavybės teisės apribojimas baudžiamojo proceso teisėje. Darbas išdėstytas trijuose skyriuose bei juos sudarančiuose 10 poskyrių.

Patektu darbu norėta išanalizuoti laikino nuosavybės teisės apribojimo reglamentavimą Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso teisėje, nuosavybės teisės ribojimo procedūros ypatumus ir problemas, taip pat nustatyti, kokia apimtimi ir tvarka gali būti taikomi ir yra taikomi praktikoje nuosavybės teisės apribojimai bei suvaržymai. Siekiant pastarojo tikslo darbe buvo aptarta nuosavybės teisės sampratos turinys ir jo kaita civilinėje bei baudžiamojoje teisėje, baudžiamojo proceso prievartos priemonių bei laikino nuosavybės teisės apribojimo, kaip baudžiamojo proceso prievartos priemonės, samprata ir santykis, šios procesinės prievartos priemonės taikymo reglamentavimas Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. Darbe taip pat išanalizuota laikino nuosavybės teisės apribojimo, vykdant baudžiamąjį persekiojimą, taikymo procedūra, detaliam aptariant taikomų suvaržymų tikslus, apimtį, tvarką, bei šios priemonės taikymo procesinę kontrolę. Apibendrinant darbo metu išanalizuotus teorinius, bei praktinio tyrimo pagalba gautus duomenis buvo apibrėžtos laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo teorinės ir praktinės problemos, pateikti galimi laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikoje problemų sprendimo būdai.

Darbe pasirinkti tyrimo metodai - literatūros šaltinių ir teisės norminių aktų analizė, lyginamoji analizė, sociologinis tyrimas (forma – anketinė apklausa), duomenų sisteminimas bei apibendrinimas, matematinė ir aprašomoji statistikos vertintini kaip pakankami ir adekvatūs, kadangi leido įgyvendinti visus darbe išsikeltus uždavinius ir pasiekti darbo tikslą.

Apibendrinus darbo metu gautus duomenis *hipotezė*, jog neišsamus, netikslus laikino nuosavybės teisės apribojimo baudžiamojo proceso teisėje reglamentavimas, sąlygoja mažesnę šios priemonės efektyvumą bei žmogaus teisių nuosavybės apsaugos srityje pažeidimus, buvo patvirtinta.

Darbo privalumai:

1. Darbo temos bei analizuotos problemos naujumas, aktualumas, palyginti nedidelis iširtumas ir pastarųjų požymių sąlygotas tyrimo bei analizės savalaikiškumas.

2. Taikytų darbe tyrimo metodų įvairovė. Pasirinkti skirtingi mokslinio tyrimo metodai leido užtikrinti skirtingų analizei būtinų duomenų gavimą, jų tinkamą apdorojimą bei apibendrinimą, taip pat pavaizdavimą. Tai leido užtikrinti didesnę gautų duomenų patikimumą, maksimaliai efektyviai įgyvendinti išsikeltus uždavinius bei padaryti pagrįstas tyrimo duomenimis išvadas.

3. Taikyta atrankinės respondentų visumos dydžio nustatymo metodika, leidusi suformuoti atrankinę visumą maksimaliai atitinkančią generalinę bei pagrįstai teigti, kad tyrimo metu gauti rezultatai gali būti taikomi pastarajai apibūdinti.

4. Išsami ir didelės apimties teorinės medžiagos analizė, leidusi atskleisti laikino nuosavybės teisės apribojimo, kaip procesinės prievartos priemonės sampratą bei evoliuciją Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje, teorines bei praktines prielaidas šiai procesinės prievartos priemonei proceso įstatymuose atsirasti bei problemas, su kuriomis dažniausiai susiduriama analizuojant šios procesinės priemonės santykį su žmogaus teisėmis bei jų apsauga teorijoje bei taikant praktikoje.

Darbo trūkumai:

1. Nepakankamai didele apimtimi taikytas teismų procesinių sprendimų analizės metodas. Taikant pastarąjį didesne apimtimi, būtų galima nustatyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo bei taikymo procesinės kontrolės praktiką Lietuvos teismuose ir tokiu būdu labiau pagrįsti kai kurias išvadas bei probleminius aspektus, nustatytus surinktų duomenų pagalba.

2. Atrankinės visumos formavimo geografinis apibrėžtumas. Tyrimui pasirinkti tik Klaipėdos apygardos ir Klaipėdos m. apylinkės prokuratūrų prokurorai, dėl motyvų, nurodytų tiriamojame darbo dalyje, gali būti laikomi tyrimo objektais, tinkamai reprezentuojančiais visą Lietuvos prokuratūros sistemą. Tačiau tokia išvada, detalesnio tyrimo metu, gali pasirodyti nepagrįsta, kadangi galima daryti prielaidą, kad teisės normų taikymas praktikoje, tam tikrose teritoriniuose šios struktūros padaliniuose, gali skirtis ir dėl to tyrimo metu gauti rezultatai ne visais atvejais gali būti taikomi generalinei tiriamojo objekto visumai.

Pastarieji darbo trūkumai gali būti pašalinti organizuojant ir atliekant tolimesnius kompleksinius tyrimus, kurių tikslu būtų laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo skirtinguose Lietuvos Respublikos prokuratūros padaliniuose bei teismuose praktika. Įdomia gilesnei analizei taip pat būtų tokie tirtos problemos analizės aspektai, kaip laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo bylos teismo nagrinėjimo metu teoriniai ir praktiniai aspektai, galintys nuosekliai papildyti jau atliktų tyrimų metu gautus duomenis bei padarytas išvadas, tokiu būdu išplečiant tiriamos problemos analizės apimtį bei gilumą.

Darbo metu gauti rezultatai visų pirma panaudotini nustatytiems įstatyminio laikino nuosavybės teisės apribojimo reglamentavimo trūkumams pašalinti, taip pat priemonėms, skirtoms vieningai proceso normų taikymo praktikai prokuratūroje ir teismuose formuoti, sukurti ir įgyvendinti.

IŠVADOS

1. Šiuolaikinėje visuomenėje, o tuo pačiu ir teisės teorijoje bei pozityviojoje teisėje, nuosavybės teisės turinys yra nuolat kintantis. Civilinės apyvartos praktika sukuria vis naujas nuosavybės teisės įgyvendinimo priemones, kurių nesaisto iš anksto nustatytos teisinės formos. Šie pokyčiai garantuoja nuosavybės teisės įgyvendinimą, tačiau lemia ne tik platų šios teisės apsaugos ir gynimo priemonių ratą, bet ir nuosavybės teisės apribojimų bei suvaržymų tikslus, apimtį, tvarką bei procedūras.

2. Lietuvos Konstitucinės teisės mokslas suformulavo, kokie tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinti nuosavybės teisės apribojimo pagrindai yra laikomi būtini demokratinei visuomenei, yra atitinkantys proporcingumo principą ir užtikrinantys savininko nuosavybės teisių įgyvendinimo ir visuomenės interesų pusiausvyrą. Dėl to būtina tiksliai suformuluoti kriterijus, kuriais remiantis nustatomi konkrečių vertybių prioritetai, lemiantys, kokia apimtimi gali būti apribotos savininko nuosavybės teisės.

3. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas - tai procesinė prievartos priemonė, susijusi su viena asmens konstitucinių teisių - teise į asmens nuosavybės neliečiamumą; šio procesinio veiksmo taikymas turi atitikti baudžiamojo proceso įstatyme numatytus šios procesinės prievartos priemonės taikymo pagrindus, sąlygas bei subjektų ratą. Laikino nuosavybės teisės apribojimo paskirtis imperatyviai įtvirtinta įstatyme - jis negali būti taikomas nepareiškus ar neturint tikslo pareikšti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje arba jei nesiekama užtikrinti galimo turto konfiskavimo.

4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintas proporcingumo principas (įtvirtinta teisė, bet ne pareiga taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą) – suponuoja pareigą subjektui, įgalintam taikyti šią procesinės prievartos priemonę, visais atvejais išsiaiškinti, ar laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas yra proporcingas tikslams, kurių siekiama, įvertinti, ar tokios priemonės taikymas pateisina šiuo taikymu siekiamus tikslus. Taikant laikiną nuosavybės teisių apribojimą turi būti užtikrintas toks teisinis režimas, kuris garantuotų abiejų proceso šalių teisių ir teisėtų interesų gynimo pusiausvyrą. Be to, būtina siekti laikinai apriboti tokias nuosavybės teises, kurios nesutrikdytų įprastos gamybinės ūkinės asmens, ypač juridinio, veiklos, tačiau kurių apribojimas efektyviai užtikrintų jų taikymu siekiamų tikslų įgyvendinimą.

5. Nuosavybės teisės apribojimo laikinumas realizuoja baudžiamojo proceso paskirties ir atskirų principų turinį - ginant asmens teises ir laisves per trumpiausią laiką atskleisti nusikalstamas veikas. Sprendžiant laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimo teisėtumo klausimą, teismo įsikišimas yra būtinas, tam, kad būtų iširtos visos aplinkybės ir būtų galima

spřesti dël tolesnio asmens nuosavybės teisių ribojimo ar jų nutraukimo. Asmens teisė į nuosavybės neliečiamumą nėra absoliuti, tačiau, taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, įstatyme turi būti imperatyviai reglamentuota, kada, koku pagrindu ir kokia tvarka valstybės institucijos gali šią priemonę taikyti ir kada tokia prievartos priemonė privalo būti panaikinta.

6. Laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikos tyrimas rodo nevienodą baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių šios procesinės prievartos priemonės skyrimo ir taikymo kontrolės klausimus, taikymą. Pastarosios tendencijos šalintinos naikinant dabartinio teisinio reglamentavimo trūkumus bei imantis priemonių užtikrinti, kad laikiną nuosavybės teisės apribojimą taikančios bei taikymą kontroliuojančios institucijos laikytųsi vieningos šios kategorijos procesinių normų taikymo praktikos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr.31-1014.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-148. Neteko galios Lietuvos Respublikos 2002 m. spalio 29 d. įstatymu Nr. IX-1162 nuo 2003 m. gegužės 1 d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4970.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-743.
6. Lietuvos Respublikos Turto arešto aktų registro įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 101-2897.
7. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo // Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.
8. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
9. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.
10. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1993.
11. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Projekto Nr. IXP-3517(3SP) lyginamasis variantas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341; 2003, Nr. 38-1734, Nr. 68-3070; 2004, Nr. 25-761.
12. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2003 m. birželio 11 d. išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (IXP-2607)// <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getfmt?C1=e&C2=228377>; prisijungimo laikas 2008-09-12.
13. Lietuvos Respublikos seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2004-06-21 posėdžio dėl pasiūlymų Baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425,

426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui IXP-3517 protokolas// <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getfmt?C1=e&C2=235977>; prisijungimo laikas 2008-09-12.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl turto arešto registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 26-924.

15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 1368 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 137-5592.

16. Klaipėdos apygardos vyriausiojo prokuroro 2007-10-29 įsakymas Nr. V-18 „Dėl ikiteisminių tyrimų terminų kontrolės pagerinimo“.

17. Klaipėdos apygardos vyriausiojo prokuroro ir Klaipėdos m. VPK viršininko 2007-11-09 įsakymas Nr. V-21 / 30-V-379 „Pagerinti ikiteisminio tyrimo organizavimą, atlikimą ir kontrolę“.

18. Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros vyriausiojo prokuroro 2007-12-10 įsakymas Nr. V-40, „Dėl ikiteisminių tyrimų organizavimo ir vadovavimo jiems, ikiteisminių tyrimų atlikimo terminų ir prokurorinės kontrolės gerinimo“.

Užsienio teisės aktai:

19. France Code of criminal procedure// <http://www.legislationline.org!upload/legislations/ac/a6/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

20. German Code of criminal procedure// <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm>; prisijungimo laikas 2008-10-30.

21. Proceeds of Crime Act// http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2002/ukpga_20020029_en_1; prisijungimo laikas: 2008-10-22.

Teismų praktika:

22. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-270/2004.

23. Lietuvos Aukščiausiojo teismo byla Nr. 2K-198/2005.

24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas // Valstybės Žinios. 1993, Nr. 70-1320.

25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 1995. Nr.9-199.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214¹⁰ straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 56-1669.

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas // Valstybės Žinios. 2005, Nr. 1- 7.

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 str. 2 d., 8 str. 1, 9, 10 d., 13 str. 2 d., 18 str. 7 d. ir 22 str. 3, 6, 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235.

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 7- 254.

Europos Žmogaus Teisių Teismo Sprendimai:

30. Holy Monasteries (The) vs Greece (Article 50) - Rep. I 997-V, fase. 45 (1.9.97) II <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2006-11-22.

31. James and Others vs the United Kingdom 98 (21.2.86) II <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2006-11-22.

32. Vendittelli v. Italy - 293-A (18.7.94) // <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2006-11-22.

33. Handyside vs the United Kingdom - (24 (7.12.76) // <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2008-09-22.

34. Marckx v. Belgium - 31 (13.6.79) II <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2006-11-22.

35. Gaygusuz vs Austria Rep. I 996-IV, fase. (16.9.96) II <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2006-11-22.

36. Willis v. the United Kingdom, no. 36042/97 (Seet. 4) (biI.), ECHR 2002-IV-(11.6.02) II <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2006-11-22.

Specialioji literatūra:

37. Berger Vincent. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija.-Vilnius: Pradai,

1997.

38. Burda. R. Diskusiniai naujos ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcijos klausimai // *Justitia*, 2001, Nr. 1.
39. Čekanavičius V., Murauskas G. *Statistika ir jos taikymai 1*. Vilnius: TEV, 2000.
40. Čekanavičius V., Murauskas G. *Statistika ir jos taikymai 2*. Vilnius: TEV, 2002.
41. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Lietuvių kalbos institutas; red. kol.: St. Keinys (vyr. red.) ir kt. - 4-asis leid. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000.
42. Danisevičius P., Kazlauskas M., Palskys E. *Lietuvos TSR baudžiamasis procesas*. Vilnius, 1978.
43. Drakšas R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma // *Teisė*. 2004. Nr. 50.
44. Goda G. Baudžiamojo proceso raidos tendencijos Europoje // *Teisės problemos*, 1999, Nr. 3.
45. Goda G. Baudžiamasis procesas teisinėje valstybėje // *Teisės problemos*.-1994, Nr.3.
46. Goda G. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos tiesioginio taikymo problemos // *Teisės problemos*.- 1995, Nr. 3.
47. Goda G. Kaltinamojo teisė užduoti klausimus kaitinimo liudytojams kaip žmogaus teisė // *Teisė. Mokslo darbai*.2000, Nr. 36.
48. Goda G. Kardomasis kalinimas ir žmogaus teisių apsaugai // *Teisė*. 1993, Nr. 26.
49. Goda G. Kardomojo kalinimo trukmė // *Teisė*. 1996, Nr. 27.
50. G. Goda. Nekaltumo prezumpcija: Įtvirtinimas Lietuvos teisėje ir kai kurie turinio aspektai // *Teisė. Mokslo darbai*.2002, Nr. 44.
51. Goda G. Procesinė prievarta baudžiamajame persekiojime ir žmogaus teisėsi // *Žmogaus teisių problema baudžiamajoje teisėje ir baudžiamajame procese*. Vilnius, 1995.
52. Goda G. Procesinės prievartos baudžiamajame procese ribos // *Teisė*. 1997, Nr. 32.
53. Goda G. Procesinės prievartos priemonės samprata // *Teisė*. 1998, Nr. 32.
54. Goda G. Procesinių prievartos priemonių samprata, klasifikavimas ir turinys baudžiamojo proceso kodekso projekte // *Teisė*. 2000, Nr.35.
55. Goda G. ir kiti. *Žmogaus teisės ir laisvės*. Vilnius, LR Seimo leidykla.1995.
56. Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
57. Ignotas M., Vitkevičius P. Be pagrindo gauto turto paėmimas į valstybės pajamas // *Socialistinė teisė*. Nr. 4.
58. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. Antrasis pataisytas ir

papildyta leidimas. Eugrimas. Vilnius, 2001.

59. Jočienė D. Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos // Teisė. 2002. Nr. 45.

60. Jovaišas K. Nuosavybės teisės apribojimas žmogaus teisių apsaugos kontekste // Teisės problemos. 2005. Nr. 3.

61. Jovaišas K. Nuosavybės teisinis režimas // Teisės problemos. 2006, Nr.3.

62. Kazlauskas M. Goda G. Naujo baudžiamojo proceso kodekso projektas. Kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras // Teisės problemos. 1999. Nr. 3.

63. Liakas A. Baudžiamosios procesinės veiklos dalyviai. - Vilnius: Mintis, 1973.

64. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. - Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, T. 1.

65. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, T. 2.

66. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras 1 dalis. –Vilnius: Teisės institutas. 2000.

67. Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto, 2003 m. birželio 11 d. išvada Nr. 22 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. IXP-2607.

68. Losis E. Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata // Jurisprudencija, mokslo darbai, 2008, Nr. 6 (108).

69. Martišius S. A., Kėdaitis V. Statistinės analizės teorija ir metodai, D. 1, Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2003.

70. Mikelėnas V., Rasimavičius P., Taminskas A. Civilinė teisė. Kaunas, 1997.

71. Pakalniškis V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija, Mokslo darbai. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2002, 28 (20).

72. Paužaitė R. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos // Jurisprudencija, Mokslo darbai, 2007 Nr. 8 (98).

73. Piesliakas V. Baudžiamojo įstatymo principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame LR baudžiamajame kodekse.- Vilnius, 1995.

74. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga.- Vilnius: Justitia, 2006.

75. Sapagovas J., Vilkauskas L., Rašimas A., Šaferis V., Informatikos ir matematinės statistikos pradmenys, Kaunas - 2000.

76. Stungys K., Vadapalas V, Naujos teisinės praktikos galimybės // Justitia, 1996, Nr.3.

77. Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto, 2003-06-05 Nr. IXP-2607.

78. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998.

79. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.

80. Žmogaus teisių apsaugos mechanizmas. 1997 m. gegužės 14 d. konferencijos medžiaga Lietuvos žmogaus teisių centras, 1997.

Literatūra užsienio kalba:

81. Громов Н.А., Полунин С.А. Санкции в уголовном процессуальном праве России. Городец, 1998.

82. Михайлов В.А. Меры пресечения в Российском уголовном процессе. Право и закон. 1996.

83. Петрухин И.Л. Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение. Москва, «Наука», 1985.

84. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве. Москва, издательство «Дело», 2000.

85. Шершеневич Т.Ф. Учебник русского гражданского права. Санкт Петербург, 1998.

86. Токарева М.Е., Буланова Н.В., Букова и другие. Меры процессуального принуждения в досудебном производстве по уголовным делам. Москва, 2005.

87. Вандышев В.В. Уголовный процесс. Курс лекций. «Юридический центр Пресс», 2004.

88. The Oxford dictionary of statistical terms // [The International Statistical Institute] ; editor Yadolah Dodge editorial board David Cox ... [et al.]. - Oxford: Oxford University Press, 2003.

89. Compatibility of lithuanian with the requirements of European Convention of Human Rights.

90. Council of Europe (with co - authors) Directorate of Humans Rights. Strasbourg, 1997.

Disertacijos ir baigiamieji darbai:

91. Tamošaitis K. Laikinas nuosavybės teisės apribojimas: reglamentavimo ir taikymo problemos baudžiamojo proceso teisėje. Magistro baigiamasis darbas.-Vilnius, 2006.

92. Švilpaitė E. Nuosavybės teisės apribojimai pagal 1950 m. žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S), V., 2005.

SANTRAUKA

Darbo tema - laikinas nuosavybės teisės apribojimas baudžiamojo proceso teisėje.

Pirmoje darbo dalyje aptariama nuosavybės teisės samprata ir turinys šiuolaikinėje civilinėje bei baudžiamojoje teisėje, analizuojamos baudžiamojo proceso prievartos priemonių bei laikino nuosavybės teisės apribojimo, kaip baudžiamojo proceso prievartos priemonės samprata ir santykis, šios procesinės prievartos priemonės taikymo reglamentavimas Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. Antroje dalyje analizuojamas laikino nuosavybės teisės apribojimo, vykdamas baudžiamąjį persekiojimą taikymo procedūra - taikomų suvaržymų tikslai, apimtis, tvarka, bei šios priemonės taikymo procesinė kontrolė. Empirinėje darbo dalyje laikinas nuosavybės teisės apribojimas įvertinamas žmogaus teisių apsaugos aspektu. Pateikiamos anketinės apklausos metu išskirtos laikino nuosavybės teisės apribojimo reglamentavimo ir praktinio taikymo Lietuvoje problemos, pateikiami šių problemų sprendimo variantai.

SUMMARY

The topic of the paper is „Temporal Restriction of Property in Criminal Process Law”. The first part of the paper presents the concept of temporal property law restriction, describes the basics and conditions of its implementation and subjects, who have the right to use it. This part also reveals the relation between temporal property law restriction and other procedural force remedies. The second part of the paper examines the peculiarities of temporal property law restriction regulation and implementation according to Lithuania Criminal Procedural Code. Also procedural control of temporal property law restriction is being analyzed.

The empirical part of the paper evaluates temporal property law restriction in the aspect of human rights protection. The problematic areas of temporal property law restriction and implementation are highlighted. Variants of possible problem solution are presented. Empirical research involves such methods as sociological survey, data systemizing and analysis.

PRIEDAI

PRIEDAS Nr.1

ANKETA

Gerbiamieji,

Šios apklausos pagalba siekiama išsiaiškinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytos procesinės prievartos priemonės – laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo praktikoje problemas. Anketos pagalba gauti duomenys bus panaudoti rašant magistro baigiamąjį darbą „Laikinas nuosavybės teisės apribojimas baudžiamojo proceso teisėje” Mykolo Romerio universiteto teisės fakulteto baudžiamojo proceso katedroje.

Prašau perskaityti anketoje pateikiamus klausimus ir pateikiamus atsakymo variantus, Jums tinkančius pažymint “x” tam skirtuose laukeliuose, arba įrašant atsakymą tam skirtose vietose. Anketa anoniminė, todėl pasirašyti nereikia.

1. Kokių procesinių pagrindų dažniausiai taikote laikiną nuosavybės teisės apribojimą?

	Labai dažnai (4)	Dažnai (3)	Retai (2)	Niekada (1)
Siekiant užtikrinti pareikštą civilinį ieškinį baudžiamajame procese;				
Siekiant užtikrinti galimą ieškinį baudžiamajame procese;				
Siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą;				

2. Kokias nuosavybės teises dažniausiai ribojate?

	Visada (5)	Labai dažnai (4)	Dažnai (3)	Retai (2)	Niekada (1)
Valdymas					
Naudojimas					
Disponavimas					

3. Kokia apimtimi taikote laikiną nuosavybės teisės apribojimą?

- tik padarytos turtinės žalos ribose;
- ieškinyje nurodytos turtinės žalos ribose;
- tik padarytos turtinės ir neturtinės žalos ribose;
- ieškinyje nurodytos turtinės ir neturtinės žalos ribose;
- visam įtariamojo arba už jo veiksmus materialiai atsakingo (-ų) asmens (-ų) turtui;
- kita _____

4. Jei atsiradus pagrindui taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, nežinoma viso asmens, kurio nuosavybės teisė gali būti laikinai apribojama, turto sudėtis ir (arba) buvimo vieta, Jūs:

- laikiną nuosavybės teisės apribojimą taikote tik asmens turtui, kurio sudėtis ir buvimo vieta nutarimo priėmimo metu yra žinoma;
- visam įtariamojo ar už jo veiksmus materialiai atsakingo (-ų) asmens (-ų) turtui, jo neįvardinant;
- laikino nuosavybės teisės apribojimo netaikote, iki bus nustatyta turto sudėtis ir jo buvimo vieta.
- kita _____

5. Kokių priemonių imatės siekiant nustatyti turto, į kurį nuosavybės teisės gali būti laikinai apribotos sudėtį ir buvimo vietą?

- pavedu tai padaryti ikiteisminį tyrimą atliekančiam pareigūnui (-ams) nepriklausomai nuo to, kas atlieka ikiteisminį tyrimą;
 - darau tai pats (pati) visais atvejais;
 - darau tai pats (pati) kai atlieku ikiteisminį tyrimą;
 - tai priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių;
 - kita (nurodykite) _____
-
-

6. Kokiais būdais nustatote turto, į kurį nuosavybės teisės gali būti laikinai apribotos, sudėtį ir jo buvimo vietą?

- registrų centro duomenimis;
 - dokumentais (kredito ir finansinių įstaigų, kitų įstaigų duomenimis);
 - liudytojų parodymais;
 - visais aukščiau nurodytais būdais;
 - kita _____
-
-

7. Kaip dažnai Jūsų praktikoje ikiteisminis tyrimas, kurio metu įtariamajam ar atsakingam (-iems) už jo veiksmus asmeniui (-ims) buvo taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, buvo nutrauktas (nurodykite procentinį dydį ar pateiktą intervalą)?

- iki 5 %;
- nuo 5 % iki 10 %;
- nuo 10 % iki 20 %;
- nuo 20 % iki 30 %;
- daugiau nei 30 %.

8. Kaip dažnai Jūsų praktikoje tenka kreiptis į teismą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo?

1-ą kartą:

- iki 5 %;
- nuo 5 % iki 10 %;
- nuo 10 % iki 20 %;
- nuo 20 % iki 30 %;
- daugiau nei 30 %.

2-ą kartą:

- iki 5 %;
- nuo 5 % iki 10 %;
- nuo 10 % iki 20 %;
- nuo 20 % iki 30 %;
- daugiau nei 30 %.

9. Esant būtinumui pratęsti laikino nuosavybės teisės apribojimo terminą, kada kreipiatės į teismą?

- termino pasibaigimo dieną;
 - ne mažiau kaip prieš 2 dienas iki termino pasibaigimo;
 - ne mažiau kaip prieš 5 dienas iki termino pasibaigimo;
 - ne mažiau kaip prieš 7 dienas iki termino pasibaigimo;
 - ne mažiau kaip prieš 10 dienų iki termino pasibaigimo;
 - kita _____
-

10. Praleidus terminą kreiptis į teismą pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimą Jūs:

- laikino nuosavybės teisės apribojimo nepanaikinate ir kreipiatės su prašymu terminą pratęsti;
- laikino nuosavybės teisės apribojimo nepanaikinate ir kreipiatės su prašymu turtui paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą;
- panaikinate laikiną nuosavybės teisės apribojimą nutarimu;

termino praleisti neteko;

kita _____

11. Ar baudžiamojo proceso įstatyme nustatyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminai, yra pakankami šios procesinės prievartos priemonės taikymu siekiamiems tikslams pasiekti?

nustatyti terminai yra pakankami proceso tikslams pasiekti;

nustatyti terminai dažniausiai pakankami proceso tikslams pasiekti;

nustatyti terminai dažniausiai nepakankami proceso tikslams pasiekti;

nustatyti terminai yra nepakankami proceso tikslams pasiekti;

kita _____

12. Išnykus pagrindui ar būtinumui taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, kada šią procesinę prievartos priemonę panaikinate?

nedelsiant, paaiškėjus nurodytoms aplinkybėms;

asmeniui, kurio nuosavybės teisės apribotos, pateikus prašymą;

priimant galutinį procesinį sprendimą;

kita _____

13. Jūsų nuomone, dabar galiojančio baudžiamojo proceso nustatyta laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimo ir termino pratęsimo tvarka, asmens, kurio nuosavybės teisė laikinai apribojama, įstatymų garantuojamą nuosavybės teisės neliečiamumo principą:

pažeidžia visais atvejais;

pažeidžia tam tikrais atvejais;

nepažeidžia;

negaliu pasakyti.

14. Jūsų nuomone, dabar galiojančio baudžiamojo proceso nustatyta laikino nuosavybės teisės apribojimo paskyrimo ir termino pratęsimo tvarka šia procesinės prievartos priemonės taikymu siekiamus tikslus (užtikrinti žalos atlyginimą, užtikrinti galimą turto konfiskavimą):

visiškai užtikrina;

užtikrina pakankamai;

užtikrina nepakankamai;

neužtikrina;

kita _____

15. Kokia laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimo (atsisakymo pratęsti) apskundimo procesinė tvarka efektyvesnė:

anksčiau galiojusi (ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį skundžiant teismo pirmininkui);

dabartiniu metu galiojanti (skundžiant nutartį BPK X dalyje nustatyta tvarka – aukštesniajam teismui);

nei viena, nei kita tvarka nėra pakankamai efektyvios (nurodykite priežastis) _____

16. Jūsų darbo prokuratūroje stažas:

- iki 2 metų;
- nuo 2 iki 5 metų;
- nuo 5 iki 10 metų;
- daugiau nei 10 metų.

Dėkoju.

Klausimus dėl anketos pildymo arba pastabas siųsti

mindaugas.piekus@prokuraturos.lt

arba skambinti telefonu 313-664

KLAIPĖDOS MIESTO APYLINKĖS TEISMAS

(S)

NUTARTIS

2007 m. liepos 31 d.

Klaipėda

Klaipėdos miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas D. K. , susipažinęs su Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros IV-ojo nusikalstamų veikų tyrimo skyriaus prokuroro A. V. prašymu ir su ikiteisminio tyrimo medžiaga Nr. 30-1-00754-06 dėl literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio neteisėto atgaminimo, neteisėtų kopijų platinimo, gabenimo ar laikymo komerciniais tikslais pagal LR BK 192 str. 1 d.

n u s t a t ė :

Ikiteisminio tyrimo metu renkami duomenys apie tai, kad V. E. , būdamas (*duomenys neskelbtini*) įmonės, įmonės kodas (*duomenys neskelbtini*), registruota (*duomenys neskelbtini*), savininku nuo 2004-08-25 iki 2006-10-25, neteisėtai, pažeisdamas L. R. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (Lietuvos Respublikos 2003 m. kovo 5 d. įstatymo Nr. IX-1355 redakcija) 73 straipsnio 1 p. ir 2 p. reikalavimus, numatančius, kad autorių teisių ir gretutinių teisių ar *sui generis* (duomenų bazių gamintojų) teisių pažeidimu laikomi tokie veiksmai, kaip kūrinio, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objekto naudojimas (įskaitant išleidimą, atgaminimą, viešą rodymą, viešą atlikimą, transliavimą, retransliavimą ar kitokią viešą paskelbimą) ir platinimą be šių teisių subjekto licencijos (nesudarius sutarties arba pažeidžiant jos sąlygas) ir kūrinų, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objektų neteisėtų kopijų importavimas, eksportavimas, platinimas, gabenimas ar laikymas komerciniais tikslais, neturėdamas atitinkamų licencinių sutarčių su autoriais ar jų teisių perėmėjais, komerciniais tikslais, t. y. siekdamas pelno ir turtinės naudos, gautos naudojant neteisėtai atgamintas kitokių kūrinų (kompiuterių programų) kopijas teikti mokymo dirbti kompiuteriu paslaugas patalpose, adresu (*duomenys neskelbtini*) ir gaunant už tai atlygį, 6 (šešių) kompiuterių kietuosiuose diskuose atgamino ir laikė kitų kūrinų (kompiuterių programų) neteisėtas kopijas.

Klaipėdos miesto apylinkės prokuroras, siekdamas užtikrinti civilinį ieškinį byloje, 2007-01-22 priėmė nutarimą laikinai apriboti nuosavybės teises į V. E. priklausantį turtą - 14/100 patalpos Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančios pastate Nr. (*duomenys neskelbtini*), unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), nustatant visišką nuosavybės teisių apribojimą, uždraudžiant disponuoti minėtu turtu.

Įrodymai, leidžiantys teigti, kad buvo padaryta nusikalstama veika yra liudytojų parodymai, įvykio vietos apžiūros protokolai, daiktinių įrodymų apžiūros protokolai, specialisto išvada ir kiti byloje surinkti duomenys.

Prokuroras prašo pratęsti laikiną nuosavybės teisių apribojimą 3 mėnesiams, nurodydamas, kad prokuroro nutarimu paskirto laikino nuosavybės teisių apribojimo 6 mėnesių terminas pasibaigė 2007-07-22, o iki to laiko užbaigti ikiteisminį tyrimą dėl planuojamų atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmų (liudytojų apklausos ir papildomos apklausos, specialisto išvados analizė ir galutinio įtarimo V. E. pateikimas) gausos, nebuvo galimybės.

Prokuroro prašymas netenkintinas.

Procesinė prievartos priemonė – laikinas nuosavybės teisės apribojimas yra susijusi su viena iš asmens konstitucinių teisių – teise į nuosavybės neliečiamumą, todėl Baudžiamojo

proceso įstatyme yra detaliam reglamentuota minėtos procesinės prievartos priemonės taikymo tvarka. LR BPK 151 str. 6 d. nurodyta, jog prokuroro nutarimu paskirtas laikinas nuosavybės teisės apribojimas negali trukti ilgiau kaip šešis mėnesius. Jeigu terminą dėl sudėtingo nusikalstamos veikos tyrimo būtina pratęsti, tai, kaip nurodyta minėtame straipsnyje, gali padaryti ikiteisminio tyrimo teisėjas. Klaipėdos miesto apylinkės prokuroro 2007-01-22 nutarimu buvo laikinai apribotos V. E. nuosavybės teisės į 14/100 patalpos Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančios pastate Nr. (*duomenys neskelbtini*), unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*). Kaip minėta, prokuroro nutarimu paskirtas laikinas nuosavybės teisės apribojimas negali trukti ilgiau kaip šešis mėnesius. Pažymėtina, kad baudžiamojo proceso terminų skaičiavimo tvarką nustato LR BPK VII skyrius, kuriame nurodyta, jog terminai, skaičiuojami valandomis ir dienomis, prasideda pasibaigus valandai ar dienai, kurių metu buvo proceso veiksmas. O dienomis skaičiuojamas terminas pasibaigia paskutinės dienos dvidešimt ketvirtą valandą. Jeigu procesas turi būti atliekamas pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, teisėją ar teisme, terminas pasibaigia nustatyto darbo pabaigos metu (LR BPK 100 str. 2 d.). Kadangi prokuroro nutarimas priimtas 2007-01-22, tai nutarimu paskirtas laikinas nuosavybės teisės apribojimas negalėjo trukti ilgiau kaip iki 2007-07-22. Prokuroras prašymą pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą pateikė 2007-07-31, t. y. pasibaigus įstatymo numatytam ilgiausiam, kuriam gali būti apribotos nuosavybės teisės, terminui - šešių mėnesių terminui. Terminų laikymasis yra būtina sąlyga proceso veiksmų efektyvumui. Be to, skiriant laikiną nuosavybės teisės apribojimą yra suvaržomos asmens konstitucinės teisės, todėl minėta procesinės prievartos priemonė taikoma griežtai laikantis įstatymo reikalavimų. Pasibaigus terminui, kuriam buvo skirta procesinė prievartos priemonė, šiuo atveju – laikinas nuosavybės teisės apribojimas, ir nepratęsus jos termino, baigiasi jos galiojimas, t. y. išnyksta teisių suvaržymai ir apribojimai. Be to, pasibaigus terminui, kuriam buvo skirta procesinė prievartos priemonė, jos pratęsti nebegalima, kadangi procesinės prievartos priemonės galiojimas jau yra pasibaigęs.

Pažymėtina, jog ikiteisminio tyrimo metu surinkti duomenys – procesinių veiksmų protokolai, specialisto išvada, kiti byloje surinkti duomenys - leidžia pagrįstai manyti, kad buvo padaryta nusikalstama veika, nurodyta LR BK 192 str. 1 d. Taip pat yra laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo pagrindas. Tačiau atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, bei į tai, kad LR BPK nustatyti terminai, jų skaičiavimo tvarka, laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo tvarka negali būti laisvai, vadovaujantis tikslingumo, racionalumo sumetimais, interpretuojami ir pažeidžiami, prokuroro prašymas laikinai apriboti nuosavybės teises netenkintinas.

Teismas, vadovaudamasis tuo, kas išdėstyta ir LR BPK 151 str. 6 d.,

n u t a r ė :

Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros prašymą - pratęsti 3 (trims) mėnesiams laikiną nuosavybės teisių apribojimą į V. E. priklausančią 14/100 patalpos Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančios pastate Nr. (*duomenys neskelbtini*), unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), įsigytos pagal 2006-07-04 pirkimo pardavimo sutartį Nr. (*duomenys neskelbtini*) – netenkinti.

Nutartis LR BPK 65 str. nustatyta tvarka gali būti skundžiama Klaipėdos miesto apylinkės teismo pirmininkei.

Teisėjas

D. K.

KLAIPĖDOS MIESTO APYLINKĖS TEISMAS

(S)

NUTARTIS

2007 m. lapkričio 21 d.

Klaipėda

Klaipėdos miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas D. K. , susipažinęs su Klaipėdos apygardos prokuratūros ONKT skyriaus prokuroro R. U. prašymu priimti nutartį paskirti laikiną nuosavybės teisių apribojimą ir su ikiteisminio tyrimo medžiaga Nr. 68-1-0379-05,

n u s t a t ė :

Klaipėdos miesto VPK KP ONTT 2 skyriuje atliekamas ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje Nr. 68-1-0379-05 dėl plėšimų ir vagysčių, t.y. dėl nusikalstamų veikų, numatytų LR BK 180 str. 3 d., 178 str. 2 d. ir kt., padarymo.

Ikiteisminio tyrimo metu renkami duomenys apie grupės asmenų – V. M. , A. V. , T. K. , A. R. bei kitų asmenų vykdomus turtinio ir smurtinio pobūdžio nusikaltimus.

Klaipėdos apygardos prokuratūros ONKT skyriaus prokuroras R. U. , siekdamas užtikrinti galimą turto konfiskavimą 2007-02-20 priėmė nutarimą laikinai apriboti nuosavybės teises į O. Ž. vardu registruotą automobilį „Audi A6 Avant“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*) , į N. L. vardu registruotą automobilį „VW Passat“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*) į I. K. vardu registruotą automobilį „Audi A6“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*) , į I. M. vardu registruotą automobilį „BMW 730“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*) .

Klaipėdos apygardos prokuratūros 2007-10-16 nutarimu vėl laikinai buvo apribotos nuosavybės teisės į minėtą turta.

Klaipėdos apygardos teismas išnagrinėjęs I. K. skundą dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo 2007-11-19 nutartimi panaikino Klaipėdos apygardos prokuratūros 2007-10-16 nutarimą.

Remdamasis minėta nutartimi Klaipėdos apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro pavaduotojas - ONKT skyriaus vyriausiasis prokuroras nutarimu panaikino laikiną nuosavybės teisių apribojimą į O. Ž. , N. L. , I. M. priklausančius automobilius.

Prokuroras, nurodydamas, kad ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje nepabaigtas ir siekdamas užtikrinti galimą turto konfiskavimą, prašo paskirti laikiną nuosavybės teisių apribojimą į O. Ž. , N. L. , I. M. , I. K. priklausančius automobilius.

Prokuroro prašymas tenkintinas.

Laikinas nuosavybės teisių apribojimas yra procesinė prievartos priemonė, kuria siekiama užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą baudžiamajame procese. Minėta procesinė prievartos priemonė susijusi su asmens konstitucine teise – teise į nuosavybės neliečiamumą, todėl įstatymų leidėjas išsamiai reglamentavo laikiną nuosavybės teisių apribojimo taikymą, numatydamas procese dalyvaujančių asmenų teisių užtikrinimo garantijas. LR BPK 151 str. 1 d. yra nurodyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo pagrindai – siekiant užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą, t.y. esant bent vienam iš pagrindų galima taikyti minėtą procesinę prievartos priemonę. Iš ikiteisminio tyrimo medžiagos matyti, jog laikinai apriboti nuosavybės teisės į O. Ž. , N. L. , I. M. , I. K. priklausančius automobilius būtina siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą. Pažymėtina, jog turto konfiskavimas yra ne

tik pas kaltininką, bet ir pas jo bendrininką ar kitus asmenis esančio turto priverstinis neatlygintinis paėmimas valstybės nuosavybėn. LR BK 72 str. 2 d. 3 p. nurodyta, jog taip pat konfiskuojami iš nusikalstamos veikos gauti pinigai ir kiti materialią vertę turintys daiktai. Iš ikiteisminio tyrimo medžiagos matyti, kad įtariamieji neturi legalaus pajamų šaltinio, o iš byloje esančios medžiagos kitos pajamos nenustatytos, dėl to tikėtina, kad automobiliai, kuriais realiai įtariamieji naudojosi, tik buvo registruoti draugų, giminaičių vardu, įgyti galimai už nusikalstamu būdu gautas pajamas. Todėl laikinai apribotos O. Ž. , N. L. , I. M. , I. K. nuosavybės teisės į minėtus automobilius.

Kartu pažymėtina, jog Klaipėdos apygardos prokuratūros prokuroro 2007-02-20 nutarimu buvo laikinai apribotos O. Ž. , N. L. , I. M. , I. K. nuosavybės teisės į automobilius. Iki laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pabaigos prokuroras nepadarė prašymo ikiteisminio tyrimo teisėjui dėl termino pratęsimo, o suėjus terminui iš naujo skyrė laikiną nuosavybės teisės apribojimą į minėtų asmenų turtą. Klaipėdos apygardos teismas nutartimi panaikino tokį prokuroro procesinį sprendimą. LR BPK 151 str., reglamentuojantis laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo tvarką, numato, jog minėta procesinės prievartos priemonė skiriama prokuroro nutarimu, o terminas pratęsiamas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Tačiau vadovaujantis bendraisiais baudžiamojo proceso principais, darytina išvada, jog proceso dalyvis, galintis pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, gali jį ir paskirti, t.y. ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi gali ne tik pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, bet ir paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą.

Teismas, vadovaudamasis tuo, kas išdėstyta ir LR BPK 151 str., 152 str.,

n u t a r ė :

1. Laikinai apriboti nuosavybės teises į :

O. Ž. , asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) vardu registruotą automobilį „Audi A6 Avant“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*) ;

N. L. , asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) vardu registruotą automobilį „VW Passat“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*)

I. K. , asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) vardu registruotą automobilį „Audi A6“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*) ;

I. M. , asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) vardu registruotą automobilį „BMW 730“, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*) .

2. Nustatyti visišką nuosavybės teisių apribojimą į aukščiau išvardintą turtą, uždraudžiant jį valdyti, naudoti ir juo disponuoti.

3. Minėtus automobilius palikti saugoti atitinkamai O. Ž. , N. L. , I. K. , I. M. .

4. Nutarties nuorašą išsiųsti turto arešto aktų registro tvarkytojui.

5. Nutartį paskelbti O. Ž. , N. L. , I. K. , I. M. .

6. Nutarties nuorašo išsiuntimą turto arešto aktų registro tvarkytojui bei nutarties paskelbimą O. Ž. , N. L. , I. K. , I. M. pavesti organizuoti ikiteisminį tyrimą kontroliuojančiam prokurorui.

Nutartis per septynias dienas nuo nutarties priėmimo dienos gali būti skundžiama Klaipėdos apygardos teismui per Klaipėdos miesto apylinkės teismą.

Teisėjas

D. K.

PRAŠYMAS

(S)

**PRIIMTI NUTARTĮ DĖL LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO TERMINO
PRATĖSIMO**
2007-11-26 Nr.
Klaipėda

Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros 3-ojo skyriaus prokurorė R. B. ,
baudžiamojoje byloje Nr. 33-1-00774-06, dėl svetimo turto pagrobimo įsibrovus į patalpą,

n u s t a t ė :

2006-08-19 Klaipėdos m. 3 PK pradėtas ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje Nr. 33-1-00774-06, dėl svetimo turto pagrobimo įsibrovus į patalpą, pagal LR BK 178 str. 2 d., kurioje yra pareikštas civilinis ieškinys. Siekiant užtikrinti pareikštą civilinį ieškinį 2007-04-11 nutarimu laikinai apribotos įtariamojo R. T. , a.k. (*duomenys neskelbtini*) , gyv. (*duomenys neskelbtini*) nuosavybės teisės į jam priklausančius /276 Lt. 63 cnt./ du šimtus septyniasdešimt šešis litus, šešiasdešimt tris centus.

Baudžiamojoje byloje Nr. 33-1-00774-06, įtariamojo R. T. laikinas nuosavybės teisės apribojimo terminas baigėsi.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 116 str., 151 ir 152 straipsniais,

p r a š a u :

Priimti nutartį, dėl įtariamojo R. T. , a.k. (*duomenys neskelbtini*) , gyv. (*duomenys neskelbtini*) laikino nuosavybės teisės apribojimo į jam priklausančius /276 Lt. 63 cnt./ du šimtus septyniasdešimt šešis litus, šešiasdešimt tris centus, termino pratęsimo trims mėnesiams.

PRIDEDAMA : ikiteisminio tyrimo medžiaga Nr. 33-1-00774-06.

Trečiojo nusikalstamų veikų
tyrimo skyriaus prokurorė

R. B.

KLAIPĖDOS MIESTO APYLINKĖS TEISMAS

(S)

NUTARTIS

2007 m. lapkričio 26 d.

Klaipėda

Klaipėdos miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas D. K. , susipažinęs su Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros prokurorės R. B. prašymu priimti nutartį pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą ir su ikiteisminio tyrimo medžiaga Nr. 33-1-00774-06,

n u s t a t ė :

Klaipėdos miesto 3 PK pradėtas ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje Nr. 33-1-00774-06 dėl svetimo turto pagrobimo įsibrovus į patalpą, t.y. dėl nusikalstamos veikos, numatytos LR BK 178 str. 2 d., padarymo.

Ikiteisminio tyrimo metu renkami duomenys apie tai, kad R. T. 2006-11-21, apie 12.40 val., turėdamas tikslą pagrobtį svetimą turtą, sulaužęs duris pateko į I. L. butą, esantį adresu (*duomenys neskelbtini*), ir pagrobė turto už 5397 Lt ir pasikėsino pagrobtį turto už 6720 Lt.

Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros prokurorė R. B. , siekdama užtikrinti pareikštą civilinį ieškinį, 2007-04-11 priėmė nutarimą laikinai apriboti nuosavybės teises į įtariamajam R. T. , asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) priklausančius du šimtus septyniasdešimt šešis litus, šešiasdešimt tris centus.

Prokurorė, nurodydama, jog įtariamajam R. T. priklausančio turto laikinas nuosavybės teisės apribojimo terminas baigėsi, prašo priimti nutartį pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą trims mėnesiams.

Prokuroro prašymas tenkintinas iš dalies.

Laikinas nuosavybės teisių apribojimas yra procesinė prievartos priemonė, kuria siekiama užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą baudžiamajame procese. Minėta procesinė prievartos priemonė susijusi su asmens konstitucine teise – teise į nuosavybės neliečiamumą, todėl įstatymų leidėjas išsamiai reglamentavo laikiną nuosavybės teisių apribojimo taikymą, numatydamas procese dalyvaujančių asmenų teisių užtikrinimo garantijas. LR BPK 151 str. 1 d. yra nurodyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo pagrindai – siekiant užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą, t.y. esant bent vienam iš pagrindų galima taikyti minėtą procesinę prievartos priemonę. Iš ikiteisminio tyrimo medžiagos matyti, jog prokuroro nutarimu laikinai apribotos nuosavybės teisės į R. T. priklausantį turtą siekiant užtikrinti pareikštą civilinį ieškinį, nuo civilinio ieškinio neatsisakyta, todėl būtina ir toliau taikyti minėtą procesinę prievartos priemonę - laikiną nuosavybės teisės apribojimą R. T. atžvilgiu.

Kartu pažymėtina, jog laikinas nuosavybės teisės apribojimas į R. T. priklausantį turtą paskirtas 2007-04-11 prokuroro nutarimu. LR BPK 151 str. 6 d. nurodyta, jog prokuroro nutarimu paskirtas laikinas nuosavybės teisės apribojimas negali trukti ilgiau kaip šešis mėnesius. Jeigu terminą dėl sudėtingo nusikalstamos veikos tyrimo būtina pratęsti, tai, kaip nurodyta minėtame straipsnyje, gali padaryti ikiteisminio tyrimo teisėjas. Iki laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pabaigos prokuroras nepadavė prašymo ikiteisminio tyrimo teisėjui dėl termino pratęsimo, o suėjus terminui kreipėsi dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo termino

pratęsimo. Pažymėtina, jog pasibaigus terminui, kuriam buvo skirta procesinė prievartos priemonė, šiuo atveju – laikinas nuosavybės teisės apribojimas, ir nepratęsus jos termino, baigiasi jos galiojimas, t. y. išnyksta teisių suvaržymai ir apribojimai. Be to, pasibaigus terminui, kuriam buvo skirta procesinė prievartos priemonė, jos pratęsti nebegalima, kadangi procesinės prievartos priemonės galiojimas jau yra pasibaigęs. Kaip minėta, LR BPK 151 str., reglamentuojantis laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo tvarką, numato, jog minėta procesinės prievartos priemonė skiriama prokuroro nutarimu, o terminas pratęsimas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Tačiau vadovaujantis bendraisiais baudžiamojo proceso principais, darytina išvada, jog proceso dalyvis, galintis pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, gali jį ir paskirti, t.y. ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi gali ne tik pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, bet ir paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą.

Teismas, vadovaudamasis tuo, kas išdėstyta ir LR BPK 151 str., 152 str.,

n u t a r ė :

1. Trims mėnesiams, skaičiuojant šį terminą nuo 2007 m. lapkričio 26 d., laikinai apriboti įtariamą R. T. , asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) nuosavybės teises į jam priklausančius pinigus - du šimtus septyniasdešimt šešis litus, šešiasdešimt tris centus, esančius AB banke „Hansabankas“, Savanorių per. 19, Vilnius, sąskaitos Nr. (*duomenys neskelbtini*) .

2. Nustatyti visišką nuosavybės teisių apribojimą į minėtą turtą, uždraudžiant jį valdyti, naudoti ir juo disponuoti.

3. Minėto turto saugotoju palikti AB banką „Hansabankas“, esantį adresu Savanorių pr. 19, Vilniuje.

4. Nutarties nuorašą išsiųsti turto arešto aktų registro tvarkytojui.

5. Nutartį paskelbti R. T. .

6. Nutarties nuorašo išsiuntimą turto arešto aktų registro tvarkytojui bei nutarties paskelbimą R. T. pavesti organizuoti ikiteisminį tyrimą kontroliuojančiam prokurorui.

Nutartis per septynias dienas nuo nutarties priėmimo dienos gali būti skundžiama Klaipėdos apygardos teismui per Klaipėdos miesto apylinkės teismą.

Teisėjas

D. K.

KLAIPĖDOS MIESTO APYLINKĖS TEISMAS

(S)

NUTARTIS

2008 m. sausio 4 d.

Klaipėda

Klaipėdos miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas D. K. , susipažinęs su Klaipėdos apygardos prokuratūros Antrojo skyriaus prokurorės A. P. prašymu priimti nutartį pratęsti laikiną nuosavybės teisių apribojimo terminą ir su ikiteisminio tyrimo medžiaga Nr. 05-1-2006-07,

n u s t a t ė :

2007-02-08, apie 13 val., per Šiaulių rinktinės Bukaičių-Ežerės jungtinį pasienio kontrolės punktą A. P. (A. P.) iš Latvijos Respublikos neteisėtai įvežė, nepateikdamas muitinės kontrolei, į Lietuvos Respubliką kroviniame automobilyje Mercedes Benz, valstybinis numeris (*duomenys neskelbtini*), įrengtoje slėptuvėje 90250 pakelių cigarečių „Saint George light“, 500 pakelių cigarečių „Slims Ultra LD“, 1000 pakelių cigarečių „Monte Carlo“, 500 pakelių cigarečių „Monte Carlo light“, su Rusijos Federacijos banderolėmis, kurių vertė viršija 250 MGL sumą.

Tyrimo metu - 2007-06-19 - buvo priimtas nutarimas laikinai apriboti A. P. nuosavybės teises į pinigines lėšas: 46942,72 eurus; 5400 Anglijos svarus; 238,26 Latvijos latus; 131 Estijos kronas; 1,88 Ukrainos grivinas; 885240,28 Rusijos rublius; 2800 JAV dolerius; 328523,19 litus.

Klaipėdos apygardos teismas išnagrinęs įtariamojo A. P. skundą dėl minėto nutarimo 2007-08-14 priėmė nutartį iš dalies tenkinti įtariamojo prašymą ir jam gražinti : 326550 litus; 5400 Anglijos svarus; 5305 eurus; 800 JAV dolerius, valiutų monetas.

Prokuroras, nurodydamas, kad ikiteisminis tyrimas baudžiamajoje byloje nepabaigtas, byla sudėtinga ir didelės apimties bei siekdamas užtikrinti galimą turto konfiskavimą, prašo priimti nutartį pratęsti laikiną nuosavybės teisių apribojimą į A. P. nuosavybės teise priklausančias pinigines lėšas, t.y.: 41619,24 eurus; 237,11 Latvijos latus; 129 Estijos kronas; 885233,9 Rusijos rublius; 2000 JAV dolerius; 1966,24 litus.

Prokuroro prašymas tenkintinas iš dalies.

Laikinas nuosavybės teisių apribojimas yra procesinė prievartos priemonė, kuria siekiama užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą baudžiamajame procese. Minėta procesinė prievartos priemonė susijusi su asmens konstitucine teise – teise į nuosavybės neliečiamumą, todėl įstatymų leidėjas išsamiai reglamentavo laikiną nuosavybės teisių apribojimo taikymą, numatydamas procese dalyvaujančių asmenų teisių užtikrinimo garantijas. LR BPK 151 str. 1 d. yra nurodyti laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo pagrindai – siekiant užtikrinti civilinį ieškinį ar galimą turto konfiskavimą, t.y. esant bent vienam iš pagrindų galima taikyti minėtą procesinę prievartos priemonę. Iš ikiteisminio tyrimo medžiagos matyti, jog laikinai apriboti nuosavybės teises į A. P. priklausančias pinigines lėšas būtina siekiant užtikrinti galimą turto konfiskavimą.

Kartu pažymėtina, jog Klaipėdos apygardos prokuratūros prokuroro 2007-06-19 nutarimu buvo laikinai apribotos A. P. nuosavybės teisės į pinigines lėšas. Prašymą pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą prokuroras padavė 2008-01-04, t.y. iki laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pabaigos - 2007-12-19 - prokuroras nepadavė prašymo

ikiteisminio tyrimo teisėjui dėl termino pratęsimo. LR BPK 151 str., reglamentuojantis laikino nuosavybės teisės apribojimo taikymo tvarką, numato, jog minėta procesinės prievartos priemonė skiriama prokuroro nutarimu, o terminas pratęsiamas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Pasibaigus terminui, kuriam buvo skirta procesinė prievartos priemonė, šiuo atveju – laikinas nuosavybės teisės apribojimas, ir nepratęsus jos termino, baigiasi jos galiojimas, t. y. išnyksta teisių suvaržymai ir apribojimai. Be to, pasibaigus terminui, kuriam buvo skirta procesinė prievartos priemonė, jos pratęsti nebegalima, kadangi procesinės prievartos priemonės galiojimas jau yra pasibaigęs. Tačiau vadovaujantis bendraisiais baudžiamojo proceso principais, darytina išvada, jog proceso dalyvis, galintis pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, gali jį ir paskirti, t.y. ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi gali ne tik pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimo terminą, bet ir paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą.

Teismas, vadovaudamasis tuo, kas išdėstyta ir LR BPK 151 str., 152 str.,

n u t a r ė :

1. Laikiniai - 3 (trims) mėnesiams - apriboti nuosavybės teises į A. P. , asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) priklausančias pinigines lėšas, t.y.: 41619,24 eurus; 237,11 Latvijos latus; 129 Estijos kronas; 885233,9 Rusijos rublius; 2000 JAV dolerius; 1966,24 litus.

2. Nustatyti visišką nuosavybės teisių apribojimą į aukščiau išvardintą turtą, uždraudžiant jį valdyti, naudoti ir juo disponuoti.

3. Turto saugotoju paskirti VSAT prie LR VRM Pakrančių apsaugos rinktinę, esančią adresu Gintaro g. 1, Klaipėdoje.

3. Nutarties nuorašą išsiųsti turto arešto aktų registro tvarkytojui.

4. Nutartį paskelbti A. P. .

6. Nutarties nuorašo išsiuntimą turto arešto aktų registro tvarkytojui bei nutarties paskelbimą A. P. pavesti organizuoti ikiteisminį tyrimą kontroliuojančiam prokurorui.

Nutartis per septynias dienas nuo nutarties priėmimo dienos gali būti skundžiama Klaipėdos apygardos teismui per Klaipėdos miesto apylinkės teismą.

Teisėjas

D. K.

NUTARIMAS
LAIKINAI APRIBOTI NUOSAVYBĖS TEISĖS

(S)

2006 m. birželio 21 d.

Klaipėda

(vieta)

Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros IV-ojo skyriaus prokuroras A. V.

(prokuratūros ir padalinio pavadinimas, prokuroro pareigos, vardas ir pavardė)

baudžiamąjoje byloje Nr. 30-1-00408-06 dėl neteisėto vertimosi ūkine komercine veikla (LR BK 202 str. 1 d.)

nustatęs, kad byloje _____ galimas turto konfiskavimas

(galimas turto konfiskavimas, galimas ar pareikštas civilinis ieškinys; asmuo pareiškęs civilinį ieškinį- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

todėl, siekiant užtikrinti _____ galimą turto konfiskavimą

(galimą turto konfiskavimą, galimą ar pareikštą civilinį ieškinį)

būtina laikinai apriboti UAB „(duomenys neskelbtini)“, įmonės kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini) (įtariamojo, už įtariamojo veiksmus materialiai atsakingo asmens ar kito asmens, kuris turi nusikalstamu būdu įgytą ar gautą turtą, nusikaltimo įrankius ar priemones, duomenys- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

nuosavybės teisės į nusikalstamu būdu įgytą turtą

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 116, 151 ir 152 straipsniais,

n u t a r ė :

1. Laikinais apriboti UAB „(duomenys neskelbtini)“, įmonės kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini)

(fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

nuosavybės teisės į netauriųjų metalų laužą ir atliekas, esančias bendrovės aikštelėje (duomenys neskelbtini), sklype, kurio unikalus Nr. (duomenys neskelbtini).

(turto pavadinimas, jei registruojamas turto registre- kodas, trumpas aprašymas, buvimo vieta ir kiti turtą identifikuojantys požymiai)

nuosavybės teise priklausantį UAB „(duomenys neskelbtini)“, įm. kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini)

(savininkas, bendraturčiai- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

2. Nustatyti _____ visišką _____ nuosavybės teisių apribojimą, uždraudžiant

(visišką, dalinį)

disponuoti visu netauriųjų metalų laužu, esančių aikštelėje (duomenys neskelbtini)

(apribojimo būdai: valdyti, naudoti, disponuoti; apribojimo mastas - visą turtą ar dalį)

3. Paskirti turto saugotoju UAB „(duomenys neskelbtini)“, įm. kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini)

(turto saugotoju ar administratoriumi- asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

4. Nutarimą pavesti vykdyti Klaipėdos m. VPK KP NTT ENTS tyrėjai V. M.

(nutarimo vykdymo tvarka)

5. Šio nutarimo nuorašą išsiųsti turto arešto aktų registro tvarkytojui.

6. Šį nutarimą paskelbti asmeniui, kurio nuosavybės teisės apribojamos, ir turto, į kurį laikinai apribotos nuosavybės teisės, savininkams (bendraturčiams).

7. Išaiškinti _____ UAB „(duomenys neskelbtini)“ direktoriui A. S., a/k (duomenys neskelbtini)

(asmuo, kurio nuosavybės teisės apribotos, ir turto savininkas)

kad šis nutarimas gali būti apskūstas Klaipėdos miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjui _____

(teismo pavadinimas)

Prokuroras _____

(parašas)

(vardas, pavardė)

Nutarimas man paskelbtas 200 ____ m. _____ d.

(įtariamasis arba asmuo, kurio nuosavybės teisė apribojama)

(parašas)

(vardas, pavardė)

Nutarimas man paskelbtas 200 ____ m. _____ d., nutarimo egzempliorių gavau.

(parašas)

(vardas, pavardė)

**PAPILDOMAS NUTARIMAS
LAIKINAI APRIBOTI NUOSAVYBĖS TEISĖS**

(S)

2006 m. liepos 24 d.

Klaipėda

(vieta)

Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros IV-ojo skyriaus prokuroras A. V.

(prokuratūros ir padalinio pavadinimas, prokuroro pareigos, vardas ir pavardė)

baudžiamojame byloje Nr. 30-1-00408-06 dėl neteisėto vertimosi ūkine komercine veikla (LR BK 202 str. 1 d.)

nustatęs, kad byloje _____ galimas turto konfiskavimas

(galimas turto konfiskavimas, galimas ar pareikštas civilinis ieškinys; asmuo pareiškęs civilinį ieškinį- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

todėl, siekiant užtikrinti _____ galimą turto konfiskavimą

(galimą turto konfiskavimą, galimą ar pareikštą civilinį ieškinį)

būtina laikinai apriboti UAB „(duomenys neskelbtini)“, įmonės kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini)

(įtariamojo, už įtariamojo veiksmus materialiai atsakingo asmens ar kito asmens, kuris turi nusikalstamu būdu įgytą ar gautą turtą, nusikaltimo įrankius ar priemones, duomenys- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

nuosavybės teisės į nusikalstamu būdu įgytą turtą

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodekso 116, 151 ir 152 straipsniais,

n u t a r ė :

1. Laikinais apriboti UAB „(duomenys neskelbtini)“, įmonės kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini)

(fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

nuosavybės teisės į netauriųjų metalų laužą ir atliekas, esančias bendrovės aikštelėje (duomenys neskelbtini), sklype, kurio unikalus Nr. (duomenys neskelbtini). Bendras netauriųjų metalų laužo

ir atliekų svoris – 34,11 tonos (trisdešimt keturios tonos ir 110 kg.).

(turto pavadinimas, jei registruojamas turto registre- kodas, trumpas aprašymas, buvimo vieta ir kiti turtą identifikuojantys požymiai)

nuosavybės teise priklausanti UAB „(duomenys neskelbtini)“, įm. kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini) (pagal 2006-01-03 pirkimo pardavimo sutartį).

(savininkas, bendraturčiai- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

2. Nustatyti _____ visišką _____ nuosavybės teisių apribojimą, uždraudžiant

(visišką, dalinį)

disponuoti visu netauriųjų metalų laužu, esančių aikštelėje (duomenys neskelbtini)

(apribojimo būdai: valdyti, naudoti, disponuoti; apribojimo mastas - visą turtą ar dalį)

3. Paskirti turto saugotoju UAB „(duomenys neskelbtini)“, įm. kodas (duomenys neskelbtini), reg. (duomenys neskelbtini) direktorių A. S.. a/k (duomenys neskelbtini).

(turto saugotoju ar administratoriumi- asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

4. Nutarimą pavesti vykdyti Klaipėdos m. VPK KP NTT ENTS tyrėjai V. M.

(nutarimo vykdymo tvarka)

5. Šio nutarimo nuorašą išsiųsti turto arešto aktų registro tvarkytojui.

6. Šį nutarimą paskelbti asmeniui, kurio nuosavybės teisės apribojamos, ir turto, į kurį laikinai apribotos nuosavybės teisės, savininkams (bendraturčiams).

7. Išaiškinti _____ UAB „(duomenys neskelbtini)“ direktoriui A. S.. a/k (duomenys neskelbtini)

(asmuo, kurio nuosavybės teisės apribotos, ir turto savininkas)

kad šis nutarimas gali būti apskūstas Klaipėdos miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjui _____

(teismo pavadinimas)

Prokuroras _____

(parašas)

(vardas, pavardė)

Nutarimas man paskelbtas 200 ____ m. _____ d.

(įtariamasis arba asmuo, kurio nuosavybės teisė apribojama)

(parašas)

(vardas, pavardė)

Nutarimas man paskelbtas 200 ____ m. _____ d., nutarimo egzempliorių gavau.

(parašas)

(vardas, pavardė)

NUTARIMAS
PANAIKINTI LAIKINĄ NUOSAVYBĖS TEISIŲ APRIBOJIMĄ

(S)

2008-04-01

Klaipėda

Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros ketvirtojo skyriaus prokuroras A. V. , ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 30-1-00408-06 dėl neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, pagal LR BK 202 str. 1 d., ir apgaulingo buhalterinės apskaitos tvarkymo pagal LR BK 222 str. 1 d., n u s t a č i a u :

Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad UAB „Vitrana“, įm. kodas *(duomenys neskelbtini)* , laikotarpiu nuo 2005-10-29 iki 2006-06-08 pirko metalo laužą iš UAB *(duomenys neskelbtini)* “, įm. kodas *(duomenys neskelbtini)* ir šį metalo laužą perpardavė UAB *(duomenys neskelbtini)* “, neturėdama licencijos, būtinos tokiai veiklai (supirkti skirtą realizuoti netauriųjų metalų laužą ir atliekas) vykdyti. UAB „*(duomenys neskelbtini)*“, tiriamuoju laikotarpiu, iš UAB „*(duomenys neskelbtini)*“ nupirko 193,05 tonas metalo laužo, o UAB „*(duomenys neskelbtini)*“ pardavė 253,87 tonas. Atlikto patikrinimo metu UAB „*(duomenys neskelbtini)*“ nuomojamoje aikštelėje *(duomenys neskelbtini)* sklype, kurio unikalus Nr. 5596-5007-1022, buvo rastas metalo laužas, kuris gali būti turtas, gautas iš neteisėtos veikos. Atsižvelgdamas į tai ir siekdamas užtikrinti galimą turto konfiskavimą, 2006-06-21 nutarimu Klaipėdos miesto apylinkės prokuroras laikinai apribojo nuosavybės teises į šį turtą, nustatant laikino nuosavybės teisės apribojimo mastą – visišką uždraudimą šiuo turtu disponuoti. 2006-12-21 Klaipėdos miesto apylinkės teismo nutartimi laikino nuosavybės teisių apribojimo terminas buvo pratęstas 3 (trims) mėnesiams. 2007-03-20 Klaipėdos m. apylinkės teismo nutartimi, laikinas nuosavybės teisių apribojimas pratęstas dar 3 (trims) mėnesiams.

2007-07-30 byla su kaltinamuoju aktu perduota Klaipėdos m. apylinkės teismui. 2008-01-30 Klaipėdos m. apylinkės teismo nutartimi byla gražinta prokurorui ikiteisminiam tyrimui papildyti, nustatant 2 mėnesių terminą. 2007-03-20 Klaipėdos m. apylinkės teismo nutartimi pratęsto laikino nuosavybės teisių apribojimo terminas pasibaigė 2007-06-30. Bylos nagrinėjimo teisme metu, laikino nuosavybės teisių apribojimo paskyrimo, minėtam turtui, klausimas spręstas nebuvo.

Ikiteisminio tyrimo byloje tiriamos veikos, numatytos LR BK 202 str. 1 d. ir 222 str. 1 d. Šios veikos, sutinkamai su LR BK 11 str. 3 d., yra priskiriamos apysunkiems nusikaltimams. Laikino nuosavybės teisių apribojimo terminas tokiose bylose ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi gali būti pratęstas du kartus po 3 mėnesius (LR BPK 151 str. 6 d.). Naujo laikino nuosavybės teisės apribojimo šiam turtui paskyrimas, vadovaujantis LR BPK 151 str. 7 d., šiuo atveju, nesvarstytinas, kadangi ikiteisminis tyrimas yra atliekamas dėl apysunkių nusikalstamų veikų, o nurodytas straipsnis numato, jog laikino nuosavybės teisių apribojimo termino skaičius neribojamas tik baudžiamosiose bylose dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų arba kai įtariamasis yra pasislėpęs.

Atsižvelgiant į tai ir vadovaujantis LR BPK 151 str. ir 152 str., n u t a r è :

1. Panaikinti laikiną nuosavybės teisių apribojimą 16,98 tonų (šešiolikai tonų ir 980 kg.) netauriųjų metalų laužo ir atliekų, esančių bendrovės UAB „*(duomenys neskelbtini)*“ nuomojamoje aikštelėje *(duomenys neskelbtini)* sklype, kurio unikalus Nr. *(duomenys neskelbtini)*.

2. Apie priimtą sprendimą informuoti suinteresuotus proceso dalyvius, išsiunčiant jiems nutarimo nuorašus buveinės ir žinomos gyvenamosios vietos adresais ir turto arešto registro tvarkytoją.

IV-ojo skyriaus prokuroras

A. V.

**NUTARIMAS
LAIKINAI APRIBOTI NUOSAVYBĖS TEISES**

200__ m. _____ d.

(vieta)

(prokuratūros ir padalinio pavadinimas, prokuroro pareigos, vardas ir pavardė)

baudžiamojame byloje Nr. _____ dėl _____

nustatė, kad byloje _____
(galimas turto konfiskavimas, galimas ar pareikštas civilinis ieškinys;

_____ asmuo pareiškęs civilinį ieškinį- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta;

_____ ,
juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

todėl, siekiant užtikrinti _____ ,
(galimą turto konfiskavimą, galimą ar pareikštą civilinį ieškinį)

būtina laikinai apriboti _____ ,
(įtariamojo, už įtariamojo veiksmus materialiai atsakingo asmens ar kito asmens,
kuris turi

_____ nusikalstamu būdų įgytą ar gautą turtą, nusikaltimo įrankius ar priemones, duomenys- fizinio asmens vardas, pavardė,

_____ asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

nuosavybės teises.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodekso 116, 151 ir 152 straipsniais,

n u t a r ė :

1. Laikinai apriboti _____
(fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio

_____ asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

nuosavybės teises į _____

(turto pavadinimas, jei registruojamas turto registre- kodas, trumpas

_____ aprašymas, buvimo vieta ir kiti turtą identifikuojantys požymiai)

nuosavybės teisę priklausanti _____
(savininkas, bendraturčiai- fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta;

_____ (juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

2. Nustatyti _____ nuosavybės teisių apribojimą, uždraudžiant
(visišką, dalinį)

_____ (apribojimo būdai: valdyti, naudoti, disponuoti; apribojimo mastas - visą turtą ar dalį)

3. Paskirti turto _____
(turto saugotoju ar administratoriumi- asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta

_____ arba juridinio asmens pavadinimas, buveinės adresas, kodas)

4. Nutarimą pavesti vykdyti _____
(nutarimo vykdymo tvarka)

5. Šio nutarimo nuorašą išsiųsti turto arešto aktų registro tvarkytojui.

6. Šį nutarimą paskelbti asmeniui, kurio nuosavybės teisės apribojamos, ir turto, į kurį laikinai apribotos nuosavybės teisės, savininkams (bendraturčiams).

7. Išaiškinti _____
(asmuo, kurio nuosavybės teisės apribotos, ir turto savininkas)

_____ kad šis nutarimas gali būti apskūstas _____
(teismo pavadinimas)
ikiteisminio tyrimo teisėjui.

_____ (prokuroro pareigos)
(parašas, vardas, pavardė)

Nutarimas man paskelbtas 200 ____ m. _____ d.

_____ (įtariamasis arba asmuo, kurio nuosavybės teisė apribojama)

_____ (parašas, vardas, pavardė)

Nutarimas man paskelbtas 200 ____ m. _____ d., nutarimo nuorašą gavau.

_____ (turto savininkas)

_____ (parašas, vardas, pavardė)

**LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO
PROTOKOLAS**

200__m._____d.

(vieta)

Pradėta ____ val. ____ min., baigta ____ val. ____ min.

(įstaigos pavadinimas, pareigos, vardas pavardė)

kviestinio(-ių):

1. _____
(vardas, pavardė, gyvenamoji vieta)

2. _____
(vardas, pavardė, gyvenamoji vieta)

akivaizdoje, dalyvaujant

(nurodyti kitų dalyvaujančių asmenų pareigas, vardus, pavardes, gyvenamąsias vietas)

paskelbė

(kam paskelbtas nutarimas laikinai apriboti nuosavybės teises ir šio asmens santykis su savininku)

200__m._____d. prokuroro nutarimą laikinai apriboti nuosavybės teisę ir, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos BPK 145 str. 4 d., 151 ir 179 str., surašė šio veiksmo protokolą.

Visas aprašomas turtas buvo parodytas dalyvaujantiems (-čiam) asmenims (-iui) arba kviestiniams (-iui). Jiems išaiškinta teisė patvirtinti veiksmų, kuriuos atliekant jie dalyvavo, faktą, turinį ir rezultatus bei daryti pastabas dėl atliktų veiksmų.

Laikinas nuosavybės teisės apribojimas paskirtas _____

(įtariamojo arba pagal įstatymus materialiai atsakingiems už įtariamojo veiksmus: tėvų, globėjų, rūpintojų, įmonių, įstaigų, organizacijų)

_____ turtui.

Iš viso apyraše (-uose), pridedamame prie šio protokolo, yra nurodyta turto už _____

_____ (sumą nurodyti žodžiais)

Turtas, kuriam nustatytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, perduotas saugoti

(Kam: vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, įmonės kodas, buveinės adresas)

Aš, _____
(vardas, pavardė, gyvenamoji vieta)

pasižadu saugoti prie šio protokolo pridedamame turto apyraše nurodytą turta, kuriam nustatytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas. Esu įspėtas dėl baudžiamosios atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos BK 246 straipsnį už šio turto iššvaistymą ar paslėpimą.

(parašas) _____
(vardas, pavardė)

Kviestinių ir kitų dalyvavusių asmenų pareiškimai: _____

Prie protokolo pridedama _____

Protokolas perskaitytas, surašytas teisingai.

Kviestinis (iai):

(parašas) _____
(vardas, pavardė)

(parašas) _____
(vardas, pavardė)

Dalyvavę (-ę) asmuo (-enys):

(parašas) _____
(vardas, pavardė)

(parašas) _____
(vardas, pavardė)

(parašas) _____
(vardas, pavardė)

(pareigos) _____
(parašas) _____
(vardas, pavardė)

LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISĖS APRIBOJIMO
200__m._____d. PROTOKOLO

PRIEDAS Nr. _____

TURTO APYRAŠAS

Aprašytas _____ turtas
(kieno)

Eil. Nr.	Daiktų pavadinimai	Kiekis	Individualūs požymiai ir kiti identifikavimo duomenys	Vertė Lt

Magistro baigiamasis darbas „Laikinas nuosavybės teisės apribojimas baudžiamojo proceso teisėje“ baigtas 2008 m. gruodžio 1 d.

Studentas

Mindaugas Piekus